

ŽURNALISTIKA

2019 (I)

**Iškilmingą Lietuvos žurnalistų sąjungos 90 metų minėjimą
Valdovų rūmuose 2019 m. kovo 22 d. vedė Juozas Šalkauskas.**

Arūno Sartanavičiaus nuotrauka

Almanachas

ŽURNALISTIKA

2019 (I)

Almanachas

ŽURNALISTIKA 2019 (I)

Autoriai

Domas Šniukas
Angelina Liaudanskienė
Daiva Červokienė

Lilija Valatkienė
Vytautas Žeimantas
Algis Bumblauskas
Jolanta Beniušytė
Sigitas Povilas Krivickas

Leidinio redaktorė

Jolanta Beniušytė

Kalbos redaktorė

Angelė Pletkuvienė

Dizainerė

Ilona Chmieliauskaitė

2019 m. gegužės 29 d. Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos valdyba patvirtino almanacho „Žurnalistika“ redakcinę kolegiją, kuri startuos rengiant „Žurnalistiką“ 2019 (II).

Almanachą „Žurnalistika“ prenumeruoti galima (leidinio indeksas 5329) Lietuvos pašto skyriuose arba internetu, užpildžius prenumeratos kvitą adresu: <http://www.prenumeruok.lt/NewSubscription.aspx>.

Metinė prenumerata kainuoja 5,79 Eur, vieno numerio kaina 2,90 Eur.

ISSN 0135-1346

Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, 2019.

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą „Dezinformacijos ir propagandos reiškinių žiniasklaidoje tyrimas. Istorinis žurnalistikos vaidmuo“.

(Fondas yra įsipareigojęs 2019 m. projektui vykdyti suteikti 5 500 eurų finansinę paramą)

„Redaktorės žodis“, „Visuomenės informavimo ir savireguliacijos iššūkiai“, „Žurnalistai vienijasi prieš dezinformaciją“, „Žeimantų kelmas ir žurnalistikos aktualijos“, „Apie žurnalisto įvairiapusį skumą ir galimybes galynėtis su Jupiteriu“, „Atstovavusi laisvam lietuviškam žodžiui pasaulyje“, „LŽS jubiliejus – linksmu žvilgsniu“, „Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkų draugiški šaržai“, „Einu žinoti ir kurti. Prisiminimai“, „Pirmasis žurnalistų Mokytojas“, „Periodikos“ fenomenas sovietmečio Lietuvoje“, „Nenusimanau, kur mano baigias beletristika, o prasideda publicistika...“, „Vincio Kudirkos premija – TV žurnalistei Audronei Kosciuškienei“, „Išrinktieji“ keliauja su LŽS Kelionių klubo vėliava“, „LŽS 90-mečio šventė Valdovų rūmuose“, „Kur nuves tas mūsų kelelis? Mintys po Spaudos baltos Kaune“, „Klaipėdos žurnalistams – ŽENIA statulėlės“.

Redakcija neatsako už leidinyje pareikštas nuomones.

Viršelyje – konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2019“ temos „Sportas“ nugalėtojo Sauliaus Žiūros nuotrauka. Vandens paviršiumi. Vilnius, Balžio ežeras.

ALMANACHAS „ŽURNALISTIKA 2019 (I)“

Formatas 17 x 24 cm, 8 sp. l. (128 p.)

Leidėjas Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija

Adresas: Jogailos g. 11, LT-01116 Vilnius, www.lzs.lt

Spaudai parengė leidybos įmonė „Kriventa“, V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius

Tel. / faks. (8 5) 265 06 29, el. p. kriventa@kriventa.lt, www.kriventa.lt

Tiražas 600 egz. Pasirašyta spaudai 2019 06 12

Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius

Redaktorės žodis

Ižengėme į 2019 metus ir nė nepajutome, kaip atskubėjo neįprastu karščiu alsuojanti vasara. Gal todėl tas laikas taip bėga, jog šie metai pažymėti daugeliu svarbių įvykių. Tai ir keleri rinkimai, tarp jų ir šalies prezidento, daug kitų Lietuvai svarbių sukačių: Vaižgantui – 150 metų, Baltijos keliui – 30... Lietuvos žurnalistų sąjunga (LŽS) šiemet taip pat mini 90 metų sukaktį. Pažymėdami šią neeilinę sukaktį žurnalistai iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos rinkosi aptarti nūdienos žiniasklaidos aktualijų istorinėje Lietuvos Respublikos Seimo Kovo 11-osios Akto salėje. Tad pirmasis šių metų „Žurnalistikos“ reportažas labai svarbia tema – apie visuomenės ir savireguliacijos iššūkius. Apie juos kalbėjo televizijos, radijo, spaudos profesionalai.

Vienas tokių iššūkių – dezinformacija. Susivieniję žurnalistai pradėjo projektą *demaskuok.lt*, kuris neturi analogų Europos Sąjungoje. Palaikant šią iniciatyvą sukurta dirbtinio intelekto sistema interneto platformoje gali išanalizuoti iki 10 tūkst. straipsnių

Eugenija Maciaus nuotranka

per dieną iš 500 šaltinių, kurie jau kažkada pastebėti platinantys melagingas naujienas. Projekte dalyvauja kelios televizijos, interneto portalai, radijas. Teigiama, kad šiais skirtingais šaltiniais pasiekama 90 proc. šalies gyventojų.

Šių metų „Žurnalistikos“ almanacho projektas būtent ir atitinka šias aktualijas, jo pavadinimas „Dezinformacijos ir propagandos reiškiniai žiniasklaidoje tyrimas. Istorinis žurnalistikos vaidmuo“.

Projekto aktualijų kontekste itin svarbus žurnalistikos, profesionalių žurnalistų vaidmuo, padedant visuomenei atskirti grūdus nuo pelų, suteikiant kuo tikslesnę informaciją, kas vyksta interneto erdvėje, kas ta dezinformacija. Įvertinsime ir istorinę žurnalistikos patirtį, metodus kovojant su melagingomis naujienomis, nes dezinformacijos reiškinys gimė ne šiandien ir ne vakar.

Neatsitiktinai ir Lietuvos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, baigdama kadenciją, savo pasakutinėje kalboje pažymėjo žurnalistų iniciatyvą *demaskuok.lt* kaip labai reikalingą, aktualią. „Šiandien visame pasaulyje vykstantis propagandinis karas yra ne mažiau pavojingas nei tas, kuriame šaudoma tikromis kulkomis. Melas nuodija žmonių protus ir širdis, pamina pasitikėjimą vieni kitais ir įkalina baimės gniaužtuose. Tačiau melas ateina ne tik iš išorės, bet ir iš vidaus. Prisidengus melu mėginama perrašyti šalies istoriją, menkinti mūsų tautos didvyrius, niekinti demokratiją ir pačią tiesą. Todėl sveikinu žurnalistų iniciatyvą vienyti jėgas ir padėti išsklaidyti propagandinę miglą. Linkiu visada išdrįsti ir atsispirti ne tik priešiškų jėgų propagandai, bet ir melui viduje“, – sakė Prezidentė.

Tęsiame skaitytojų pamėgtą rubriką „Veidai iš arti“, kurioje šįkart supažindiname su profesinių aukštumų pasiekusiais kolegomis, įdomiomis jų gyvenimo istorijomis, kūrybiniais sumanymais. Lietuvos žurnalistikos, LŽS istorijoje gilią vagą išrėžė vilniečių Žeimantų dinastija: Liubomiras Viktoras, Vytautas, Vytautas jaunesnysis susiejo savo gyvenimą su žurnalistika, spaudos leidiniais ir savęs kitur neišsivaizduoja. „Buvusių žurnalistų nebūna“, – sako Vytautas Žeimantas, *www.lzs.lt* portalo redaktorius, jau pusę amžiaus nepaleidžiantis plunksnos.

Prasmingos veiklos niekada netrūksta vilnietei Vilmai Jankienei, Vytauto Gedgaudo premijos laureatei, kuri žurnalistų būryje išsiskiria savo veiklos įvairiapusiškumu. Ji įsteigė laikraštį „Aviacijos pasaulis“, kuris tapo žurnalų, o dabar – portalu. Vilma išleido knygą apie aviaciją, skraidė ir pati, susidomėjo menais, įkūrė galeriją...

Daug publikacijų skiriame ir dar skirsime LŽS 90 metų sukakčiai prisiminti. Pirmą kartą almanache „Žurnalistika“ skelbiami įdomūs faktai iš LŽS veiklos Vokietijoje ir laisvajame pasaulyje tuo metu, kai Lietuva buvo okupuota. Domas Šniukas almanache pasakoja labai įdomią žurnalistų užjūriuose istoriją, kurios nelabai daug kam teko girdėti, o jaunajai žurnalistų kartai, ko gero, išvis ne. Steigiamasis-atkuriamasis LŽS suvažiavimas įvyko 1946 m. gegužės 11–12 d. Hanau pabėgėlių stovykloje, Vokietijoje. Jame užsiregistravo 94 asmenys – buvusios Lietuvos žurnalistų sąjungos nariai, tremtyje leidžiamų laikraščių ir žurnalų redaktoriai, laikraštinkai. Kaip sąjunga veikė JAV, kokius leidinius leido, kuo gyveno, kas stovėjo prie jos vairo – įdomiai išdėstoma publikacijoje „Atstovavusi laisvam lietuviškam žodžiui pasaulyje“.

Savo žurnalistinę veiklą prisimena vilnietė žurnalistė, ilgametė LŽS narė Angelina Liaudanskienė. „Žurnalistiniuose tinkluose spurdu jau 50 metų, ir mano istorija yra ir LŽS istorijos dalis“, – sako kolegė Angelina. Ir su tuo negalima nesutikti – profesinė kūrybinė žurnalistų organizacija išties nuėjo nemenką kelią. Ir jame visko buvo. Apie pirmąjį žurnalistų Mokytoją Joną Karosą, prieškario Vilniaus inteligentą, palikusį tik gerus atsiminimus savo mokiniams, pasakoja Sigitas Povilas Krivickas. Jo plunksnai priklauso ir

pasakojimas apie Juozą Tumą-Vaižgantą. Linksmu žvilgsniu į Žurnalistų sąjungą sukakties proga pažvelgiame per pirmininkų šaržus ir linksmus nutikimus iš prieškario žurnalistų gyvenimo. Jauniems kolegoms bus įdomu pasiskaityti apie „Periodikos“ fenomeną sovietmečio Lietuvoje, kai visi mažieji laikraščiai mokėdavo į bendrą kasą, o iš jos būdavo aprūpinami viskuo, net rašikliais ar nauja kėde. Kai „Periodika“ papūtus naujiems vėjams iširo, kai kurie laikraščiai nesugebėjo be jos vadovavimo išgyventi ir pražuvo, jų vieton stoji kiti. Apie sovietmečio „Valstiečių laikraštį“ ir jo virsmą į nepriklausomą ir kartu priklausomą savo nuomonę panorą išdėstyti telšiškis žurnalistas Algis Bumblauskas, daug metų dirbęs laikraštyje, su kuriuo užaugo ištisos žemdirbių kartos. Tokia ta mūsų spaudos istorija – marga kaip genys.

„Labai nemėgstu (per švelnus žodis), kai klijuojamos etiketės. Visi darome klaidų. Ne visi esame sunkumų kilnotojai, dabar daugiau vadybininkų negu dvasios milžinų.

Ne vienas mano herojų buvo priverstas pasirinkti tarp sąžinės ir šeimos, tarp Tėvynės ir emigracijos, Sibiro ar Butyrkų kalėjimo“, – sako šių metų prestižinės LŽS Vinco Kudirkos premijos laureatė Audronė Kosciuškienė, sukūrusi įspūdingą 29 televizijos laidų ciklą „Laikinosios sostinės fenomenas“, skirtą Lietuvos 100-mečiui. Tikrai vertas dėmesio Dainos Červokienės interviu su laureate apie dokumentiką, Kauno įžymybes ir žurnalistiką.

O pabaigai – žurnalistų profesinės šventės Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje. Šauniai paminėjome garbingą LŽS datą – 90 metų. Tikimės, kad dešimtmetis iki dar gražesnės sukakties bus kupinas prasmingos veiklos, žurnalistikos suklestėjimo, žurnalisto profesijos prestižo pakilimo.

Tad smagaus skaitymo, mieli almanacho „Žurnalistika“ skaitytojai! Linkiu gražios vasarėlės, o vėlų rudenį vėl susitiksime!

**Pagarbiai Jolanta Beniušytė,
almanacho „Žurnalistika“ redaktorė**

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Visuomenės informavimo ir savireguliacijos iššūkiai

”

LŽS 90 metų sukakties proga LR Seime 2019 m. kovo 22 d. vyko Baltijos šalių konferencija „Visuomenės informavimo teisinio reguliavimo ir savireguliacijos iššūkiai profesionaliai žurnalistikai“, kurioje dalyvavo Latvijos ir Estijos žurnalistų sąjungų atstovai. Konferenciją surengė LŽS, Friedricho Eberto fondas ir Visuomenės informavimo etikos asociacija.

“

Konferencijos dalyvius, susirinkusius į istorinę Kovo 11-osios Akto salę, pasveikino Seimo pirmininkas Viktoras Pranckietis, Friedricho Eberto fondo Baltijos šalių biuro direktorius Peer'as Krumrey'us, LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius. Pranešimus skaitė Europos žurnalistų federacijos generalinis sekretorius Rikardas Gutierrezas, Lietuvos kultūros viceministrė Regina Jaskėlevičienė, LRT generalinė direktorė Monika Garbačiauskaitė-Budrienė, Estijos žurnalistų asociacijos prezidentė Helle Tiikmaa, Latvijos televizijos žurnalistas Argotas Pakalnis, kiti žurnalistai. Pateikiame kolegų pasisakymus, kurie atspindi šiandieninės Lietuvos žiniasklaidos aktualijas.

Ne tik sveikinimai, bet ir rūpesčiai

LR Seimo pirmininkas V. Pranckietis, sveikindamas LŽS garbingos sukakties proga, be kita ko, sakė, jog šiuo metu kyla sudėtingų klausimų dėl ES audiovizualinės žiniasklaidos paslaugų direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę, daug ginčijamasi, todėl žurnalistai turėtų pasiūlyti tinkamų perkėlimo variantų. „Seimo Kultūros komitetas pasakė, kad tuo daugiau neužsiims“, – teigė V. Pranckietis.

LŽS pirmininkas D. Radzevičius pasidžiaugė, kad jam gyvenimas padovanojo galimybę atsidurti Lietuvos žurnalistų sąjungoje, kai organizacijoje buvo vidinių prieštaravimų ir susiskaldžiusių pozicijų. Tad buvo lengva pradėti veiklą nuo santykinai naujo puslapio. D. Radzevičiui nuo

LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius.

2003 m. teko dalyvauti kuriant europietišką Lietuvos žiniasklaidos bazę, nes jis LŽS vadovauti pradėjo tada, kai Lietuva artėjo prie įstojimo į Europos Sąjungą. Be kita ko, sąjungos vadovas pasidžiaugė, kad jau tapo tradicija kasmet Vilniuje suburti Lietuvos, Latvijos ir Estijos žurnalistus bendroms žurnalistikos aktualijoms aptarti.

Europos žurnalistų federacijos generalinis sekretorius R. Gutierrezas, sveikindamas LŽS federacijos vardu, o ją sudaro daugiau kaip 40 šalių žurnalistų organizacijos, pažymėjo, jog Europos žurnalistų federacija, kuriai priklauso ir LŽS, kovoja už laisvą, kokybišką, etišką ir atsakingą žurnalistiką. Jis taip pat atkreipė dėmesį, kad šiuo metu didelis iššūkis – melagingos naujienos, dezinformacija, su kuria reikia ypač aktyviai kovoti kartu apsaugant ir žodžio laisvę.

Lietuvos radijo ir televizijos komisijos (LRTK) pirmininkas Mantas Martišius pastebėjo, jog žurnalistikos sistema, paremta komercija, reklamos gavimu, kinta, ir žurnalistai turi prisitaikyti. Lygiai taip

Europos žurnalistų federacijos generalinis sekretorius Rikardas Gutierrezas.

pat turi prisitaikyti ir žiniasklaidos sistemos reguliuotojai. Radijo ir televizijos komisijos pavadinimas irgi iš dalies neatitinka realijų, nes komisija vis daugiau turi stebėti internetą. M. Martišiaus teigimu, 2019 m. balandžio 1 d. įsigaliojo autorių teisių įstatymo pakeitimai, kai LRTK tapo institucija, atsakinga už autorių teisių gynimą internete. Ne paslaptis, kad dalis kūrinių be autorių žinios atsiduria internete, juos galima parsisiųsti, naudotis nemokamai, taigi apvagiami autoriai, valstybė, visuomenė. Komisija bandys šį procesą pažaboti, o kaip tai seksis, parodys ateitis.

Už žurnalistinius tyrimus – skundai, bet apsiginti pavyksta

Lietuvos radijo ir televizijos (LRT) generalinė direktorė Monika Garbačiauskaitė-Budrienė. „Dėl LRT žurnalistų tyrimų esame ištiesai skundžiami įvairioms institucijoms. Iki šiol pavyko apsiginti, tikiuosi, ir ateityje pavyks. Tai nereiškia, kad nekokybiškas darbas, tiesiog didelis spaudimas, mėginama naudotis teisinėmis landomis, reikalaujant besaikės

atsakymų laisvės, tyrimo metu vengiant atsakyti, o kai tyrimas paviešinamas, reaguojama su įvairiomis interpretacijomis. Jeigu ruošiatės užsiimti žurnalistiniais tyrimais, pasirūpinkite ir gerais advokatais“, – konferencijoje kalbėjo LRT vadovė. Anot jos, ateityje reikėtų tobulinti žiniasklaidos teisinę bazę.

Visuomeninis transliuotojas, anot M. Garbačiauskaitės-Budrienės, svarbus visos Lietuvos žiniasklaidos plėtrai. Šiuo metu stiprinamos visos LRT grandys: televizija, radijas, interneto naujienų portalas. „Čia nori dirbti daug žurnalistų, atsirenkami geriausieji. Svarbu, kad patys žurnalistai turėtų idėjų, minčių bendrauti su informacijos šaltiniais, suvoktų, kad turi būti objektyvūs ir nešališki. Labai vertiname universalius žurnalistus, kurie gali dirbti visose trijose LRT platformose“, – sakė LRT vadovė. Anot jos, patys žurnalistai sukūrė LRT etikos komisiją, įsteigė vidinę etikos komisiją, kurią sudaro žurnalistai ir teisininkai.

Svarbu žurnalistų profesiniai mokymai, žiniasklaidos rinka nestovi vietoje, reikia

LRT generalinė direktorė Monika Garbačiauskaitė-Budrienė.

nuolat keistis. „Rengiame šviečiamąsias konferencijas, pavyzdžiui, mokytojams, regioninės žiniasklaidos atstovams, nes manome, kad visuomeninio transliuotojo pareiga yra bendrauti su įvairiomis visuomenės grupėmis“, – sakė N. Garbačiauskaitė-Budrienė.

Visuomeninis transliuotojas, kaip skatina Europos transliuotojų sąjunga, turi būti laisvas ir pakankamai finansuojamas, bet kartu ir skaidrus bei atskaitingas.

LRT jau įdiegta turinio kokybės programa, kuria naudojantis periodiškai vertinama TV, internetas, radijas, nagrinėjama, ar pakankamai gerai vykdoma visuomeniniam transliuotojui priskirta misija. Šią sistemą latviai naudoja jau dvejus metus. Pasak M. Garbačiauskaitės-Budrienės, siekiama plėsti auditoriją, ypač pritraukti jaunimą. Mažiau klausoma radijo, todėl informacija pateikiama moderniau: radijo laidos perkeltos į tinklalaides, vadinamuosius *podkastus*, kad būtų pasiekiamesnės būtent jaunimui.

LRT vadovė akcentavo, jog visuomeniniam transliuotojui dar trūksta būtent modernumo, bet palaipsniui į tai einama. „Modernumą suvokiame ne tik kaip informacinių technologijų kokybę, skrajojantčius bepiločius lėktuvus, bet ir bendrą idėjų, mąstymo, turinio visumą“, – sakė generalinė direktorė. Be kita ko, ji akcentavo, kad esmingai keisti teisinio LRT modelio tikrai nereikia.

„Mūsų tikslas – nepriklausomas, greitai ir efektyviai veikiantis visuomeninis transliuotojas, todėl valdysenos pakeitimas neturėtų apsunkinti mūsų veiklos ir leistų toliau atlikti reikalingas pertvarkas. O reklamos sektorius mums yra šalutinis dalykas. Tad netikėkite tuo, ką kalba komerciniai kanalai“, – tvirtino M. Garbačiauskaitė-Budrienė.

Radio stotims reikėtų konsoliduotis

Miroslavas Juchnevičius, radijo stoties „Znad Wili“ direktorius: „Lietuvių, lenkų, rusų žiniasklaida Lietuvoje susiduria su tomis pačiomis problemomis. Iš jų pagrindinė – žiniasklaida turi tarnauti žmonėms, o ne kokioms nors suinteresuotoms grupėms. Turinį sukuria žmonės iš to, kas jiems aktualu. Tradicinis radijo kanalas prieš penkerius metus pradado šiek tiek klausytojų. Sustiprinome internetą, pakvietėme bendruomenes publikuoti, anonsuoti, pas mus pristatyti savo problematiką – tai paprastas, veiksmingas žingsnis kuriant įdomų, aktualų turinį. Kitas žingsnis – pritraukti jaunimą, tai teminių aplikacijų kūrimas. Tinklalaidės pradėdame kurti visi, tai nėra daug investicijų reikalaujanti naujovė.“

M. Juchnevičiaus teigimu, su didžiosiomis radijo stotimis būtų galima dalytis įdomia tautinių bendrijų tematika, kurią jos galėtų skleisti savo kanalais platesnei auditorijai. „Mes dirbame su Lenkijos nacionaliniu transliuotoju, nes negalime sau leisti turėti korespondento pasaulio šalyse. Tad iš savo partnerio gauname informacijos apie tai, kas vyksta Vašingtone, Paryžiuje, Londone. Mūsų šalies nacionalinis transliuotojas tokiais plataus spektro informaciniais blokais irgi galėtų pasidalyti su mažomis regioninėmis radijo stotimis.“

Mūsų pagrindinis tikslas – stiprinti Lietuvos ir Lenkijos santykius, stengiamės tapti tuo tiltu, kuris jungia abi tautas, aiškinamės, kur yra nesutarimų ir ką daryti, kad jų būtų mažiau. Manau, žiniasklaida, kad pasiektų vartotojus, klausytojus, skaitytojus, išlaikytų geriausius žurnalistus, turi konsoliduotis. Bendravimas duoda teigiamų rezultatų“, – kalbėjo radijo

stoties „Znad Wili“ vadovas. Anot jo, radijo redakcija ir portalas dalyvauja Spaudos, televizijos, radijo rėmimo fondo konkursuose. M. Juchnevičiaus manymu, programinis finansavimas tautinių mažumų šviečiamiesiems projektams turėtų būti atskirtas nuo bendro katilo, nes esą tik taip būtų kuo geriau išnagrinėjama tautinių bendrijų problematika.

Regionų žurnalistai pasigenda bendradarbiavimo

Vilma Marciulevičiūtė, UAB „Init“ televizijos direktorė. Ji papasakojo daug metų dirbusi nacionalinėje žiniasklaidoje, dabar jau kelerius metus dirbuojasi Kaune įsikūrusioje kabelinėje televizijoje „Init“, kuri turi tris nuosavas programas ir esanti viena didžiausių lietuviško kapitalo regioninių televizijų. Pasak V. Marciulevičiūtės, LRRTK elektroninei žiniasklaidai, regioniniams transliuotojams iš viso yra suteikusi 25 licencijas, o tai esą ne tiek daug, palyginti su kitomis žiniasklaidos rūšimis.

„Televizija dar yra populiari žiniasklaidos priemonė. Tyrimai rodo, kad 95 proc. Lietuvos gyventojų namuose turi televizorių. Vis dėlto

matome nemenkų iššūkių, žmonių medijų vartojimo įpročiai keičiasi, todėl, kaip sakė kolegė iš Estijos, visi daro viską, kad įtiktų visiems skoniams, visoms amžiaus grupėms. Su telekomunikacijomis ir technologine pažanga platformos niveliuojasi.

Kokių iššūkių patiria regioninė žiniasklaida? Pirma, pasenęs teisinis reguliavimas, kas yra regioniniai, kas ne? Vykstant telekomunikacijų plėtrai plečiasi ir pasiekiamumas, kiekvienas regioninis turinys prieinamas ir kitam regionui ir t. t. Valstybė, išdavusi tiek licencijų, turėdama televiziją kaip nacionalinį išteklių, vieną paveikiausių žiniasklaidos formų, pasiekiančių daug vartotojų, šiame etape jos vaidmenį užmiršo. 25 regioninės TV, kurios vienaip ar kitaip kažką kuria, turi laidas, žinių tarnybas, to potencialo beveik neišnaudoja. Pavyzdžiui, labai svarbus visuomenei kibernetinio saugumo konkursas minimaliai įtraukia vietinę TV, nors gali atlikti didžiulį komunikacinį darbą.

Arba rinkimų metas. Vyriausioji rinkimų komisija savivaldos rinkimams 2019 m. išleido 4,2 mln. eurų, 2015 m. – 4,8 mln. eurų, t. y. 20 proc. mažiau, didžioji dalis politinės reklamos teko socialiniams tinklams. Matome ir rezultatą – perrinkta daug senų politikų,

nes nauji tiesiog neturi šansų. Europos Parlamento rinkimuose taip pat nėra mūsų vaidmens, neišnaudojama ta TV tribūna. Aišku, rinkimai vyksta kas ketverius metus, tačiau nepriklausomai žiniasklaidai, regioninei TV, reikia kasdien išgyventi ir tai labai sunku.

Latvijoje, Estijoje savivaldybės pagal įstatymą gali turėti savo TV ir jau jas turi, Lietuvoje to nėra, bet tai vyksta aplinkiniu būdu. Mes esame priklausomi nuo savivaldybių administracijų valios, jos įmonių, malonių, viešinimo užsakymų. Kaune vietinei televizijai labai sunku“, – mintimis dalijosi V. Marciulevičiūtė. „Init“ vadovės teigimu, ji taip pat yra nuolatinė etikos komisijų lankytoja, šiuo metu TV turi 6–8 skundus dėl rezonansinių atvejų, įvaikinimo, medicinos sričių rodomų problemų. Atsakymų į skundus rašymas – tai nuolatinė kasdienybė.

„Mes turime kovoti už teisę viešinti informaciją, kurią visuomenė turi žinoti, nuolat vyksta kova už būvį. Tiriamoji žurnalistika regionuose ribota, nėra daug transliuotojų, kurie galėtų investuoti į žurnalistinius tyrimus. Būtų geroji praktika bendradarbiauti žiniasklaidos priemonėms žurnalistinių tyrimų srityje. Kultūros ministerija sako, kad bus stiprinamas regioninės žiniasklaidos gyvybingumas, norisi tikėti, kad taip ir bus. Esame maža šalis, maža žiniasklaidos rinka, tad svarbu bendradarbiauti, konsoliduotis. Ir būtina į valstybės komunikavimo platformą gražinti vietinę, regioninę žiniasklaidą“, – sakė V. Marciulevičiūtė.

Žurnalistų darbas – kurti naujienas, informuoti visuomenę

LŽS pirmininko pavaduotojas Darius Lukoševičius: „Žurnalistikos finansinė padėtis sunki, dabar vyksta tampymas po teismus už

kiekvieną žodį, gaištamas laikas, švaistomi pinigai. Sudaromos sąlygos, kad tik žurnalistai nedarytų to, ką jie privalo daryti. Štai ką tik Kultūros ministerija gražiai pristatė Visuomenės informavimo strategiją. Jos klausydamasis Gebelsas tyliai krizena karste, nes į valdiškas tezes sudėtos jo mintis. Išties valstybė neturi turėti jokios strategijos, kaip žurnalistai turi dirbti, visi negali žygiuoti viena kryptimi. Žurnalistai neprivalo formuoti visuomenės nuomonės, jie tiesiog turi atlikti savo darbą – ją informuoti. O žmonės patys iš pateiktos informacijos susidarys savo nuomonę.

Man visada skaudu, kai žurnalistų konferencijose kalbama apie melagingas naujienas. Žurnalistai jų nekuria, jie kuria naujienas, kurios patinka kažkam ar nepatinka. Netikras naujienas kuria ne žurnalistai. Kas laimėjo rinkimus? Viešųjų ryšių agentūros. Tai korumpuoja mūsų žiniasklaidą, bet receptų nėra. Didžiuojusi mūsų žurnalistikos jaunimu, kurie aukštai iškėlė kokybės kartelę atlikdami žurnalistinius tyrimus. Ir tenka tik apgailestauti, kad dėl prasto žurnalistikos

LŽS pirmininko pavaduotojas Darius Lukoševičius.

įvaizdžio rimtas darbas nesulaukia teisinio temos herojų įvertinimo, to didelio rezonanso visuomenėje, kurio nusipelnė.“

Nišinė žiniasklaida randa kelią

Karolis Vyšniauskas, „Nanook“ tinklalaidžių vedėjas ir prodiuseris. „Prieš kelerius metus mes neegzistavome. Mūsų pavyzdys rodo, kad bendraminčiams žurnalistams susibūrus į gerą komandą galima daug nuveikti ir sau pačiam susikurti darbo vietą, kartu keisti visuomenę. Manau, kad mūsų kuriama dokumentika papildys šalies žurnalistikos dokumentikos istoriją“, – sakė K. Vyšniauskas. Anot prodiuserio, „Nanook“ įkūrėjai Artūras Morozovas ir Berta Talmontaitė buvo gerai žinomi tarptautinės dokumentinės fotografijos pasaulyje, daug keliavo, pelnė prestižinių apdovanojimų. A. Morozovas pasakojo istorijas iš karinių konfliktų zonų, B. Talmontaitė nagrinėjo tautų, gamtos, klimato kaitos aktualijas. „Aš pats dirbau įvairiose radijo stotyse, rašiau straipsnius į žurnalus, interneto portalus. Visi mes buvome savarankiškai dirbantys vieniši „freelanceriai“. Kartą suėjome į komandą, dabar esame šešiese, ir tai pasiteisina. Turime ir bendraautorių,

Karolis Vyšniauskas, „Nanook“ tinklalaidžių vedėjas ir prodiuseris.

Jolantos Beniušytės nuotrauka

ir praktikantų“, – pasakojo K. Vyšniauskas. Kaip prisistato ši žiniasklaidos priemonė? „Nanook“ – tai šiuolaikinių medijų agentūra, vienijanti žurnalistinius, dokumentinius bei kūrybinius projektus, įkurta 2014 m.

„Smalsaujame, reaguojame ir keliaujame, patiriame ir pasakojame jums. Mes – patyrę fotožurnalistai, multimedijų kūrėjai bei dokumentinių pasakojimų profesionalai, taip pat vykdančys įvairius kūrybinius projektus. Savo dėmesį skiriame išskirtinėms istorijoms ir originalioms jų formoms, laikydamiesi

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus nariai, konferencijos dalyviai.

LŽS Kauno apskrities skyriaus pirmininkas Vidas Mačiulis ir LŽS Vilniaus skyriaus valdybos narys Vytautas Kvietkauskas (dešinėje), dabartinis LŽS vicepirmininkas.

tarptautinių žurnalistikos etikos standartų. „Nanook“ tikslas – mesti iššūkį nusistovėjusioms normoms ir stereotipams, kviešti diskutuoti, įkvėpti procesui. Mes dirbame su asmeniniais projektais, bendradarbiaujame su žiniasklaidos priemonėmis ir festivaliais bei esame atviri įvairiems pasiūlymams“, – teigiama medijų agentūros interneto svetainėje.

Dar vienas produktas NYLA – „tai „Nanook“ tinklalaidė, skirta ieškantiems atsakymų moderniam pasaulyje. Kas savaitę parengiamuose epizoduose diskutuojame su pasaulį į priekį vedančiais žmonėmis, rengiame „feature“ temas ir tarpusavyje analizuojame žiniasklaidą“, – toliau rašoma interneto svetainėje.

K. Vyšniauskas papasakojo apie „Nanook“ nagrinėtas temas – tai pasakojimai apie moteris kalėjime, neregį plaukiką, rusų politinius pabėgėlius, romų vaikų ateitį, tremtinius, plaukikės Rūtos Meilutytės karjeros pabaigą ir kt. „Apdovanojimų jau yra ne vienas – ką darom Lietuvoje, pastebi ir kolegos užsienyje. Man patinka kalbinti žmones, mes kiekvieną savaitę parengiame po naują dokumentinį pasakojimą. Norime kalbėti ir apie žurnalistiką, kaip veikia žurnalistų bendruomenė, kokie etikos standartai, ar jų laikomasi“, – sakė K. Vyšniauskas. Anot jo, naujas

F. Eberto fondo Baltijos šalių biuro direktorius Peer'as Krumrey'us.

žurnalistikos formatas, pasakojimų platforma yra palaikoma skaitytojų. Nuolatinių rėmėjų yra pusketvirto šimto, remia kai kurios nevyriausybinės organizacijos, komerciniai partneriai, kuriems patinka žurnalistų grupės kuriamas šiuolaikiškas turinys ir jie į tai investuoja.

Paramos fonde turi išlikti savitvarka

Gintaras Songaila, Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo direktorius: „Kiekvieną politinį sezoną norima imti valdyti fondą. Fondas sukurtas kaip nepriklausoma

LŽS Vilniaus skyriaus pirmininkė Jolanta Mažylė.

Spaudos fotografų klubo vadovas
Jonas Staselis.LŽS Aukštaitijos skyriaus pirmininkas
Rolandas Meiliūnas.
Arūno Sartanavičiaus nuotraukos

savitvarkos institucija, skirta kultūros ir švietimo projektams žiniasklaidoje remti. Ir dabar ne išimtis. Medijų raštingumo, visuomenės informavimo saugumo programos papildė fondo temas prieš penkerius metus, papildomai iš valstybės biudžeto šioms temoms skyrus 144 tūkst. eurų. Iš viso kasmet tenka 2,7 mln. eurų visai žiniasklaidai, visiems kultūros šviečiamiesiems projektams. Fondas daug metų papildomų lėšų negauna, išskyrus minėtą naują programą. Kaštai auga, fondo misija išsiplėtė, tokių projektų poreikis taip pat didėja, todėl, suprantama, kyla ginčų dėl pinigų skirstymo, kai kurie meno kultūros leidiniai jaučiasi nuskriausti.

Yra kur tobulėti, bet per visą laikotarpį fondas neturėjo nė vienos teisminės bylos. Tai beprecedentis atvejis per 20 metų. Ir tai yra savitvarkos plusas. Pavyzdžiui, Kultūros taryba, skirstanti lėšas, turi daug bylų. Fondo taryba veikia, gal yra nepatenkintų, jei nepakliūva į ją. Išsiplėtė interneto, regioninės žiniasklaidos dalis. Originalūs autoriai – vienas iš projektų plusų, skatinamas kūrybinių žmonių indėlis. Direktorius sprendimų nepriima, priima taryba. Manau, reikia tobulinti esama modelį, o ne kurti naują, kurį nori valdyti Kultūros ministerija. Tai verslo grupėms skirtas modelis, o žurnalistinės organizacijos lieka už borto. Meno kūrėjai, fondo dalininkai nori tobulinti, o ne kurti naują fondą, tačiau Seimas to nesvarsto, laikosi savo varianto. Matau didelę grėsmę savitvarkos principui. Keičiasi pasaulis, kinta informavimo galimybės, ir fondas turi keistis, prisitaikyti.“

Parengė Jolanta Beniušytė

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Jolanta Beniušytė

Žurnalistai vienijasi prieš dezinformaciją

Demaskuok.LT

išvalykime viešąją erdvę drauge

Demaskuok means – DEBUNK!

Debunking disinformation together!

”

Išvalykime viešąją erdvę drauge! Šiuo šūkiu prieš porą metų prasidėjo nacionalinė iniciatyva, „telkianti visuomenės, žiniasklaidos ir valstybės atstovus kovai su netikromis naujienomis, kurios kelia sąmyšį, kerta pasitikėjimą valstybe, jos demokratiniais institutais, sukelia neigiamų psichologinių, emocinių, ekonominių pasekmių“ (Demaskuok.lt/Debunk.eu).

“

Pasak šios iniciatyvos iniciatorių, pasaulyje dezinformacija jau tapo pagrindiniu iššūkiu net galingiausioms šalims ar organizacijoms, tarp jų ir mūsų sąjungininkėms – JAV, ES, NATO. „Melas tampa išbandymu strateginiams partneriams, taip pat sukuria iliuzinę alternatyvą objektyviems faktams, tradicinei ir netradicinei žiniasklaidai. Lengvabūdiškas požiūris į netikras naujienas jau atsiliepė kai kurių šalių rinkimų rezultatams (pvz., JAV), kainavo milijardus eurų ir sukūrė prielaidas stiprinti bendrą nesaugumo atmosferą.

Į kovą su dezinformacija įsitraukė ES, technologiniai milžinai „Facebook“, „Google“ ir kiti. Dar neseniai į šias problemas Lietuvoje žiūrėta pro pirštus, trūko koordinacijos, konkrečių veiksmų ir priemonių, nors mūsų šalyje netikros naujienos kelia grėsmę nacionaliniam ir asmeniniam saugumui“, – nurodoma specialiai kovai su melu viešojoje erdvėje sukurtame tinklalapyje *Demaskuok.lt*.

Iniciatyvos autoriai teigia, jog būtent Lietuva kasdien atakuojama netikromis naujienomis, kibernetinėmis priemonėmis ir nenutrūkstamos dezinformacijos srautu. Įsigalėjusius mitus, kad Lietuva niekam neįdomi, griaua vien statistika – dešimtys tūkstančių kryptingų atakų prieš valstybę ir jos visuomenę per metus.

Projekte – grupė žiniasklaidos priemonių

Vaidas Saldžiūnas, „Delfi“ projekto „Demaskuok“ redaktorius, šio portalo korespondentas

gynybos temomis, susitikime su Lietuvos regionų žurnalistais ir leidėjais Birštone pasakojo, jog Lietuva garsėja kaip viena pirmųjų šalių, pradėjusių kovoti su dezinformacija. Viena tokių iniciatyvų buvo *Demaskuok.lt*, kuri iki šiol veikė kaip internetinė platforma, turinti savo skiltį „Delfi“. Pasak V. Saldžiūno, dešimtys netikras naujienas demaskuojančių straipsnių vien per 2018 m. pirmuosius tris ketvirčius pritraukė 3 mln. unikalių skaitytojų. Sulaukusi didžiausios pasaulyje paieškos sistemos „Google“ dėmesio ir finansavimo, *Demaskuok.lt* iniciatyva tapo atskira nacionalinės svarbos iniciatyva.

„Šiuo metu *Demaskuok.lt* kuriamas kaip atskiras kanalas, kuriame dėl bendro tikslo susivienijo įvairių sričių atstovai, konkurentai ir partneriai, valstybės ir atskirų bendruomenių nariai. Prie žurnalistų jau savanoriškai prisijungė aktyvūs piliečiai iš įvairių socialinių, visuomeninių grupių, kurie bet kuriuo paros metu koordinuotai ir itin greitai gali padėti žiniasklaidai demaskuoti netikras naujienas, užkirsti kelią jų plitimui. Savanorių skaičius ir jų galimybės auga“, – teigiama *Demaskuok.lt*. Kova su netikromis naujienomis suvienijo Lietuvos žiniasklaidą: projekte dalyvauja „Delfi“, LRT, LNK, „Laisvės TV“, „Lietuvos rytas“, Žinių radijas, „Lietuvos žinios“, „Kas vyksta Kaune“ portalas, „Digital News Initiative“.

Anot V. Saldžiūno, tokie buvo pirmieji žingsniai, o jau pernai veikė talentingų programuotojų sukurtas itin pažangus dirbtiniu intelektu paremtas technologinis įrankis, kuris padeda atpažinti netikras naujienas ir užkirsti kelią jų plitimui. Šiuo įrankiu jau naudojasi žurnalistai ir pilietinės visuomenės nariai. Pernai V. Saldžiūnas už nuopelnus Lietuvos Respublikai apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino medaliu.

Per dieną patikrina 10 tūkst. straipsnių

„Melagingų naujienų tikslas – suklaidinti, pasėti netikrumo atmosferą, galbūt priversti jus kažką padaryti. Dar prieš kelerius metus rengdami straipsnius rankiniu būdu tikrindavome šaltinius, ar tai tiesa, ar melas. Tai atimdavo daug brangaus žurnalistų laiko. Vėliau kartu su programuotojais sukūrėme sistemą, pristatėme ją Briuselyje, Europos Komisijoje, ES šalių ambasadoriams, NATO. Mūsų projektas sulaukė didelio susidomėjimo. Kodėl? Nieko stebuklingo nepadarėme, tik suformulavome kryptį, kad su melagingomis naujienomis turime kovoti kartu, ne po vieną žurnalistą ar „fake news“ demaskuotoją, nes vienam tai gal nelabai įmanoma. Išanalizavome kelis šimtus mokslinių straipsnių, kuriuose rašoma apie patirtį šioje srityje. Pasirodo, pasaulyje yra 100 organizacijų, kurios dirba dezinformacijos prevencijos srityje. Maždaug prieš dvejus metus Lietuvoje sukurta dirbtiniu intelektu paremta sistema, kuri vis tobulinta, tad jau duoda apčiuopiamos naudos“, – pasakojo V. Saldžiūnas.

Žurnalistų teigimu, dirbtinis intelektas gali išanalizuoti iki 10 tūkst. straipsnių internete per dieną iš 500 šaltinių, kurie jau kažkada pastebėti platinantys melagingas naujienas. Tai gali būti dideli portalai, mažutis lietuviškas tinklalapis ar tinklaraštis, kuris sukurtas, tarkime, vakar ir iš jo iškart melas plinta socialiniais tinklais – būtent taip ir vykdoma dezinformacijos sklaida. Dirbtinis intelektas atrenka 2 proc. žalingiausių publikacijų pagal tam tikrus algoritmus. Tai gali būti netikras faktas, melagingos naujienos ar priešiška propaganda. Dirbtinio intelekto sistema informaciją atrenka pagal raktinius žodžius.

„Mūsų pranašumas prieš kitas organizacijas – tai savanoriai, vadinami elfais. Tai 30 įvairių sričių specialistų, kuriais mes visiškai pasitikime. Jie automatiškai atrinktus straipsnius dar peržiūri, patikrina, pažymi, reitinguoja, pateikia argumentų. Kitas svarbus aspektas – kaip išplatinti žinią apie melagingą naujieną, kol ji nepridarė žalos valstybei ir jos piliečiams, verslui, strateginėms sritims? Iš pradžių demaskuojančią melą medžiagą skelbdavome „Delfi“, o 2018 m. prisijungė dar 5 žiniasklaidos priemonės: LRT, LNK, „Lietuvos rytas“, „Laisvės TV“, „Kas vyksta Kaune“, Žinių radijas. Tokiu būdu pasiekiami įvairių auditorijų, kuri renkasi skirtingus žiniasklaidos kanalus: televiziją, radiją, spaudą, internetą. Skaičiuojame, kad pasinaudodami įvairiais informacijos sklaidos šaltiniais pasiekiami 90 proc. gyventojų. Ši mūsų sukurta sistema nėra tobula, ji nagrinėja tik interneto portalus, kol kas nėra galimybių tikrinti TV, radijo, spaudos. Manau, bėgant laikui ir tai bus padaryta“, – pasakojo V. Saldžiūnas.

Anot iniciatyvą demaskuoti netikras naujienas parodžiusio žurnalistų, kartais jų klausia, kodėl jie būtent pastaraisiais metais sujudė dėl tų melagingų naujienų, priešiškos propagandos? „Išties melagingų naujienų problema ES šalyse, taip pat ir Lietuvoje, paastrėjo 2014–2015 metais. Pažvelgę dar giliau pamatytume, kad melagingos žinios siekia pačius seniausius laikus, kai, tarkime, ant urvo sienos pirmą kartą žmogus nupiešė kaimyną su kita moterimi ir dėl to kilo konfliktas. Juk abi Žalgirio mūšio pusės melavo, teigia istorikai. Visa tai vyksta ir dabar, tik kitomis technologijomis, tam kuriamos naujos platformos“, – vaizdžiai palygino žurnalistas.

Kaip gimsta melagingos naujienos?

Demaskuok.lt projekte tikrinama maždaug 500 šaltinių, kurių didžioji dalis yra rusų kalba. Visi žinome, kad „Sputnik“ ar „Rusija Today“ yra propagandos kanalai, tačiau iš tiesų Rusijoje labai aktyviai veikia maži, vidutiniai, niekam nežinomi puslapėliai. Tai jie išplatina pagrindinę melagingą informaciją.

„Šaltinius atrinko žurnalistai, strateginės komunikacijos specialistai, dirbantys kariuomenėje, Vyriausybėje, NATO, ir savanoriai elfai, tarp kurių yra informacinių technologijų specialistų, teisininkų, istorikų, įvairių specialybių žmonių. Būtent taip, pasitelkę skirtingus gebėjimus, mes sukuriame naudingą kovos su dezinformacija sistemą. Per 2 minutes pamatome, kas paskelbta tuose prižiūrimuose šaltiniuose. Pagal įvairius filtrus galima sekti informaciją, susijusią su konkrečiais žmonėmis ar įvykiais, aiškintis, kas skleidžiama apie juos netikro, ir tas žinias demaskuoti. Labai dažnai žmonės nepagalvoja, kaip elgiasi feisbuke. Pavyzdžiui, kažkas prašo pasidalyti informacija apie tai, kad iškrypėlis pedofilas išprievartavo mergaites. 10 tūkst. vartotojų pasidalijo net nepagalvodami, ką daro. Tokie proveržiai gali prastai baigtis, melas platinamas be skrupulų, visuomenėje sėjamas nepasitikėjimas“, – V. Saldžiūnas atkreipė dėmesį į tai, kaip kartais patys to nenorėdami padedame sklستي specialiai sufabrikuotam melui.

Žurnalistas prisiminė ir pagarsėjusį Kalėdų eglutės atvejį, kuris buvo ne kas kita, o Rusijoje sukurta ir platinama melaginga naujiena. O buvo taip. 2012 m. Briuselyje, ES širdyje, pagrindinėje miesto aikštėje buvo pastatyta metalinių konstrukcijų Kalėdų eglutė – nelabai

vykusi dviejų prancūzų menininkų meno instaliacija vietoje įprastos miško eglės. Ir viena politikė iš mažos radikalios partijos paleido gandą, kad tai padaryta siekiant įtikti musulmonams, imigrantams. Ir esą nuo šiol Kalėdos bus visai uždraustos! Pradėjo pūstis burbulas, esą musulmonai nebeils ir Velykų švęsti, kilo protesto banga, kūrėsi protesto grupės. Ir niekas nebematė, kad toje pačioje aikštėje yra ir papuoštų tikrų eglių, pastatyta prakartėlė! Pasak V. Saldžiūno, trolių sukurpta kalėdinės eglutės istorija ėmė kartotis kiekvienais metais, vis apaugdama naujais gaudais: neva dėl imigrantų protestų kalėdinė eglė buvo uždrausta tai Prancūzijoje, tai Švedijoje. „Rusijos ranka – tai populiarus pasakymas. Vis dėlto ir Vakarų Europoje yra labai daug radikalių kairiųjų ir dešiniųjų grupių, kurioms nereikia jokios Kremliaus įtakos ar pinigų. Jie siekia savo tikslų – pakenkti, susilpninti ES. Tai dvi skirtingos pusės, kurios gali susivienyti dėl bendro tikslo, kad ir kaip tai būtų paradoksalu. Netikri profiliai socialiniuose tinkluose, melaginga pasamdytų žmonių grupė, fiktyvios paskyros – tai dažnai naudojami instrumentai platinant melagingas žinias“, – akcentavo V. Saldžiūnas.

Svarbu kuo didesnė auditorija

„Mūsų tikslas – rasti kuo daugiau melo ir kuo plačiau paskleisti žinią apie dezinformacijos atvejus. Per visus tuos metus, kai pradėjom veikti, bendras demaskuojančių straipsnių perskaitymo skaičius siekė 4 mln. vadinamų „klikų“. „Demaskuok“ galėtų būti platforma ir ES mastu, bet reikia įtraukti daugiau kalbų, savanorių. Projekto dirbtinio intelekto sistema veikia lietuvių ir rusų kalbomis. Labai pageidautume, kad prisijungtų regioninė žiniasklaida, nes

Vaidas Saldžiūnas, *Demaskuok.lt* redaktorius ir „Delfi“ korespondentas gynybos temomis.

pastaruoju metu daug melagingos informacijos pasitaiko būtent provincijoje“, – pasakojo žurnalistas V. Saldžiūnas.

Pasak jo, tokių pavyzdžių yra ne vienas. Štai 2017 m. vasarį „Jonavos žinios“ išplatino šlykščią melagingą žinią apie neva NATO kareivių išprievartautą mergaitę. Kaip tokia žinia pateko į laikraštį? Pasirodo, ji buvo sumontuota taip tikroviškai, su kitų leidinių „print screen“ (pradžios puslapiai – lietuviškai), neva ta žinia buvo paskelbta ir „Bernardinuose“, „Kauno dienoje“, kt. Žinoma, tokių melagingų žinių šiuose leidiniuose nebuvo, tačiau rajoninis laikraštis buvo apgautas. Pernai bandyta sukurti dar vieną melagingą žinią apie tai, jog neva Prienų rajone šarvuočiai pateko į avariją, kurioje žuvo vaikas, išbėgęs „ant kelio“. Pasak V. Saldžiūno, avarija išties įvyko, tačiau joks vaikas nežuvo. Melaginga žinia sufabrikuota taip, jog neva buvo skelbta „Delfi“. „Tokios ir panašios istorijos sukurtos ne Lietuvoje. Vien tas sakinytis, vertimas iš rusų kalbos – „Vaikas išbėgo ant kelio“ („na dorogu“) – daug ką pasako. Tad jei kyla klausimų dėl neaiškių žinių, patarčiau visada

kreiptis į mus, būtinai patikrinsim“, – sakė jau kelerius metus su dezinformacija viešojoje erdvėje kariaujantis žurnalistas.

Jis pripažįsta, kad tai labai nelengvas darbas. „Mes einame žingsnelis po žingsnelio, nebus taip, kad tuoj pat visas pasaulis suklups prieš mus ir melas išnyks. Tai – sudėtingas procesas. Nepretenduojame į teisingumo ministeriją, nebus čia vienos nuomonės ar vienos tiesos. To baiminamasi ir Briuselyje. Tam ir įtraukiami žurnalistai, kurie turi visapusiškai išnagrinėti neaiškią naujieną. Melagingų naujienų esmė ne antraštėse, o turinyje. Kartais platinami, atrodo, visiškai absurdiški, bet yra tam tikra potekstė. Pavyzdžiui, Lietuvoje sudežo NSO, nes jį numušė NATO raketa. Kas tai? Visiški klaidės. Vis dėlto tokios žinios kibernetiniu būdu įkeliamos į naujienų portalus, ir jau ne vieną kartą Lietuvoje yra buvę tokių kibernetinių atakų. 2010 m. „Delfi“ atsirado žinutė, kad zuikis iš „Na, palauk!“ filmuko pagautas su narkotikais Katedros aikštėje. Atrodo, visiškai absurdas? Gal tai buvo juokas ar galimybių išbandymas? Arba mums parodymas – na, palaukite.

Socialiniai tinklai – dar viena demaskuotojų sritis

Kol kas, anot demaskuotojų, dar sudėtinga netikras naujienas gaudyti socialiniuose tinkluose. Štai „Facebook’e“ egzistuoja daug uždarytų profilių, grupių, joms tikrinti reikia labai daug laiko. O priešiška propaganda, melagingos žinios čia pasirodo dažnai. „Matom, kas vyksta. Štai parašo, kad Zarasų geležinkelio stotyje už ES pinigus įrengė baisius tualetus be pertvarų... Pasirodo, Zarasuose nėra geležinkelio linijos ir stoties. Arba štai puslapis apie Mažosios Lietuvos istoriją. Gražus, daug nuotraukų. Ir staiga įdedama sufabrikuota nuotrauka, kurioje neva Lietuvoje dislokuoto vokiečių bataliono vadas vaikšto po Raudonąją aikštę Maskvoje. Iš tikro tai prancūzų astronauto, kuris Rusijos sostinėje lankėsi prieš kelerius metus, nuotrauka. Arba prieš kelerius metus vienas rusų komikas pajuokavo, kad esą į Juodąją jūrą atplaukęs amerikiečių laivas buvo taip apšaudytas iš kažkokio rusų elektromagnetinio ginklo, kad 27 jūreiviai tiek išsigando, jog į kelnes pridarė ir tuoj pat pasitraukė iš armijos. Ir tas išgalvotas pasakojimas, mitas pasklido internete visais kanalais, kol pradėtas pasakoti lyg tikras įvykis“, – pasakojo V. Saldžiūnas. Jis pastebėjo, jog dažnai pavyksta užkirsti kelią melagingoms žinioms ir jas demaskuoti visais įmanomais kanalais, kol nepridaryta žalos.

Labai svarbu šviesti kitakalbius Lietuvos gyventojus, kurie, žiūrėdami tik priešiškų šalių žiniasklaidos kanalus, tokiomis nuotaikomis ir gyvena. Prieš kelerius metus buvo tirtas tautinių bendrijų atstovų požiūris į ES. Tyrimo duomenimis, priešišškai ES atžvilgiu nusiteikusiųjų nemažai, tačiau nė vienas iš jų nepanoro atsiskirti laisvai keliaujančio ES šalies piliečio paso.

Europos išorės veikslių tarnybos atstovė Raimonda Miglinaitė.

Autorės nuotraukos

Melas pilamas per komentarus

Demaskuotojų akiratyje ir komentarai, kurių ypač padaugėja informuojant apie svarbius Lietuvai įvykius. NATO pratybos, popiežiaus vizitas, prezidento rinkimai – purvas straipsnių komentaruose liete liejasi. Pasitaikė, kad per komentarus, panaudojant pasikartojančius skaičius ir raides, bandyta nulaužti visą interneto sistemą. Kaip pastebi V. Saldžiūnas, komentaruose grynų melagingų naujienų nėra, tik skleidžiama klasikinė priešiška propaganda. Pavyzdžiui, su 90 proc. tiesos sumaišomas koks nors neigiamas naratyvas. Antai parašoma, jog vargšai lietuviai gauna tik 600 eurų algos, nors žmonės valstybėje tų, kurie tai rašo, uždirba dvigubai mažiau.

„Sankt Peterburge, Rusijoje, buvau prie didelio pastato, kuriame dirba troliai. Ateityje nebus lengviau, dezinformacija stiprės, atsiras naujų technologijų, subtilesnių būdų kenkti. Pavyzdžiui, parodys jus nufilmuotą kalbantį, kad dievinate V. Putiną, nors to

niekada nedarėte ir taip nemanote. Turime nenuleisti rankų ir nuolat tobulinti savo demaskavimo, pasipriešinimo sistemas. Informaciniame lauke mums nuolat metamos melagingos, propagandinės žinutės. Tikrinti faktus labai svarbu. ES nėra tokio projekto analogo, kaip „Demaskuok“. Tai labai aktuali valstybei žiniasklaidos – ketvirtosios valdžios – pozicija. Svarbu, kad tokie projektai prisideda prie pasitikėjimo žurnalistika didinimo“, – apibendrinio kovos su melagingomis naujienomis svarbą „Demaskuok“ projekto vadovas V. Saldžiūnas.

Kremlius žiniasklaidai skiria milijardą eurų

„Lietuva daug prisidėjo prie bendro ES supratimo ugdymo, kad melagingos naujienos, dezinformacija – tai iššūkis, grėsmė mūsų nacionaliniam saugumui, ir reikia efektyvių ginklų su tuo kovoti. Vienas iš tokių ginklų ES – tai Rytų strateginės komunikacijos darbo grupė (*East Stratcom*), 2015 m. įkurta Europos vadovų tarybos sprendimu siekiant atremti nuolatines Rusijos dezinformacijos kampanijas. Ją sudaro šalių deleguoti ekspertai. Pradžia buvo sunki, nes dalis šalių nesuprato, kokia ta grėsmė iš Rusijos. Dabar, praėjus keleriems metams, ES susiformavo tvirtas įsitikinimas, kad informacinis saugumas yra labai svarbu, informacinė grėsmė yra realu ir reikia su tuo kovoti“, – Europos Parlamento biuro Vilniuje surengto seminaro žurnalistams metu kalbėjo Raimonda Miglinaitė, Europos išorės veiksmų tarnybos atstovė.

Anot R. Miglinaitės, *East Stratcom* darbas vyksta šiomis kryptimis: 1) būtina surinkti įrodymus, empirinius duomenis apie Kremliaus valdomos žiniasklaidos skleidžiamą

dezinformaciją, 2) reikia skatinti pozityvią komunikaciją aiškinant, kas yra Europa, dėmesį skirti Rytų partnerystės šalims, taip pat stiprinti ir ugdyti visuomenės dėmesingumą, ypač prieš ES rinkimus. Tarnybos atstovės teigimu, apžvelgus rinkimus JAV, Vokietijoje, Prancūzijoje, kitose šalyse, išsiaiškinus, kokius metodus taiko Kremlius norėdamas paveikti rinkimus, kokie įprasti naratyvai, galima pasiūlyti rekomendacijas, ką gali padaryti paprastas pilietis, kad nepasiduotų šiai blogai įtakai.

Tarnybos duomenimis, 2018 m. Rusija skyrė apie 1 mlrd. eurų valstybinei žiniasklaidai finansuoti, ypač televizijoms, priklausančioms artimam Kremliaus oligarchų ratui. Pavyzdžiui, iš tos sumos 300 mln. eurų skirta Rusijos vyriausybei priklausančiai naujienų agentūrai „Rossiya Segodnya“ ir RT. Tai buvusi „Rusija Today“, norinti turėti globalią įtaką pasaulyje, tačiau, kaip viešai pasakė Prancūzijos prezidentas Emanuelis Macronas, tai nėra žiniasklaida, tai Kremliaus propagandos ruporai. RT transliuojama daugiau nei 100 valstybių. „Sputnik“ verčiamas į daugiau nei 30 kalbų, tarp jų ir lietuvių kalbą. 2013 m. Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas „Rossiya Segodnya“ vadovu paskyrė Dmitrijų Kiseliova, dar dirbantį ir Rusijos valstybinės televizijos bendrovės direktoriaus pavaduotoju. D. Kiseliovas po Krymo okupacijos įtrauktas į ES sankcijų sąrašą kaip centrinė valstybinės propagandos figūra.

Į rinkimus kišasi panaudodami 10 metodų. Kokie jie?

R. Miglinaitės teigimu, dezinformacija yra vienas iš metodų daryti įtaką valstybėms. Pavyzdžiui, kalbant apie kišimąsi į svetimų šalių rinkimus, yra 10 metodų. Juos galima

suskirstyti į 4 dalis: manipuliavimas informacija, kibernetinės atakos, viliojimas ir radikali intervencija. Apibendrinant galima pasakyti, kad norint padaryti įtaką rinkimams nenaudojamas vienas ir tas pats šablonas, kiekvienu atveju – vis kita metodų kombinacija, atsižvelgiant į valstybės pažeidžiamumą, Kremliaus interesus, kitas aplinkybes. Manipuliavimui informacija priskiriama dezinformacija, neautentiška politinė reklama, emocijų kurstymas. Kibernetinės atakos apima tapatybės klaidojimą, įsilaužimo ir informacijos nutekimo operacijas, žvalgomąjį įsilaužimą, infrastruktūros atakas. Viliojimas – tai visuomenės elito įtraukimas, partijų ir rinkimų kampanijų finansavimas.

„Reikia suprasti, kad tai ilgas žaidimas, lyg katės su pele, vykstantis ne tik prieš pat rinkimus. Tas žaidimas tik suaktyvėja prieš rinkimus. Dezinformacija gali paveikti rinkėjo pasirinkimą. Pavyzdžiui, dėl „Brexit“ socialiniuose tinkluose, internete buvo sukurta daug melagingų anketų, pilančių purvą ant ES, žmonės buvo skatinami nebalsuoti Europos Parlamento rinkimuose, nes vis vien esą niekas nepasikeis. Tai labai akivaizdu buvo Latvijoje, kur skleista daug žinučių apie Briuselio „diktatūrą“ ir t. t. Rinkimų Ukrainoje metu buvo nuolat kalbama, kad visus rinkėjų balsus nupirks Vašingtonas ir Briuselis, tad nėra ko eiti balsuoti. JAV Senato rinkimuose 2018 m. rudenį aiškinta, kad balsuoti galima tviteryje. Šitai buvo apgauta dalis žmonių, kurie nebenuėjo prie balsadėžių“, – kalbėjo R. Miglinaitė. Jau daugeliui žurnalistų

žinoma, jog troliai, botai, netikros paskyros socialiniuose tinkluose yra sukurpti kurstyti ugnį diskusijose, kad žmonės bartųsi, peštųsi, radikalėtų jų nuomonė, visuomenėje augtų nepasitikėjimas vieni kitais, valstybės institucijomis. Pavyzdžiui, JAV nustatyta, jog tviteryje 93 proc. žinučių, skatinančių nepasitikėjimą skiepais, atėjo iš vieno trolių fabriko Rusijoje.

Žiniasklaidai pagrindinis dalykas – reputacija

Penki pagrindiniai naratyvai nepasitikėjimui ES sėti: elitas prieš paprastus žmones (eurokratai valdo), grėsmė vertybėms (Europos islamizacija), prarastas valstybingumas (Baltijos šalys – JAV \ ES marionetės), neišvengiama griūtis (ES ir NATO tuoj žlugs), cha – cha – ganda (rinkimai – cirkas, todėl renkame klounus).

Tad ką daryti? R. Miglinaitės rekomendacija: kruopščiai tikrinti informaciją, lavinti kritinį mąstymą, mokytis užsienio kalbų. Kognityviam tingumui reikėtų pasakyti ne. Žiniasklaidai pagrindinis dalykas yra reputacija. Štai po 2016 m. rinkimų JAV „The New York Times“ paskelbė, kad turi 790 mln. prenumeratorių ir jų skaičius auga. Tai rodo, kad patikima informacija žiniasklaidoje yra labai vertinama ir už ją mokama.

Parengta pagal Europos Parlamento biuro organizuotų seminarų regionų žurnalistams ir leidėjams Birštone (2018 09 28–29) ir Vilniuje (2019 04 12–13) pranešimus.

Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Daiva Červokienė

Žeimantų kelmas ir žurnalistikos aktualijos

”

Kiekvienas žurnalistas per gyvenimą palieka pėdsaką, o visos dinastijos palikimas gerokai ryškesnis. Šįkart pasidomėkime žurnalistiniu Žeimantų kelmu: šviesios atminties Liubomiru Viktoru, jo broliu Vytautu bei pastarojo sūnumi, taip pat Vytautu, dirbusiais ir tebeplūšančiais žurnalistikos dirvonuose. Beje, Liubomiro Viktoro sūnus Algirdas, baigęs fizikos studijas, taip pat ilgokai dirbo spaudos leidinių kompiuterių centru vadovu.

Žeimantų šeimos vyriška pusė; tėvas Mečislovas su trimis sūnumis ir dviem anūkais.

“

Paviliojo jaunimo laikraštis

L. V. Žeimantas, kaip ir dauguma jo laikmečio jaunuolių, anksti pradėjo dirbti. Jau 17-metis ieškojo darbo, įsidarbino Mokslų akademijos centrinėje bibliotekoje. Ten dirbdamas baigė vidurinę mokyklą, pradėjo studijuoti Vilniaus universiteto (VU) Istorijos-filologijos fakultete bibliotekininkystę. Tačiau iš antrojo kurso buvo pašalintas, nes dėl darbo vis praleisdavo karinius užsiėmimus ir taip nusikalto tuomet universitete veikusiai karinei katedrai, kuri studentų vyrų atžvilgiu buvo kone visagalė.

„Kartą „Komjaunimo tiesos“ žurnalisto paragintas parašiau straipsnį. Atrodo, įtikau. Į mane atkreipė dėmesį. Vėliau sulaukiau pasiūlymo pasimokyti žurnalistikos Centrinėje komjaunimo mokykloje Maskvoje. Kai ją baigiau, buvau paskirtas į „Komjaunimo tiesą“, kur mane, miesto vaiką, tuometinis laikraščio redaktorius Albertas Laurinčiukas atidavė į valstiečių jaunimo skyriaus vedėjo Jokūbo Kaminsko globą“, – autobiografijoje rašė L. V. Žeimantas. Jaunimo laikraštyje jis greitai tapo skyriaus vedėju, vėliau – laikraščio redaktoriaus pavaduotoju. Šį kopimą karjeros laiptais lydėjo neakivaizdinės žurnalistikos studijos VU, jas baigė 1965 m.

Žurnalistikos katedroje – 10 metų

„Komjaunimo tiesa“ buvo jaunimo laikraštis, kuriame stengtasi darbuotojus turėti

jaunatviško amžiaus. „Senių“ dėl amžiaus niekas negujo lauk, bet po truputį spaudė žvalgytis į suaugusiųjų leidinius. Aukštojo mokslo diplomą ir ilgoką, nuo 1955 m., darbo praktika redakcijoje leido VU Žurnalistikos katedrai susidomėti manimi ir pasiūlyti nuo 1967–1968 m. katedros asistento darbą. Šioje katedroje dirbau daugiau kaip dvidešimt metų. 1971 m. apgyniau disertaciją, 1973 m. tapau docentu, 1975–1984 m. buvau Žurnalistikos katedros vedėju. Dar kurį laiką antrininkavau VU Istorijos fakulteto prodekanu“, – savo biografijoje rašė L. V. Žeimantas.

Šio straipsnio autorei žurnalistikos studijų kuratorius, VU ilgametis dėstytojas, fotografijos istorikas Virgilijus Juodakis pasakojo, kad jam ir kitiems tremtį patyrusiems žmonėms, siekiantiems įsidarbinti ir išsilaikyti universitete, L. V. Žeimantas kaip partijos narys buvęs savotišku „skėčiu“. Kurso draugai po Liubomiro Viktoro mirties prisiminė, kad jis ne vienam žurnalistikos specialybės studentui, kuriam valdžia „už elgesį, nesuderinamą su tarybinio studento vardu“ grąsindavo išmesti ar paskelbdavo jau išmetusi, padėdavo išsilaikyti studentų sąrašuose.

Vėliau Liubomirą Viktorą vėl paviliojo praktinė žurnalistika. 1987–1992 m. jis buvo žurnalo „Lietuvos ūkis“ (iki 1991 m. – „Liaudies ūkis“) vyr. redaktoriumi. 1992 m., jau būdamas pensininkas, dirbo leidybos redakciniam centre „Lietuvos auto“. 1993 m. pakvietas atkurti laikraštį „Geležinkelininkas“, kurio vyriausiuoju redaktoriumi dirbo iki 1996 m., kol jau visiškai išėjo į užtarnautą tikrą pensiją.

L. V. Žeimantas paskelbė straipsnių žurnalistikos istorijos ir teorijos temomis, dirbdamas „Geležinkelininke“ susidomėjo Lietuvos geležinkeliais, tyrinėjo jų istoriją. Išleido

keltas solidžias Lietuvos geležinkelių istorijai skirtas knygas: „Lietuvos geležinkeliai. Nepriklausomo darbo dešimtmetis: 1991–2001“ (2001), „Sankt Peterburgo–Varšuvos geležinkelis“ (2003) ir „Liepojos–Romnų geležinkelis“ (2005), bendradarbiavo rengiant „Visuotinę lietuvių enciklopediją“.

1979 m. L. V. Žeimantui suteiktas Lietuvos nusipelnusio žurnalisto vardas, 2008 m. jis apdovanotas medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“.

Per Altajų susirgęs žurnalistika

Jaunesnis Liubomiro Viktoro brolis Vytautas Žeimantas taip pat pradėjo dirbti labai anksti – būdamas 16 metų „Žalgirio“ gamykloje įsidarbino šaltkalviu elektriku, baigė vakarinę vidurinę mokyklą. Tėvai nevertė dirbti, pats norėjo būti savarankiškas, užsidirbti pinigų. Pašauktas į sovietinę armiją dvejus metus tarnavo sraigtasparnio mechaniku Karaliaučiaus srityje, Įsrutyje. Ten būdamas susidomėjo ir Mažosios Lietuvos istorija.

Kai po tarnybos armijoje Vytautas norėjo studijuoti žurnalistiką, vyresnysis brolis jį atkalbėjo. Patarė įsigyti solidžią profesiją, sakė, kad rašyti gali ir ne žurnalistas. Vytautas įstojo į VU Ekonomikos fakultetą, bet ekonomistu niekada nedirbo. Besimokydamas pradėjo rašyti į spaudą. Pirmasis jo kūrinys buvo humoreska „Fuksologija“, išspausdinta universiteto laikraštyje. Prisimena nedrįsęs nunešti rašinio į redakciją, įmetęs į šalia jos durų kabėjusią dėžutę. Labai apsidžiaugė, pamatęs išspausdintą humoreską.

Po antrojo kurso kartu su universiteto studentų statybininkų būriu Vytautas išvažiavo

Vytautas Žeimantas LŽS suvažiavime 2014 m.

į Kalnų Altajų. Ten statybose dirbo visą vasarą. Kalnų Altajaus autonominės srities laikraščiuose pasirodė ir jo pirmosios publikacijos nežinybinėje spaudoje rusų ir altajiečių kalbomis. Altajumi taip susižavėjo, kad grįžęs savo išpūdžius pradėjo skelbti įvairiuose spaudos leidiniuose. Įsidrąsinęs parašė ilgą apybraižą ir nunešė į „Literatūrą ir meną“, solidų kultūrinį leidinį. Ji buvo išspausdinta per du savaitraščio numerius. Autobiografijoje V. Žeimantas teigė „per Altajų susirgęs žurnalistika“. Trečiame kurse Vytautas netikėtai buvo išrinktas VU studentų profesinės sąjungos pirmininku, todėl pradėjo rašyti šia tema. Taip prie stipendijos prisidėdavo honorarai. „Man patiko rašyti, džiaugiausi, kad spausdina. Taip palengva pomėgis tapo mano profesija“, – prisiminė Vytautas.

Baigęs VU, kurį laiką universitete dirbo dėstytoju, bet iš dėstytojo atlyginimo pragyventi ir šeimą išlaikyti buvo sunku. Tad

nedvejodamas sutiko su žinomo žurnalisto A. Laurinčiuko pasiūlymu dirbti laikraštyje „Tiesa“. Iš pradžių dirbo Užsienio gyvenimo skyriaus korespondentu, vėliau – Pramonės, statybos ir transporto skyriaus vedėju. Atlyginimas, palyginti su universiteto dėstytojo, gerokai padidėjo. Gaudavo ir neblogus honorarus. Dar ir dviejų kambarių butą gavo.

Dirbdamas žurnalistu Vytautas pradėjo leisti knygas. Pirmosios knygos buvo apie holokaustą. Joms idėją padiktavo Užsienio gyvenimo skyriaus korespondento surinkta informacija. „Tiesai“ jis atidavė dešimt metų.

Ar buvo lengviau įsitvirtinti žurnalistikoje žmogui iš žurnalistų kelmo? Tą palaikymą juto?

To paklaustas V. Žeimantas atsakė, kad dar studentas pradėjęs rašyti vis siūlydavo savo rašinius „Tiesai“, „Komjaunimo tiesai“, „Šluotai“, „Vakarinėms naujienoms“ – tuo vyresnysis brolis nesidomėjo.

„Brolis tikrai neprašė, kad A. Laurinčiukas pakviestų mane dirbti į „Tiesos“ redakciją, bet su šiuo buvo dirbęs. Gal pažįstama pavardė tam ir turėjo įtakos? Nors turbūt lėmė tai, kad buvau baigęs ekonomiką ir mokėjau rašyti“, – svarstė V. Žeimantas.

Pirmoji žinia apie Sąjūdį – „Vakarinėse naujienose“

1988 m., Sąjūdžio priešaušryje, V. Žeimantas buvo paskirtas laikraščio „Vakarinės naujienos“ redaktoriumi. Laikraštis tada ėjo rusų ir lietuvių kalbomis, 32 puslapių, 180 tūkst. tiražu, 6 kartus per savaitę. Jis pasirodydavo po pietų, paskelbdavo ryto naujienas, todėl

buvo labai populiarus. Redakcijoje dirbo apie 80 žmonių. „Vakarinių naujienų“ redakcija Spaudos rūmuose užėmė du aukštus.

Kartą į „Vakarines naujienas“ filosofas Romualdas Ozolas tiesiai iš Mokslų akademijos atnešė ranka rašytą informaciją apie Persitvarkymo sąjūdžio iniciatyvinės grupės įkūrimą. Ją „Vakarinės naujienos“ ir paskelbė. Tai buvo pirmoji žinia apie Sąjūdį ir artėjantį Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą.

Paskelbus Nepriklausomybę 1990 m. kovo 11 d. situacija buvo įtempta. Sovietų valdžia Lietuvą išlaikyti savo gniaužtuose bandė pirmiausia uždrausdama išlaisvėjusią žiniasklaidą. Apsisaugoti nuo užėmimo Spaudos rūmuose buvo įkurtas net gynybos štabas, kurio nariai, tarp jų ir žurnalistai, budėdavo ir naktimis.

Tuo įtemptu 1991 m. sausio laikotarpiu „Vakarinės naujienos“ ruošėsi jubiliejui – 10-tūkstantojo numerio išleidimui. Jau buvo pagaminti suvenyrai, supirktos vaisės. Sausio 11-osios rytą redaktorius V. Žeimantas buvo išvykęs užsisakyti popieriaus laikraščiui. Grįžęs prie Spaudos rūmų pamatė sujudimą ir triukšmą – pastatas buvo apsuptas tankų, kurie žmones gąsdino šaudydami tuščiais šoviniais. Šaudė ir tikrais. Vienas kariškis paleido automato salvę ir sužeidė rūmų gynėją. Dėl laimingo atsitiktinumo kulka sužeidė tik veidą. Iš pastato brutaliai, jėga išvaryti darbuotojai. Juos stūmė automato buožėmis į nugaras. Savo redakcijos darbuotojus, kurie, varomi į šaltį, nespėjo net apsirengti, redaktorius pasitiko prie išėjimo.

Omonininkai nusiaubė redakciją

Kai „Vakarines naujienas“ išvarė iš Spaudos rūmų, redakciją priglaudė „Liaudies ūkio“

redaktorius Liubomiras Viktoras. Davė kambariuką dirbti ir maketavo laikraštį – taip teikė materialinį ir moralinį palaikymą, tad „Vakarinių naujienų“ leidyba nesustojo. Redakciją glaudė ir Lietuvos totorių bendrija bei jos pirmininkas, aktyvus sąjūdininkas Mensaidas Bairaševskis, kurį laiką laikraštį nemokamai spausdino Lietuvos projektavimo institutas. Laikraštis nemokamai buvo dalijamas Televizijos bokšto ir Aukščiausiosios Tarybos gynėjams. O redaktorius ieškojo spaustuvės, galinčios laikraštį leisti nuolatos.

Susitarė su Kauno spaustuve „Raidė“. Vilniuje pogrindyje surinktą laikraštį slapta, pakeitę automobilio valstybinį numerį, vežė spausdinti į Kauną.

Po Maskvos pučo 1991 m. rugsėjį grįžę į savo patalpas, rado jas suniokotas, o ant redaktoriaus stalo išraižytą rusišką keiksmažodį ir sudėtus Lenino raštus. Turtas – kompiuteriai, telefonai, užuolaidos, kėdės – viskas, ką buvo galima išnešti, išvogta.

Nepriklausomybės metais redakcijos darbuotojai įsteigė UAB „Vakarines naujienas“, privatizavo patalpas, kuriose dirbo, tapo akcininkais. Redakcija įsigijo naujų kompiuterių, žmonės mokėsi jais dirbti. Redakcijoje buvo organizuojami darbo kompiuteriais kursai. Prasidėjus Kremliaus ekonominei blokadai, pradėjo trūkti popieriaus, spaustuvės dažų, degalų, tai pakenkė laikraščio kokybei ir tiražui.

10 metų atidavęs „Vakariniams naujienoms“ V. Žeimantas atsisakė redaktoriaus pareigų, išėjo į užtarnautą poilsį ir manė įsigytoje sodyboje Baltamiškio kaime prie Bražuolės atsiduosiantis kūrybai, sodininkystei, daržininkystei. Iš pradžių taip ir buvo, Baltamiškyje parašė daug tekstų, net eilėraščių. Kai

gretimame kaime buvo parduodama sodyba, Vytautas brolių Liubomirą Viktorą įkalbėjo ją įsigyti, taip ir vasarodami dažnai susieidavo. Sodininkavo draugiškai, dažnai daigus, sodinukus kartu pirkdavo. „Mes daug bendravome. Liubomiras Viktoras ne tik kaip brolis, bet ir kaip žmogus man buvo labai artimas, buvome bendraminčiai. O prie to broliško bendravimo neretai prisidėdavo ir daugiau pažįstamų žurnalistų“, – pasakojo Vytautas.

Šeimos suėjimuose daug kalbėdavo apie žiniasklaidą? V. Žeimantas sakė, kad pokalbiai be šios temos neapsieidavo, bet į ginčus niekada neperaugdavo. „Viktoras buvo teoretikas, neįkyrus. Paklausi, atsakys, o savo minčių nekišo – tolerantiškas, demokratiškas. Daugiausia kalbėdavom apie bendrus dalykus. Žinau, kad yra siūlęs įvairiems leidiniams įdarbinti savo studentų žurnalistų, man nesiūlė – kai tapau „Vakarinių naujienų“ redaktoriumi, jau nebedirbo Žurnalistikos katedroje“, – prisiminimais dalijosi Vytautas.

Su žurnalistika atsisveikinti nelengva

Ne veltui sakoma, kad buvusių žurnalistų nebūna. Metus pailsėjęs V. Žeimantas vėl grįžo į žurnalistiką, 10 metų dirbo laikraščio „Lietuvos aidas“ redaktoriaus pavaduotoju. „Jei tapai tikru žurnalistu, tai juo ir mirsi. Negali nerašyti. Tai kaip liga, gerokai užkrečiama ir nepagydoma. O rašyti visada bus apie ką – kolegos parodą ar knygą, dienos aktualiją“, – tarstelėjo.

Pasak V. Žeimanto, žurnalistui svarbiausia sąžiningumas, smalsumas ir profesionalus pasirengimas. Jei darys kiaulystes, viskuo nesidomės – nepadirbs šio darbo.

Vytautas Žeimantas, Liubomiras Viktoras Žeimantas, Ipolitas Skridla, Virgilijus Juodakis švenčiant Liubomiro Viktoro Žeimato 85 m. jubiliejų.

Kaip kolega vertina šiandienos žiniasklaidą? Kas joje patinka, kas ypač nuvilia? „Nuvilia paviršutiniškumas, menkas reikalo žinojimas, kas žlugdo gerą žurnalistiką. O džiugina, kad socialiniuose tinkluose bet kas gali skelbti savo idėjas ir mintis. Tik kritikuoti bet ką, o tik ne save, ir kuo daugiau – nėra gerai. Savikritikos visai neliko. Galime džiaugtis – nėra cenzūros. Tik kai žinai, kad nėra cenzūros, gali viską rašyti, būtini vidiniai stabdžiai. Na, reikia bent paklausti savęs, ar tai rašydamas kažkam padedi? Tada gerai. O jeigu kenki? Tada būtina patikslinti, kam kenki, kodėl tai darai? Jei kenki kenkėjui – gal neblogai“, – mintis dėstė V. Žeimantas.

Nuo 2013 m. jis dirba LŽS interneto laikraščio www.lzs.lt redaktoriumi ir turi dar daugybę veiklos. Aktyvus LŽS, Lietuvos sporto žurnalistų federacijos, Lietuvos meno kūrėjų asociacijos, Baltarusijos rašytojų sąjungos, Lietuvos baltarusių asociacijos narys.

V. Žeimanto kūrybos kraitėje – 20 išleistų knygų. Pirmoji „Teisingumas reikalauja“ sudaryta pagal laikraščiuose skelbtas publikacijas, net trys anekdotų knygos „Mano anekdotas“. Kitos labai įvairios: ir apysaka vaikams „Baltamiškio istorijos“, ir „Lietuvos vartotojų kooperacija: nuo pirmųjų žingsnių iki 2000 metų“, ir „Vandensvydis Lietuvoje 2001–2011 m.“, ir kitos skirtingomis temomis, pasakojančios apie gyvenimą Lietuvoje. Kai kurios knygos išleistos anglų ir lenkų kalbomis. Nemažai prozos rašytojas išvertė iš baltarusių kalbos.

V. Žeimantas 2009 m. išleido ir knygą „Mano žurnalistikos dešimtmečiai“. Stojant į Lietuvos meno kūrėjų asociaciją reikėjo pateikti išleistų knygų ir svarbiausių publikacijų bibliografiją, skelbtus atsiliepimus apie savo kūrybą. Tada suskaičiavo, kad periodinėje spaudoje yra paskelbęs daugiau kaip porą tūkstančių publikacijų – straipsnių, interviu, komentarų, apybraižų, feljetonų, apsakymų, esė, humoreskų,

legendų, eilėraščių lietuvių, anglų, prancūzų, vokiečių, altajiečių, baltarusių, latvių, lenkų ir rusų kalbomis Lietuvoje, Baltarusijoje, Latvijoje, Lenkijoje ir Rusijoje. Ir lietuvių periodiniuose leidiniuose Lenkijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Australijoje ir Argentinoje. Dar tapo vienu „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“, „Lietuvos sporto enciklopedijos“ autorių.

Kaip tik stojant į Lietuvos meno kūrėjų asociaciją V. Žeimantas „žengė per šešiasdešimties metų ribą“. Tai, pasak kolegų, ne tik laikas, kai keliamos jubiliejinės šampano taurės, priimami sveikinimai, bet ir tam tikras asmeninio gyvenimo atskaitos taškas, verčiantis sustoti, susimąstyti, įdėmiau pažvelgti į jau nueitą kelią, todėl ir išleido knygą „Mano žurnalistikos dešimtmečiai“.

Vytautas jaunesnysis – „Verslo žiniuose“

O Vytauto Žeimanto sūnus, taip pat Vytautas, dirba laikraštyje „Verslo žinios“ Finansų

ir apskaitos rubrikos redaktoriumi. Vytautas jaunesnysis VU baigė žurnalistiką, stažavosi Vokietijoje, Gyseno universitete. Tačiau tuo neapsiribojo, kaip ir jo tėvas baigė dar ir ekonomiką, apsigynęs magistro darbą „Pelno mokesčio našta Baltijos šalyse – iš investuotojo perspektyvos“. Lietuvos verslo konfederacija 2018 m. jį apdovanojo Garbės ženklu už visuomenės finansinio raštingumo skatinimą bei ilgametį indėlį kuriant objektyvią ir profesionalią žurnalistiką.

V. Žeimantas jaunesnysis, paklaustas, kuo svajoto būti jaunystėje, prisipažino, kaip ir tėvas svarstęs tarp žurnalistikos ir ekonomikos. Kai rinkosi studijas, ekonomika dar buvo planinė, negyva, todėl nugalėjo žurnalistika. Beje, dabar dirbdamas „Verslo žiniuose“ tuos dalykus ir sujungia.

Ar tėvai patarė, ar atkalbinėjo nuo žurnalistikos studijų? V. Žeimantas jaunesnysis pastebėjo, kad kartą tėvas bandė atkalbėti, minėjo, jog ši profesija sunki. Bet jį jam buvo prie širdies – mielai palinkdavo

Profesinių sąjungų citynėse Vilniuje su LŽS pirmininku Dainiumi Radzevičiumi.

Vytautas Žeimantas
jaunesnysis.

*Vytauto Žeimanto
asmeninio albumo
nuotraukos*

prie rašomojo stalo ir savaitgaliais, tad sūnui neatrodė įtikinamas tas atkalbėjimas. Vėliau tėvas susitaikė su šiuo atžalos pasirinkimu ir kuo galėjo, tuo padėjo, paskaitydavo pirmuosius straipsnių bandymus. Jis metus ar ilgiau dirbo Vilniaus apskrities administracijos atstovu spaudai, toliau visą laiką dirba „Verslo žiniuose“ – jau du dešimtmečius.

Ar juto tą žurnalistų kelmo palaikymą, pagalbą?

„Palaikymą jaučiau. Įdomu, kad per visą laiką nebuvo nė vieno atvejo, kai priklausymas šiai dinastijai turėtų kokios nors neigiamos įtakos. Kai pagalvoji, kad per šviesios atminties dėdės Liubomiro Viktoro rankas perėjo kelios žurnalistų kartos, tėvas irgi užėmė aukštas pareigas, o laikai nebuvo lengvi, ir nebuvo nė vieno nemalonaus incidento... Dėl pavardės sulaukiau tik papildomo palaikymo. Kartais tik reikėdavo paaiškinti, iš kokios atšakos ši atžala“, – sakė Vytautas jaunesnysis.

Apie žurnalistus ir žurnalistiką

„Žurnalistika yra gana platus laukas, todėl negalima sakyti, kad žurnalistui reikalingas būtinai toks ar kitoks savybių rinkinys. Spaudos konferencijose reikia didelio greičio – dabar tekstai iš jų pradedami rašyti dar joms nesibaigus. Tačiau rašant žurnalams reikia visai kitokių įgūdžių: mokėti analizuoti, apibendrinti. Manau, gerai, kai žiniasklaidos priemonė turi įvairių savybių turinčių žurnalistų, – redaktoriams gal reikėtų nesistengti jų perauklėti, pasinaudojus jų stipriomis pusėmis, sudėlioti tarsi savo dėlionę“, – sakė V. Žeimantas jaunesnysis. Jis pastebėjo, kad ir tas savybių rinkinys nuolat keičiasi – prieš kokius penkerius metus į žurnalistiką atėjo informacinės technologijos, tad dabar svarbu draugauti su jomis. Anksčiau nereikėjo turėti tokių polinkių. Dabar į portalus ateina vaizdo turinys – vėl nauja daina. Na, o svarbiausia dirbant šį darbą yra neturėti kokių nors pašalinių interesų.

Kaip „Verslo žinios“ Finansų ir apskaitos rubrikos redaktorius vertina šiandienos žiniasklaidą? Kas joje patinka, o kas ypač nuvilia? V. Žeimantas jaunesnysis pastebėjo, kad, palyginti su 2007 m., iš žiniasklaidos į socialinius tinklus išėjo ne viena dešimtis milijonų eurų reklamos pinigų – tai labai didelės lėšos. Šiuo metu turime ekonomikos pakilimą, gal net perkaitimą, o pelną skaičiuoja tik kelios žiniasklaidos priemonės. Tai turi savo pasekmių...

„Už nemokamą turinį sumoka reklamdaviai, todėl išeina, kad žiniasklaida ir rašo tiems, kas sumokėjo, – reklamdaviams, o ne skaitytojams. Skaičiuoja paspaudimus, vadinamus „klikus“. Čia kažkas panašaus, jeigu jums produktus pirktų kaimynas, kuris jūsų akyse nematęs, – ką nupirko, tas ir lėkštėje. Nesvarbu, kad norėjote kažko kito. Prie teigiamų dalykų galima paminėti tai, kad, nepaisant visko, yra pakankamai nepriklausomos žiniasklaidos, gerai dirba LRT“, – sakė kolega.

Žurnalistui svarbu tvirtas stuburas

Ar V. Žeimantas jaunesnysis norėtų, kad vaikai ar vaikaičiai rinktųsi žurnalistiką? Kodėl?

„Nemanau, kad dabar darbas žiniasklaidoje, lyginant su kitomis profesijomis, yra gero kai sunkesnis. Dabar daug darbuotojų jaučia didelį spaudimą dėl klientų, pardavimų, rezultatų, ilgos darbo dienos, informacijos gausos. Jeigu anksčiau greitesnį gyvenimą

gyveno žurnalistai, tai dabar tai daro didelė dalis visuomenės – smulkiojo verslo atstovai neskaičiuoja darbo valandų, dažnai dirba be atostogų. Tie patys statybininkai dabar aria už du iki išnaktų. Manau, kad dirbti žiniasklaidoje dabar lengviau nei prieš 20 metų, nes visi suvokia jos svorį ir reikšmę – to jau nereikia aiškinti, aplinkui sukurta infrastruktūra – technologijos, viešųjų ryšių specialistai, teisinė aplinka, tobulėja visi procesai, per langus vėjas nešvilpia ir ant gelsvų lapų rašyti ir perrašinėti nebereikia“, – teigė Vytautas jaunesnysis.

V. Žeimantas vyresnysis, svarstydamas apie žurnalistiką, pastebėjo, kad sovietmečiu leidiniai ir kolegės labiau draugavo, dabar, rinkos ekonomikos ir konkurencijos sąlygomis, žurnalistai vieni kitiems tampa svetimi, nebendrauja. Kai kurie žiniasklaidos priemonių savininkai net draudžia tai daryti. Žurnalistų sąjunga galėtų labiau jungti, skatinti bendrauti kolegas, tačiau yra leidinių, kurių savininkai darbuotojams prisako į sąjungą nestoti. „Kuo toliau, tuo labiau svetimėjame“, – atsiduso V. Žeimantas vyresnysis.

Pasak jo, kiekvienam žurnalistui labai svarbu kietas stuburas. Juk yra žiniasklaidos priemonių savininkų, kurie pageidauja, kad žurnalistas parašytų vienaip ar kitaip. Jei žurnalistas bestuburis, pasiduoda. Jei stiprus, gali pasakyti: „Aš manau kitaip.“ Protingas savininkas toki gėria, o jeigu ne, tenka ir atsiveikinti su darbu. Jei žurnalistas turi tvirtą stuburą, jis tikrai neprapuls.

Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Daiva Červokienė

Apie žurnalisto įvairiapusiškumą ir galimybes galynėtis su Jupiteriu

”

Vytauto Gedgaudo premijos laureatė Vilma Jankienė žurnalistų būryje išsiskiria savo veiklos įvairiapusiškumu. Dirbo spaustuvėje rinkėja, etatine profesinės sąjungos pirmininke, leido vietinį laikraštį. Dizaino studijos ir susidomėjimas sklandymu ją nukreipė kita kryptimi: tapo žurnalo „Lietuvos sparnai“ dizainere, korespondente, direktore, o 2002 m. įsteigė laikraštį „Aviacijos pasaulis“, kuris po ketverių metų tapo žurnalu. Už nuopelnus aviacijai pelnė du medalius – Antano Gustaičio bei Dariaus ir Girėno. Tačiau ir to Vilmai buvo maža – 2016 m. įsteigė meno galeriją, pradėjo organizuoti meno degustacijas. Su V. Jankiene kalbėjomės apie žurnalistiką, aviaciją, meną ir gyvenimo pilnatvę.

Vilmos Jankienės
17 metų leistas
žurnalas
„Aviacijos
pasaulis“ virto
interneto portalu.
*Engenijaus Maciaus
nuotrauka*

“

Takas į žurnalistiką

Gal pradėkime nuo to, kaip pasukai į žurnalistiką?

Rašyti ir laisvai dėstyti savo mintis paskatino mokykloje lietuvių kalbos mokytojos, man jos buvo dideli autoritetai. Labai laukdavau tų pamokų, buvau įkvėpta daug skaityti ir rašyti. Mano mama buvo puiki pasakotoja, mėgo sekti pasakas ir daug skaitė, šitaip susiformavo meilės gimtajai kalbai įpročiai. Pirmaisiais žurnalistikos bandymais tapo mano pačios leidžiamas klasės laikraštis (periodinis!), kurį ranka nupiešdavau ir parašydavau visus tekstus, o laikraštis keliaudavo ir į kitas klases, buvo plėšomas iš rankų...

Baigusi mokyklą publikavau mažus straipsnelius, eilėraščius dienraštyje „Klaipėda“. Stojau į Vilniaus universitetą, lietuvių kalbą, bet išmušė iš vėžių už rašinių gautas trejetas. Tokio pažymio mokykloje niekada nebuvau gavusi, tad nusivyliau, nebelaikiau kitų egzaminų ir grįžau į Klaipėdą... Vis dėlto meilė kalbai niekur nedingo. Atvykusi į Vilnių vėl įsivėliau į žurnalistiką – rašiau straipsnius laikraščiams, kelerius metus – žurnalui „Centras“, net gavau pasiūlymą tapti jo redaktore, bet jau buvau nusprendusi pradėti leisti „Aviacijos pasaulį“. Iš pradžių kankino mintis, kad nesu baigusi žurnalistikos mokslų, bet greitai nusiraminau – juk žurnalistu tampa rašydamas.

Tavo kelias į žurnalistiką gana išskirtinis. Tad kas visgi buvo pirmiau – žurnalistika ar susidomėjimas sklandymu, aviacija?

Rašymas nuo vaikystės buvo mano aistra, o aviacija susidomėjau tik pagal skelbimą radusi maketuotojos dizainerės darbą žurnale „Lietuvos sparnai“. Tas darbas supažindino su aviacija ir aviatoriais. Kai pirmąkart pakilau sklandytuvu, aviacija mane užvaldė taip stipriai, kad kone 20 metų žavėjaisi padangių reikalais.

Esi „Aviacijos pasaulio“ – laikraščio, vėliau žurnalo, vienintelio Baltijos šalyse specializuoto leidinio apie aviaciją – steigėja, vyr. redaktorė. Kaip tam ryžaisi?

Tapusi žurnalo „Lietuvos sparnai“ dizainere maketuotoja, atradau aviaciją. Mane ji tiesiog užgriuvo kaip lavina. Paragavusi skrydžio sklandytuvu nektaro per kelias dienas ir naktis parašiau pirmąjį savo gyvenime verslo planą, nes panorau leisti dar vieną šalyje periodinį aviacijos leidinį. Subūriau nedidelę naujo leidinio apie aviaciją komandą! Iki šiol pati stebiuosi – iš kur mergaitei tiek drąsos! Kas nulėmė tokį ryžtą? Pirmiausia drąsa, nebijoju rašyti ir gerai išmaniau leidybos virtuvę, buvau ragavusi spaustuvės darbų. Taigi šiokia tokia patirtis buvo, o aviacija įkvėpė.

Kokia buvo „Aviacijos pasaulio“ laikraščio, žurnalo koncepcija? Ji daug kito?

Man atrodė, kad lietuviams reikia ne ketvirtinio žurnalo, koks buvo „Lietuvos sparnai“ 2000-aisiais, o dažniau einančio periodinio leidinio, todėl sugalvojau leisti dvisavaitinį laikraštį. Iš pradžių mumis nepasitikėjo, bet greitai „Lietuvos sparnai“ nustojo eiti, o mes dideliu tempu ir energingai kūrėme „Aviacijos pasaulio“ pasaulį.

Koncepcija niekada nekito, rašėme apie visas aviacijos sritis – tiek apie mažąją, tiek apie komercinę aviaciją, karo aviaciją, pažvelgdavome

ir į aviacijos istoriją. Tokia temų įvairovė buvo ir plusas, ir minusas. Pasaulyje tokių aviacinių žurnalų, kurie savo puslapiuose apimtų visas plačias aviacijos sritis, daugiau nesu mačiusi. Svetur žurnalai yra siauresnių temų, pvz., aviacijos istorijos, sklandymo ar kitų sporto šakų, komercinės aviacijos žurnalai, ir dar siauriau – oro uostų tematikai skirti vieni leidiniai, o oro bendrovėms – kiti, leidžiami karo aviacijos žurnalai, net aviamodeliuotojai turi didelių tiražų žurnalus... O mes visada sujungdavome visas aviacijos temas ir net kosmosą.

Kai ėmeisi šio darbo, nebuvo bangu, kaip pavyks leidinį apie aviaciją leisti 24 kartus per metus?

Nieko nebijojau, temos augo kaip riedanti sniego gniūžtė nuo kalno, nirau į darbus stačia galva ir skyriau tam visą savo energiją, pamiršau apie poilsio dienas ir atostogas. Rašančių žmonių ratas taip pat didėjo. Per porą metų jau turėjome kelias dešimtis bendraminčių, talkininkų. O ir aviatoriams patiko mūsų azartas.

Ką manai apie siauros, tam tikro pomėgio vienijamiems asmenims skirtos spaudos perspektyvą?

Manau, kad dabar kaip niekada aktualu vienyti žmones (ar vienyti žmonėms) pagal pomėgius, mažai kas domisi viskuo, tad yra perspektyva. Kinta tik informacijos pateikimo ir išgyvenimo būdai.

Po 17 leidybos metų spausdintą leidinį pakeitė interneto portalas. Kodėl taip nutiko?

Turbūt labiausiai... iš nuovargio. Ir lėktuvo metalas pavargsta, o sudėtinga leidybos rutina ilgainiui išvargina. Rinka stabiliai

nedidelė, žurnalas apie aviaciją įdomus tik tiems, kas ja domisi, o skaitytojų įgūdžiai pakito, informacijos perdavimo greitis nubloškė į internetą. Popierinis žurnalas pasidarė per lėtas ir per brangus. Jis galėtų būti leidžiamas tik su svaria parama.

Kartu su manimi dirba abi atžalos: dukra Živilė, kuri devynerius metus eina mūsų įmonės direktorės pareigas, ir sūnus Mantas, žurnalistas, įvairių projektų vadovas. Būtent jaunimas pasipriešino popierinio leidinio vargams ir... sumodernėjome.

Fotografijų ir knygų pasaulis

Esi ir dešimties tarptautinių aviacinės fotografijos konkursų organizatorė, jų pagrindu išleidai kelis fotografijų albumus. Nuotraukos, vaizdo ir raštinio žodžio iškalbingumas daug kuo skiriasi?

Taip, skiriasi. Aviaciniai vaizdai yra pribloškiamai gražūs, pakylėjantys virš žemės, parodantys ir aviacijos žavesį, ir žemės veidą. Tas įtaigumas žiūrintįjį iš karto paveikia. Apie vaizdo svarbą, pavienių kadrų išskirtinumą, atminties kaupimą, istorijos saugojimą kalbėdavome viešai su konkursų vertinimo komisijų nariais, fotografijos žvaigždynu – jau anapilin iškeliavusiu Skirmantu Valiuliu, Antanu Sutkumi, Stanislovu Žvirgždu, Jonu Staseliu.

Aviacinių fotografijų konkursai ir keliaujančios parodos sulaukė didelio susidomėjimo ne tik Lietuvoje. Parodos keliaudavo ir į kitas šalis, o septynių fotografijų albumų tiražai pasklido po visus pasaulio žemynus, šitaip nešdami žinutę apie Lietuvos aviaciją.

Inicijavai knygos apie kosmonautą A. Jelisejevą, turintį lietuviškų šaknų, leidybą, organizavai autoriaus viešnagę Lietuvoje.

Kaip sakoma, siek kosmoso ir pasieksi. 2011–2012 m. „Aviacijos pasaulis“ buvo aktyvus Lietuvos kosmoso asociacijos (dabar Lietuvos aerokosmoso asociacija) informacinis partneris rengiant tarptautines didelio dėmesio sulaukusias konferencijas. Man teko garbė ne tik rasti Aleksejaus Jelisejevo, kuris jaunystėje vadinosi Aleksejumi Kuraičiu, kontaktus ir Lietuvos kosmoso asociacijos vardu pakviesti jį į konferenciją 2012 m., bet ir gauti kosmonauto leidimą išversti jo autobiografinę knygą „Gyvenimas – lašas jūroje“. Kosmonautas neprieštaravo, kad žurnalo redakcija taptų lietuviškos versijos leidėja, netgi atsiuntė knygai nuotraukų, ir darbai pajudėjo. Knygos leidimas buvo tolygus avantiūrai, nes reikėjo per trumpą laiką atlikti

vertimą, suredaguoti, sumaketuoti, rasti lėšų jai išleisti. Buvo įtampos momentų, bet viską vainikavo A. Jelisejevo vizitas, plačiai nušviestas žiniasklaidoje, ir knygos pristatymas sausakimšoje Vilniaus rotušės salėje. Svečias labai nustebino Vilniaus universiteto bibliotekoje išvydęs Kazimiero Simonavičiaus pirmuosius pasaulyje daugiapakopės raketos brėžinius 1650 m. išleistoje knygoje „Didysis artilerijos menas“. Nustebintas jis linkėjo kuo greičiau tą knygą išversti į lietuvių kalbą, beje, tai buvo padaryta praėjusiais metais.

Kaip mokėsi skraidyti

Šiomet išleidai savo knygą „Kaip aš mokiausi skristi“. Pirmoje knygos dalyje detalai ir emociškai aprašai skraidymo lėktuvu pamokas, o antroje – 20 pokalbių su žymiais žmonėmis apie aviaciją,

Lietuviškų šaknų turinčio kosmonauto Aleksejaus Jelisejevo autobiografinės knygos „Gyvenimas – lašas jūroje“, išverstos į lietuvių kalbą, pristatymas Vilniaus rotušėje 2012 m. „Aviacijos pasaulio“ nuotraukoje: (iš kairės) Aleksejaus Jelisejevas, Saulius Lapienis, Vilma Jankienė.

2007 m. žygio „Aplink Lietuvą be nutūpimų“ „5-CT“ lėktuvais dalyviai.

jų profesines aukštumas. Kodėl sumanei tokią knygos sandarą?

Apsisprendžiau publikuoti skraidymų pamokas, nes iki šiol panašių tekstų nebuvo viešai paskelbta. Noriu pakviesti tolimus nuo aviacijos žmones susipažinti su lakūno vieta mažame dviejų vietų lėktuve, tarsi pasodinu skaitytoją į lėktuvo kabiną ir... skrendame kartu, aprašau kiekvieną skrydžio pamoką iki pat savarankiško skrydžio, kuris baigiasi netikėtu nuotykiu.

Pokalbiai su žymiais žmonėmis leidžia pažvelgti į aviaciją kitų profesinių aukštumų pasiekusių žmonių akimis. Tai plečia ir aviatorių akiratį, prie aviacijos priartina įvairiausias žmones, skatina juos domėtis aviacija, pažinti ją.

Į aviaciją žvelgi labai plačiai: interviu Gintaras Grajauskas, parašęs pjesę, kurios vienas herojų – žymus aviakonstruktorius Antanas Gustaitis, VU Teorinės fizikos ir astronomijos instituto vadovė Gražina Tautvaišienė, Kauno sveikatos mokslų

universiteto Psichiatrijos klinikos dr. Darius Ereminas, parašęs vadovėlius „Žmogaus galimybės skraidyti“, „Kelionių medicina“, kalba apie žmogiškąjį faktorių aviacijoje. Jautiesi daugmaž aprėpusi aviacijos temą ar ji visgi neaprepiama?

Aviacija yra įdomi įvairiais rakursais, tai atsispindi ir publikuotuose tekstuose. O noras aprėpti kiekvieną sferą turbūt yra nesibaigiantis procesas, ypač aviacija, nes ji yra be galo dinamiška.

Kiekviena knygos dalis, kiekvienas interviu pradedamas įdomiu vizualiu piešiniu, daugelyje jų dominuoja sparnų motyvas. Tai Tavo ar knygos dizainerio idėja?

Knygą maketavo dizaineris Vilmas Narečionis, vienas geriausių Lietuvos spaudos dizainerių, kuris pastaruoju metu maketavo ir „Aviacijos pasaulį“. Tiesa, pirmaisiais laikraščio gyvavimo metais pati maketavau žurnalą. Ir „Aviacijos pasaulio“ logotipas mano sukurtas. Atrodė, laikinas, bet buvo naudojamas 15 metų, kol atsinaujinome. Antrąjį logotipą sukūrė

sūnus Mantas. Suprasdamas aviaciją ėmė rašyti straipsnius ir net įstojo į Lietuvos žurnalistų sąjungą. Mus visus jungia vienijantis sparnas.

Apie žurnalistiką radijuje, spaudoje ir portale

Kūrei radijo laidas ir pelnei prestižinę Vytauto Gedgaudo premiją už radijo laidų ciklą „Skriskime“, dirbai spaudoje ir periodinių leidinių leidybos srityje, įsteigei interneto portalą. Kaip apibūdintum šių žurnalistikos šakų skirtumus ir panašumus?

Man tai vientisos aviacijos kultūros mozaikos atskiros dalys. Tai tik skirtingi vartai į aviacijos žinių lobyną. Vieni informaciją mėgsta sužinoti skaitydami žurnalą, kiti klausydamiesi radijo laidos, tretį neįsivaizduoja žinių ne internetinėje erdvėje.

Pažįsti daug žurnalistų ir lakūnų, oreivių, dailininkų. Gal gali palyginti

jų įvaizdį visuomenėje. Jis daugmaž teisingas?

Nebūna teisingo ir neteisingo įvaizdžio, būtų vienpusiška taip sakyti. Įvaizdis – dar ne viskas, tiesos jis dažnai neaprepia, nes ši sunkiai įreminama.

Kaip apskritai vertini šiandienos žiniasklaidą? Kas Tau patinka, kas ypač nuvilia? Tiki, kad žurnalistika kaip profesija turi savo misiją?

Be žiniasklaidos neįsivaizduoju gyvenimo, todėl džiugu, kad ji tokia įvairi, gimsta naujos formos. Minusai – kai plika akimi matyti, kad informacija pateikiama tendencingai, iškraipant ar nutylint faktus, deformuojant žinią. Visada stebina ir nuvilia profesionalumo stoka, paviršutiniškumas.

Žurnalistikos misija yra įprasminti informaciją, padėti atskirti pelus nuo grūdų, pateikti kuo įvairiapusiškesnę vaizdą kiekvienu klausimu. Svarbu informacijos pateikimo greitis, būdas.

Pirmieji Vilmos Jankienės autografai knygų mugėje.

O nišinė žurnalistika?

Nišinė žiniasklaida yra puikus būdas į bet kokią sritį pažvelgti giliau ir plačiau, manau, kad ji yra perspektyvi ir svariai papildo žiniasklaidos aruodą.

Tarp dailės ir žurnalistikos

Porą metų kvietei ir kolegas žurnalistus švęsti Spaudos dieną kitaip – paskraidant padangėse. Kokių idėjų turėjai tai organizuodama?

Visada siekiu, kad Lietuvos žurnalistai kuo daugiau žinotų apie aviaciją ir taip turėtų galimybę profesionaliau pateikti žinias apie šią sritį. Matau spragų žinių apie aviaciją sraute, ypač kai nutinka koks nors incidentas ar katastrofa. Tada geriausiai matyti, ko nežino ar nenori žinoti žiniasklaidos atstovai, arba jie siekia populistinių tikslų. Tad Spaudos diena kitaip, t. y. aerodromuose, pirmiausia

leido pakviesti žurnalistus į aviacijos objektus, apkeliauti nemažai aerodromų tiek žeme, tiek oru ir pasikalbėti apie aviacijos reikalus būnant arčiau jos. Tai pasiteisino, bet dar norėtusi išmokyti žurnalistus aviacinės terminologijos bei padėti jiems greičiau gauti ne gatvėje kalbinamų atsitiktinių žmonių, o profesionalų komentarus. Visada galime padėti tai padaryti.

Aktyviai dirbdama žurnalistikos srityje įkūrei meno galeriją, ėmeisi rengti meno degustacijas, žmones supažindinančias su šiandieninių lietuvių autorių kūriniais. Kodėl?

Žmonės dažniausiai domisi ne viena sritimi, ne išimtis ir aš, menas mano akiratyje yra nuo jaunumės. Aš jį pastebiu, o jis irgi mane pastebėjo... Susipažįstant su lietuvių dailininkų kūryba ilgainiui neatlaikė nervai – norėjau ką nors nuveikti meno populiarinimo srityje, pasidalyti. Kai pati tiek daug gaunu, lengva dalytis.

Spaudos diena KITAIP Rojūnų aerodrome 2009 m. gegužės 8 d.

Vilmai už nuopelnus aviacijai 2018 m. įteiktas Dariaus ir Girėno medalis. Nuotraukoje ji su vaikais Mantu ir Živile.

Vilmos Jankienės asmeninio albumo nuotraukos

Kas Tau yra domėjimasis tapyba, grafika ir kitais vaizduojamaisiais menais?

Tai vidinis poreikis gauti dvasinio peno, patirti estetinių išgyvenimų. Meno pažinimas mane visokeriopai stiprina, tai galiu palyginti su sportu – sportas stiprina raumenis, o menas stiprina dvasią. Dvasia stiprina visą asmenybę ir prideda ryžto įdomiau gyventi, rasti atsakymus į kylančius klausimus.

Kasdien spėji labai daug padaryti. Kaip dėlioji savo prioritetus ir organizuoji darbą? Turi kokių nors efektyvių taisyklių?

Pati efektyviausia taisyklė – pabusti be žadintuvo signalo (nekenčiu jo), kavos puodelis ryte ir vidinis azartas. Labai retai neįėjau į azarto. Kasdien vakare noriu vėl kitą dieną dirbti ir laikiu ryto. Darbas man yra kasdienė prasmė ir mylima rutina, dar niekada neteko dūsauti dėl darbų ar nuobodžiauti savo veiklose. Ne dirbu, o gyvenu.

Koks tavo gyvenimo kredo?

Turi duonos ir vandens – su pačiu Jupiteriu gali kovoti dėl laimės.

Dėkoju už pokalbį ir linkiu sėkmės.

Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Domas Šniukas

Atstovavusi laisvam lietuviškam žodžiui pasaulyje

Lietuvių žurnalistų sąjungos veikla Vokietijoje, JAV ir kitur

”

Kovo mėnesį paminėjome Lietuvos žurnalistų sąjungos 90-metį. 1940 m. Lietuvai netekus nepriklausomybės, šios organizacijos darbus užsienyje tęsė Lietuvių žurnalistų sąjunga. Apie juos kalbama šiame straipsnyje.

“

Steigiamojo Lietuvių ŽS
suvažiavimo dalyviai.
Hanau, Vokietija,
1946 m.

*Boriso Jermolajevo
nuotrauka*

1940–1941 m. vienas po kito Lietuvą aneksavo du grobikai – komunistinė Sovietų Sąjunga ir nacistinė Vokietija. Pirmoji ją pavadino Sovietų Socialistine Respublika, o antroji – Ostlando generaline sritimi. Kartu su visu gyvenimu į jų geležines rankas pateko spauda, radijas ir žurnalistai. Sovietai vadinamosios Liaudies vyriausybės rankomis likvidavo Lietuvos žurnalistų sąjungą (Lietuvos ŽS), trumpo valdymo metu spėjo dalį žurnalistų išstremti į Sibirą, nuteisti, o vėliau nužudyti. Naciai dar labiau sustiprino cenzūrą, būrį spaudos darbuotojų išsiuntė į Štuthofo koncentracijos stovyklą. Grįžtant Rytų frontui, daug žurnalistų vis dėlto ryžosi trauktis su ruduoju velniu, užuot sulaukę raudonojo.

Tai darė ne vien jie. 1944 m. vasarą kartu su vermachtu į Vokietiją pasitraukė per 70 tūkstančių Lietuvos elito – politikos, kariuomenės, policijos, visuomenės, mokslo, meno, verslo veikėjų, įvairaus rango pareigūnų, ūkininkų. Dauguma jų kūrėsi šalies vakaruose ir pietuose, vildamiesi, kad ten jų nepasieks Raudonoji armija.

Kapitulivus Vokietijai čia susiformavo ir iki 1949 m. veikė ištisa Tremtinių Lietuva – su savo vadovybe, įvairiomis organizacijomis, švietimo, mokslo, meno, religijos, sporto institucijomis. Lietuviai, vieni ar kartu su kitų valstybių pabėgėliais, buvo įsikūrę maždaug šimte stovyklų. Iš pradžių reikėjo organizuotis – užmegzti ryšius tarp stovyklų, nustatyti santykius su okupacine administracija, išaiškinti jai, kodėl pabaltijiečiai nenori

grįžti į sovietų aneksuotą tėvynę, kartais net jėga ginti savus nuo šmirinėjančių sovietų agentų. Karo sumaištyje daug žmonių buvo pasimetę nuo savo šeimų, ieškojo vieni kitų. Čia didelį darbą atliko profesionalūs žurnalistai ir jų suburti talkininkai. 1945–1949 m. Vokietijoje įvairiu metu ėjo apie 20 laikraščių (Memingene leistos „Minties“ tiražas buvo pasiekęs net 12 000 egz.), per 20 žurnalų, per 120 įvairių rotaprintinių biuletenių, daugybė ranka rašytų sienlaikraščių. Didelį darbą atliko žurnalistai (daugelis jų Lietuvos ŽS nariai) Vytautas Alantas, Pulgis Andriešis, Vladas Bakūnas, Liudas Balvočius, Henrikas Blazas, Alfonsas Braziulis, Kazys Bridžius, Julijonas Būtėnas, Stasys Butkus, Jeronimas Cicėnas, Vladas Civinskas, Daumantas Čibas, Bronius Daunoras, Balys Dundulis, Balys Gražulis, Jonas Endrikis Grigolaitis, Jurgis Kalakauskas, Jonas Kardelis, Vytautas Kasniūnas, Viktoras (Vladas) Kaupas, Kazys Kemežys, Faustas Kirša, Ona Labanauskaitė, Aleksas Laikūnas, Aleksandras Merkelis, Salomėja Narkeliūnaitė, Simas Miglinas, Kazys Obolėnas, Juozas Pajaujis-Javis, Jonas Pranas Palukaitis, Juozas Petrėnas (Petras Tarulis), Juozas Pronckus, Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, Zigmas Umbražiūnas, Simas Urbonas, Jonas Vaidelys, Stepas Vykintas-Povilavičius, Adomas Vilainis-Šidlauskas, Petras Viščinis, žurnalistinio darbo ėmėsi rašytojai ir poetai Stasius Būdivas, Romualdas Giedraitis, Juozas Krūminas, Petronėlė Orintaitė-Janutienė, Pranas Naujokaitis, Albinas Vaitkus (Marius Katiliškis), Leonardas Žitkevičius ir kiti.

Atlikdami profesinę pareigą žurnalistai nuolat galvojo ir apie savąjį solidarumą, vienijančio sambūrio būtinybę. Inicjatyvų būta ne vienos. Dar lietuviams tebesikuriant stovyklose, A. Merkelis savo „Lietuvių žiniose“

Steigiamojo suvažiavimo išrinkta valdyba. Sėdi H. Blazas, S. Urbonas, J. Kardelis, A. Merkelis, A. Braziulis; stovi J. Vaidelys, K. Obolėnas ir J. Cicėnas. Nėra J. Pajaujo-Javio.

Boriso Jermolajevio nuotrauka iš Irenos Alantienės albumo

1945 m. rugsėjo 22 d. pranešė apie šaukiamą amerikiečių, anglų ir prancūzų okupacinėse zonose gyvenančių žurnalistų suvažiavimą. Tikėtasi sulaukti apie 40 laikraštinių. Į Hanau lietuvių stovyklą spalio 14 d. dalis kolegų atvyko, tačiau nepasirodė patys iniciatoriai. Kiek anksčiau panašus suvažiavimas buvo šaukiamas Miunchene, bet taip pat nesėkmingai. Tos pačios „Lietuvių žinios“ 1945 m. spalio 20 d. tokį organizatorių elgesį pavadino „daugiau negu nerimtu“. Kas buvo šie iniciatoriai – neaišku. Vėliau prie iniciatorių save priskyrė J. Kardelis. B. Gražulis nurodo, kad 1946 m. pavasarį Tiubingene susidarė dr. J. Pajaujo-Javio organizacinis komitetas žurnalistų suvažiavimui sušaukti. Tai, kad J. Pajaujis buvo išrinktas Lietuvių žurnalistų sąjungos pirmosios valdybos pirmininku, lyg ir patvirtintų, jog būtent jis buvo sėkmingai dirbęs iniciatorius¹.

Steigiamasis-atkuriamasis suvažiavimas įvyko 1946 m. gegužės 11–12 d. Hanau stovykloje. Jame užsiregistravo 94 asmenys – buvusios Lietuvos žurnalistų sąjungos nariai, tremtyje leidžiamų laikraščių ir žurnalų redaktoriai, laikraštinių. Pradėti renginį buvo pakviestas vienas iš Lietuvos ŽS steigėjų ir vyriausias pagal amžių Adolfas Klimas. Iniciatorių vardu susirinkusius pasveikino A. Merkelis. Į prezidiumą ir komisijas, be dviejų išimčių, buvo išrinkti Lietuvos ŽS nariai.

Karštai diskutuota, ar steigti naują organizaciją, ar atkurti senuoju Lietuvos ŽS pavadinimu, perimant ir jos įstatus. Suvažiavimas „vienbalsiai nutarė atgaivinti Lietuvoje veikusią L. Žurnalistų sąjungą“. Mandatų komisijos pasiūlymu tikraisiais atkurtos organizacijos nariais automatiškai tapo buvę Lietuvos ŽS nariai, dar 40 priimta iš Vokietijoje aktyviai

pasireiškusių tarpo. Garbės nariais paskelbti prof. Mykolas Biržiška, dr. Kazys Grinius, prel. Mykolas Krupavičius ir Vydūnas.

Skaityti pranešimai: Broniaus Kviklio „Lietuvių pagrindžio spauda ir jos vaidmuo“, J. Kardelio „Lietuvio žurnalisto uždaviniai ir

vaidmuo DP sąlygomis“, H. Blazo „Lietuvių spaudos organizavimas ir šių dienų trūkumai“. B. Kviklys organizavo lietuviškosios spaudos parodą.

Nors organizacinis suvažiavimas buvo gausus, diskusijos karštos, išsiskirsčius jo dalyviams

Lietuvių ŽS antrojo suvažiavimo dalyviai H. Blazas, S. Urbonas, J. Kardelis, J. Pronskus ir A. Merkelis. Šveinfurtas, Vokietija, 1947 m.

Juozas Olinardo Penčylos šaržai

išrinkta valdyba veikla nesublizgėjo. Visų pirma po keturių mėnesių į JAV išvyko pirminkas J. Pajaujis. Jo pareigas turėjęs perimti pirmasis vicepirmininkas A. Merkelis kartu su valdybos nariais H. Blazu ir K. Obolėnu buvo užsiėmę „Tremtinių žinių“ leidimu. Dėl kvorumo stygiaus vis nepavykdavo organizuoti posėdžių. Tam trukdė ir buvęs griežtas judėjimo reguliavimas tarp okupacinių zonų.

Čia reikia pastebėti, kad valdyba savo dokumentuose pradėjo vartoti Lietuvių žurnalistų sąjungos pavadinimą, kuris ir nusistovėjo. Kad nepainiotume jos su Lietuvos žurnalistų sąjunga (toliau šiame straipsnyje – Lietuvos ŽS, LŽS), vartosime santrumpą Lietuvių ŽS.

Antrasis sąjungos suvažiavimas įvyko 1947 m. rugpjūčio 30–31 d. Šveinfurte. Jis buvo skirtas lietuviškosios knygos 400 metų ir Lietuvos ŽS 25 metų jubiliejams paminėti. A. Merkelis skaitė pranešimą „Lietuvos žurnalisto vaidmuo praeity, dabarty ir ateity“, J. Kardelis – „Spaudos organizavimas ir žurnalistų uždaviniai tremty“, H. Blazas – „Tremties spauda ir žurnalistinė etika“. Po paskaitų kildavo gyvos, net piktokos diskusijos. B. Kviklys ir šį kartą organizavo išsamią lietuvių spaudos parodą. Suvažiavime dalyvavo JAV lietuvių organizacijų atstovai Alena Vileišytė-Devenienė (Susivienijimas lietuvių Amerikoje, Amerikos lietuvių taryba) ir Kazys Baltramaitis (Amerikos katalikų misija).

Antroji valdyba, kuriai vadovavo A. Merkelis, buvo užsimojusi plačiai: planavo įsteigti Lietuvių ŽS savišalpos, premijų fondus, stipendijas žurnalistikos studentams, organizuoti tobulinimosi kursus, leisti 200–300 puslapių metrašį. Siekta Miunchenę įkurti Lietuvių ŽS informacijos biurą, kuris rengtų žinias apie aneksuotos Lietuvos bylą bei lietuvių

veiklą užsienio institucijoms ir spaudai, taip pat įvairią medžiagą lietuviškajai periodikai. Koks buvo šių planų įdirbis, duomenų nėra, bet juos realizuoti smarkiai trukdė vokiečių valiutos reforma, be to, tremtiniai išvykdavo į kitas šalis ir žemynus.

Lietuvių ŽS valdyba yra posėdžiavusi Hanau, Tiubingene, Kaselyje, Augsburgėje, Šveinfurte. Paskutinis posėdis įvyko 1949 m. sausio 27 d. Dornštato prie Ulmo stovykloje. Jame svarstyta, kaip palaikyti valdybos narių ryšius jiems išsiskirsčius po pasaulį. Kadangi dauguma Lietuvių ŽS narių emigravo į JAV, ten siūlyta perkelti ir sąjungos centrą. Valdyba buvo pasiryžusi pareigas eiti tol, kol bus išrinkta kita².

1948 m. lapkričio 27–28 d. Lietuvių ŽS kartu su kitomis 11 nacionalinių tremties organizacijų Paryžiuje įkūrė Tarptautinę laisvųjų žurnalistų federaciją (TLŽF, *International Federation of Free Journalists*, IFFJ). Pagal organizacijos nuostatus į jos vadovybę turėjo įeiti ir du Lietuvos atstovai. Deja, jų pavardės nežinomos. Maždaug nuo 1957 m. Lietuvių ŽS federacijoje atstovavo Vincas Rastenis³.

Sunkumai kuriantis už Atlanto

Nors visi Lietuvių ŽS antrosios valdybos nariai, išskyrus Julijoną Būtėną⁴, apsigyveno JAV, organizacijos veikla ilgam apmirė. Priežasčių buvo daug. Trečioji lietuvių emigracijos banga gyveno naujakurstės ir prasigyvenimo rūpesčiais. Čia, kaip ir 1945 m. Vokietijoje, naujosios išeivijos organizacijų tinklas tik formavosi. Lietuvių aktyvas pasklido didžiulėje šalyje, susirinkti tapo sudėtinga, teko pasikliauti to meto nuotolinio

Šeštoji (1967–1971) CV. Sėdi V. Selenis, V. Alantas, V. Mingėla; stovi J. Gaižutis, A. Nakas ir P. Torūta. Nėra A. Gintnerio.

„Pranešėjo“ nuotrauka

bendravimo priemonėmis – paštu ir telefonu. Natūralu, kad iš pradžių pradėjo burtis atskirų didmiesčių – Čikagos, Detroito, Klivlendo, Niujorko – ir kiti skyriai, kurie vėliau jungėsi.

Antrojo suvažiavimo išrinktai vadovybei nerodant gyvybės ženklų, iniciatyvos ėmėsi Niujorke susitelkęs žurnalistų būrelis, visų pirma Mato Šalčiaus brolienas Algimantas (Almus) Šalčius.

Šis būrelis, pasivadinęs Lietuvių ŽS skyriumi, išsirinko valdybą, kurią sudarė Vytautas Gedgaudas, Albinas Gražiūnas, Salomėja Narkeličūnaitė, Domas Penikas ir A. Šalčius. Šveinfurtiškės valdybos pirmininkas A. Merkėlis paragino skyrių imtis iniciatyvos atkurti Lietuvių ŽS, tai jis ir padarė. Visų pirma skyriaus valdyba pasivadino reorganizacine komisija. Pasikvietusi į pagalbą V. Rasteni, ji parengė reorganizavimo taisykles, pakoregavo įstatus,

užregistravo 161 narį. 1953 m. į Amerikoje atkurtos Lietuvių ŽS Centro valdybą (CV) išrinkti visi reorganizacinės komisijos nariai, o V. Rastenis – pirmininku. Etikos taisyklių pagrindu pasirinktas Amerikos redaktorių sąjungos 1923 m. priimtas „Žurnalistikos etikos kodeksas arba kanonai“. Anglų kalba išspausdinta trumpa Lietuvos spaudos istorija, atkreipiant JAV ir kitų laikraštinių dėmesį į ypatingą lietuvių spaudos padėtį ir prašant jai palankumo. Buvo pasiūlyta rengti žurnalistikos kursus. Sulaukusi narių abejingumo (į išsiųstą anketą atsakė 17 proc. narių, 1 dolerio metinį nario mokestį susimokėjo tik 11 asmenų), valdyba greitai nuleido rankas⁵.

1955 m. perrinkta ta pati niujorkiškė valdyba, išskyrus A. Gražiūną. Pirmininku tapo K. Obolėnas. Vienintelis jos nuopelnas – 1958 m. išleistas 4 puslapių biuletėnis „Lietuvių žurnalistų sąjungos žinios“, skirtas Lietuvos ŽS trisdešimtmečiui paminėti. Vėliau CV visai

Septintoji (1971–1974) CV. Sėdi J. Vaišnys, A. Pužauskas, stovi V. Kasniūnas, V. Būtėnas ir J. Janušaitis. „Lietuvio žurnalisto“ nuotrauka

dingo iš viešojo akiračio. „Aidų“ žurnalo (1963, vasaris) paskelbtoje Antrojo lietuvių kultūros kongreso (Čikaga, 1962) Spaudos sekcijos darbo ataskaitoje apie Lietuvių ŽS net neužsimenama. Vis dėlto čia susirinkę žurnalistai nutarė ją antrą kartą atgaivinti. Buvo sudarytas organizacinis komitetas – Antanas Gintneris, Zuzana Juškevičienė, dr. Jonas Paplėnas, kun. Juozas Prunskis, Kazys Sruoga, A. Zailskas. Jis tik 1964 m. organizavo rinkimus.

Atgaivinti organizaciją siekė ir *de jure* veikusios valdybos nariai A. Gintneris, V. Mingėla, kiti. Pastarasis kreipėsi pagalbos V. Rastenį. Šis išsamiaame laiške (16 mašinraščio puslapių be intervalo) paaiškino, kodėl CV buvo neveikli, išdėstė savo reiklų požiūrį į emigracijoje veikiančią Lietuvių ŽS, jos tikslus ir prasmę. Reziümė būtų tokia.

Pasikartojančių Lietuvių ŽS mirčių priežastis yra profesionalių žurnalistų ja nesidomėjimas. Tik vienas kitas lietuviško

laikraščio redaktorius ar darbuotojas dalyvauja jos veikloje. Ne žurnalistai stoja į organizaciją, kad ją stiprintų, o tie, kas nori per šią organizaciją vadintis žurnalistais, galėtų pasididžiuoti žurnalisto vardu. Valdybos išrinkimu ir prigrasymu, kad ji veiktų, po to jos kritika, sąjungos neprikelsi. Ji neturi tapti dar viena veiksmų organizacija, kuri ragintų, lieptų, tvarkytų, įsakinėtų ar prižiūrėtų lietuviškąją spaudą. Žurnalisto kvalifikacijos kartelė nuleidžiama labai žemai, juo gali tapti kelių žinučių autoriai, net įvairūs rėmėjai ir pan. Žurnalistą sukuria ne pažymėjimas. „Kai kada pajuntančių pagundą parašyti ką nors į laikraštį sąjunga nereikalinga“, – ironizavo laiško autorius. Lietuvių ŽS negali pretenduoti į Lietuvoje veikusios organizacijos modelį, į profesinės sąjungos darinį, nes išėivijos spaudoje nėra darbdavių ir samdinių; dažnai vienas asmuo yra leidėjas, redaktorius ir žurnalistas. Iš darbo spaudoje labai kukliai gyvena vienas kitas. Realiai sąjunga gali būti tik *memuarinio-klubinio pobūdžio sambūris*. V. Rastenio

supratimu, Lietuvių ŽS tikslas galėtų būti: „a) savitarpinis lietuvių žurnalistų bendravimas ir solidarumo savo tarpe palaikymas; b) profesinės žurnalistų etikos dėsnių ryškimas, populiarinimas ir gynimas; c) rūpinimasis lietuvių žurnalistų darbo sąlygomis; d) naujų jėgų į lietuvių spaudos darbą telkimas, organizuojant pagalbą tam darbui pasiruošti bei jam tobulintis; e) pagrindinių tautos bei žmogaus teisių gynimas, ypač jų atgavimo Lietuvoje pastangos stiprinti savoje bei tarptautinėje spaudoje ir santykiuose su kitų tautų žurnalistais ar tarptautinėmis organizacijomis“⁶. Šie principiniai teiginiai vėliau buvo perkelti į Lietuvių ŽS įstatus. Savo požiūriu į Lietuvių ŽS veiklą A. Rastenis nekeitė ir vėlesnėje jos veikloje aktyviau nedalyvavo.

1964 m. iš čikagiškių (išskyrus Vladą Mingelą, Detroitas) išrinkta valdyba (pirmininkas kun. Vytautas Jonas Bagdanavičius) irgi buvo neveikli, tarsi patvirtino V. Rastenio mintis⁷. Jas gerokai paneigė tolesnė Lietuvių ŽS raida.

Atgimimo dešimtmetis

Lietuvių ŽS atgimimas prasidėjo tada, kai 1967 m. centro valdyba buvo išrinkta iš detroitiečių. Jai vadovauti ėmėsi paskutinis nepriklausomos Lietuvos ŽS pirmininkas, rašytojas ir žurnalistas V. Alantas. Valdyba energingai ėmėsi darbo, visų pirma stiprindama viešąją komunikaciją. Išspausdinta ir išplatinta „Lietuvių žurnalistų sąjungos centro valdybos deklaracija“. Joje nepagailėta kritikos ligšiolinei organizacijos veiklai, kuri „dabar skendi kažkokiose miglose“, „niekur nesireiškia išeivijos visuomeniniame gyvenime“, kai spaudos darbininkai, spaudos kūrėjai yra „didžioji pasaulio galybė“. Valdyba

ėmėsi narių apskaitos, gaivino skyrių darbą, susirūpino finansais, išdėstė ambicingą sąjungos metraščio – Lietuvos ŽS tradicijos tąsos – leidybos planą. „Baigminėse pastabose“ pabrėžė, kad „tie mūsų užsimojimai pavyks tiek, kiek Jūs juos paremsite“. Ši universali sėkmės / nesėkmės formulė pasireiškė per visą Lietuvių ŽS istoriją.

Detroitiečių CV 1967–1971 m. įtvirtino sąjungos veiklos modelį, kuriuo iš esmės buvo vadovaujama iki pat šaltojo karo pabaigos, kai Lietuva atsikovojo nepriklausomybę ir atkrito pagrindinė išeivijos aspiracija – atstovauti jai pasaulyje, o pokario išeivijos atstovai sulaukė garbingo amžiaus. 1971–1978 m. veikusios kun. Juozo Vaišnio vadovaujamos CV pagal šį modelį veiklą stiprino. 1967–1978 m. – aktyviausios Lietuvių ŽS veiklos tarpsnis. Pastebėtina, kad 1967 m. sąjunga turėjo 80 narių, o 1971 m. – jau 252, užvesta jų kartoteka su užpildytomis anketomis, daugelio fotografijomis.

Detroitiškė valdyba visų pirma įsteigė informacinę leidinį „Pranešėjas“ (redagavo V. Alantas), kuris pasirodydavo maždaug du kartus per metus (1969–1971) ir „Lietuvio žurnalisto“ (Vytautas Kasniūnas, Rūta Kleva (Kleopatra) Vidžiūnienė) pavadinimu išsirutuliojo į profesinį žurnalą (1972–1993). Šie leidiniai turėjo didelę informacinę ir organizacinę reikšmę, yra neįkainojamas Lietuvių ŽS veiklos liudininkas šiandien.

Taip pat buvo patikslinti, išeivijos realijoms pritaikyti organizacijos įstatai. Jų preambulėje sakoma: „Lietuvai tapus komunistinės-bolševikinės Rusijos saualės auka ir po okupacijos netekus visų pagrindinių žmogaus bei tautos laisvių, jų tarpe ir spaudos laisvės, Lietuvių Žurnalistų Sąjunga, ligi Lietuva vėl

atgaus jai prideramas laisves ir suverenumą, už Lietuvos ribų tęsia Lietuvos Žurnalistų Sąjungos Lietuvoje sukurtas solidarūs lietuvių laikraštinių bendravimo tradicijas, vadovaudamasi šiais įstatais.“ Nurodant organizacijos tikslus pabrėžiama, kad ji lietuvius žurnalistus telkia „pagrindinių tautos ir žmogaus laisvių gynimo, ypač jų atgavimo Lietuvoje pastangoms stiprinti bei ugdyti savojoje bei tarptautinėje spaudoje ir santykiuose su kitų tautų žurnalistais ar tarptautinėmis organizacijomis“.

Centro valdyba buvo renkama susirašinėjimo būdu kurio nors vieno skyriaus pagrindu. Sąjungai įvairiu metu vadovavo Niujorko, Čikagos, Detroito, Los Andželo skyrių nariai. Dar buvo minimi Klivlendo, Toronto, Vakarų Vokietijos, Sidnėjaus skyriai.

Nurodyta, kad „LŽS veiks užsieniuose tol, kol Lietuva yra okupuota, ligi vėl atgaus jai prideramas laisves bei teises – suverenumą. Lietuvos išlaisvinimo atveju Sąjungos būstinė perkeliama į visais atžvilgiais nepriklausomas Lietuvos teritoriją ir Sąjunga perorganizuojama laisvos valstybės sąlygas atitinkančiais pagrindais. Užsienio veikloje susidarę archyvai bei kitoks turtas perduodamas Lietuvoje išrinktajai LŽS CV“⁸.

Organizacija pradėjo intensyviai rūpintis savo veiklos ekonominiu pagrindu – finansais. Lėšos buvo kaupiamos iš nario mokesčio, įvairių aukų, o pagrindą sudarė spaudos balių pelnas. Lietuvių ŽS išeivijoje tęsė kauniškės pirmtakės tradiciją – 1972–1978 m. Čikagoje buvo surengti 7 baliai, kurių kiekvienas duodavo po 1 500–2 000 dolerių pelno. Jei į pirmuosius susirinkdavo po 500–600 svečių, tai į paskutinius, kurie vykdavo Čikagos „Martinique“ salėje, – per 900. Vakarų metu būdavo skaitomos paskaitos, pasirodydavo meno atlikėjai. Los Andželo skyrius 1985 m. organizavo mokamą Nelės ir Arvydo Paltinų koncertą, žurnalistų popietę su pietumis. Aukos rinktos įvairių kitų popiečių metu, per iškiliems žurnalistams rengtas akademijas. Paskutinis sąjungos balius įvyko 1998 m. Niujorke, deja, į jį atėjo tik apie 70 garbingo amžiaus narių⁹.

Išeivijos organizacijos ugdė ir žurnalistų pamainą. 1952 m. spalį–gruodį prie Lojolos universiteto buvo organizuotas žurnalistikos kursas, kurį išklaušė 50 jaunuolių, o diplomus universiteto vardu gavo 33. Žurnalistikos kursą (kas treji metai) 1953 m. įsivedė Pedagoginis lituanistikos institutas. Paskaitas skaitė kun. Juozas Prunskis, lektorai iš šalies. Šalia teorijos dalykų studentai lankė lietuviškas redakcijas ir spaustuves¹⁰.

Lietuvių ŽS leidiniai.

J. Pajaujis

A. Merkelis

V. Rastenis

K. Obolėnas

J. Bagdanavičius

V. Alantas

J. Vaišnys

J. Kuprionis

J. Janušaitis

R. K. Vidžiūnienė

K. Milkovaitis

K. Miklas

E. Šulaitis

Lietuvių ŽS pirmininkai.

Po konferencijos Tabor Farmoje rūpinimosi jaunimu iniciatyvą perėmė Lietuvių ŽS – 1972 m. įsteigtas dr. Petro Daužvardžio¹¹ spaudos fondas, kurio pradinis kapitalas surinktas per pirmąjį spaudos balių. Jis skyrė premijas ir stipendijas jauniems žurnalistams, spaudos bendradarbiams. Tų metų žiemą CV organizavo spaudos bendradarbių kursus, kuriuos lankė 16 jaunuolių. 1973 m. rugsėjo 14–16 d. jaunieji žurnalistai sušaukė suvažiavimą Union Piero gyvenvietės „Gintaro“ poilsio namuose prie Mičigano ežero.

Išsklidę po plačią Ameriką, Lietuvių ŽS nariai, remdamiesi Vokietijos meto kolegų pavyzdžiu, vis svajojo susirinkti į suvažiavimą. Kai Pasaulio lietuvių bendruomenės Centro valdyba

nutarė 1971 m. rugsėjo 19–20 d. Tabor Farmoje prie Mičigano ežero organizuoti bendruomenės, spaudos ir radijo veikėjų susibūrimą, V. Alanto vadovaujama valdyba nutarė pasinaudoti ta proga ir ten pat sušaukti Lietuvių ŽS narius, tiesa, renginį pavadinti kukliau – konferencija. Atvyko 32 dalyviai.

Konferencija buvo pavadinta kadenciją baigiančios valdybos pabaigtuvių vainiku, organizacijos atgimimo faktu. „Po šios konferencijos egzilinė LŽS-ga įeina lietuvių iševijos istorijon kaip turinti aiškius tikslus ir gerai konsoliduota organizacija. [...] Ji yra stipriai jungiama [...] bendrų tikslų – organizuotai tobulintis patiems, kelti lietuviškosios spaudos kultūrinį lygį, puoselėti lietuviybę ir tautinę

kultūrą ir savo plunksnomis kovoti už tautos laisvę ir Lietuvos Nepriklausomybę¹².

Valdyba atsiskaitė už savo darbą, nutarta prie lituanistinių mokyklų steigti žurnalistikos kursus, išleisti žurnalistikos vadovėlį, siekti, kad spauda būtų etiška.

J. Prunskio redaguotas žurnalistikos vadovas „Žurnalistika“¹³ išleistas 1974 m. Čikagoje. Jame per 30 žinomų išeivijos mokslo, kultūros veikėjų, žurnalistų pateikė žinių apie spaudos veikimo principus, žanrus, etiką, autorines teises, poligrafiją, Lietuvių ŽS. Tai buvo pirmas rimtas leidinys apie žurnalistiką lietuvių kalba, nepraradęs aktualumo ir šiandien.

Lietuvių ŽS tęsė pirmųjų dviejų suvažiavimų tradiciją suteikti garbės nario titulą labiausiai nusipelnusiems žurnalistams. Garbės nariais buvo paskelbti Julijonas Būtėnas, Vladas Jakubėnas, Adolfas Klimas-Kelmutis,

prel. Juozapas Antanas Karalius, Jonas Kar-delis, Kazys S. Karpius, Kęstutis K. Miklas, kun. Juozas Prunskis, Bronys Raila, Leonardas Šimutis, prof. Juozas Žilevičius, Mykolas Vaidyla. Jie buvo pagerbti įvairiuose renginiuose, spaudos straipsniuose, o kai kurie – V. Alantas, J. Būtėnas, B. Raila, J. Prunskis – iškilminguose susirinkimuose akademijose.

Sąjungos skyriai rengė susitikimus su visuomene. Juose buvo kalbama ne tik apie žurnalistiką, bet ir apie literatūros ir teatro kritiką, Amerikos architektūrą, modernų šokį, pasirodydavo meno meistrai. Pavyzdžiui, 1973–1975 m. privačiuose namuose būta 13 popiečių, kuriose dalyvaudavo po 50–60 svečių. Pranešimus skaitė dr. Kazys Karvelis („Žurnalisto vaidmuo Lietuvos laisvinimo byloje“), B. Gražulis („Lietuvio žurnalisto dualizmas“), J. Vaišnys („Ar žurnalistu gimstama, ar tampa“), dr. Zenonas Rekašius („Santykiai su

Aštuntoji (1974–1978) CV: J. Janušaitis, D. Vakarė, V. Kasniūnas, J. Vaišnys, A. Pužauskas, E. Pakštaitė ir V. Būtėnas.

Devintoji
(1978–1981)
CV: J. Kuprionis,
S. Pautienienė,
R. K. Vidžiūnienė,
V. Šimoliūnas ir
D. Barauskaitė.

Lietuva: praeities klaidos ir ateities perspektyvos“), kultūros įvykius apžvelgė B. Raila, V. Rastenis ir kt.

„Lietuvis žurnalistas“ stropiai pranešdavo apie mirusius kolegas, skelbdavo nekrologus.

Kalifornijos dešimtmetis

Metams bėgant kūrėsi ir stiprėjo lietuvių kolonija Kalifornijoje. 1979 m. „Lietuvių žurnalistas“ redaguoti (iš dalies ir šeimos lėšomis) ėmėsi R. K. Vidžiūnienė. Rytinės JAV pakrantės kolegoms išsikvėpus, ji 1984 m. iš Los Andželo žurnalistų subūrė ir CV. Kaliforniečiai sąjungai vadovavo iki istorinių įvykių Lietuvoje ir dar ilgiau. Deja, šiuo laikotarpiu sąjungos veikla silpo, narių gretos seno ir retėjo. Nemaža įtakos turėjo ir tai, kad Kalifornija vis dėlto buvo toli nuo tradicinių lietuvių išėivijos centrų. Užtat šio laikotarpio „Lietuvis žurnalistas“, ūgtelėjęsios apimties ir pakitusio dizaino, spausdino vis mažiau žinių iš sąjungos veiklos. Lietuvoje prasidėjęs Atgimimas ir atgauta nepriklausomybė išėivijos mintis ir

jausmus perkėlė už Atlanto, prasidėjo tam tikra vietinės veiklos demobilizacija.

R. K. Vidžiūnienė 1989 m. atvyko į Vilnių, užmezgė ryšius su čia atkurta Lietuvos ŽS, žurnale „Lietuvis žurnalistas“ ji pateikė žinių apie Lietuvos žurnalistų veiklą.

Lietuvių ŽS 1974 m. įstatai skelbė, kad, Lietuvai tapus nepriklausoma, organizacijos vadovybė perkeliama į tėvynę. Mat tuo metu Lietuvoje jokios žurnalistinės organizacijos nebuvo. LSSR žurnalistų sąjungos vardu ji buvo įkurta 1957 m., turėjo apie 2 000 narių. 1989 m. sausio 28–29 d. ši sąjunga atsisakė Maskvos priklausomybės ir pasiskelbė 1929–1940 m. veikusios Lietuvos ŽS teisių ir tradicijų perėmėja. Pokalbiuose su R. K. Vidžiūniene (tuo metu buvau Lietuvos ŽS pirmininkas) nebuvo jokios kalbos apie šių dviejų organizacijų susijungimą, kurios nors prisijungimą ar pan. Lietuvių ŽS ir toliau liko tik išėivijos žurnalistus vienijančia sąjunga. Kai kurie jos nariai įstojo į Lietuvos ŽS arba (Vytautas Kasniūnas) atkūrė savo prieškarinio narystę.

R. K. Vidžiūnienė 1993 m. išleido paskutinį – 17(23) – „Lietuvio žurnalisto“ numerį. Vėliau ji susirgo ir persikėlė gyventi į Lietuvą. 1995 m. vadovauti kaliforniškai CV išrinktas Karolis Milkovaitis. Apie šios kadencijos veiklą duomenų nepavyko gauti, veikiausiai jos ir nebuvo.

Pastarųjų metų pastangos

1997 m. sąjungos štabas vėl persikėlė į šalies rytus ir Čikagoje dvi kadencijas veikė Kęstučio K. Miklo vadovaujama CV. Vietoj „Lietuvio žurnalisto“ ji pradėjo leisti 4 puslapių informacinį biuletinį „Mūsų pasaulyje“. Buvo bandyta atgaivinti spaudos baltosios tradiciją, vienas kuklus renginys įvyko 1998 m.

2005 m. vadovavimą perėmė Edvardo Šulaičio valdyba. Šiek tiek kraujo į organizaciją įliejo naujieji imigrantai – Dalia Cidzikaitė, Vaiva Ragauskaitė (abi grįžo į Lietuvą), Eugenija Misevičienė, Laurynas R. Misevičius,

Dainius Ruževičius (sukūrė naujo dizaino nario pažymėjimus) ir kt. Atnaujinti įstatai, biuletinio „Mūsų pasaulyje“ leidimas, vėl pradėtos skirti 2 stipendijos gerai besimokantiems Vilniaus universiteto Žurnalistikos instituto studentams, į kompiuterio laikmenas perkelta sąjungos duomenų bazė¹⁴. Dar buvo išduotas vienas kitas nario pažymėjimas. Biuletinį redagavo V. Ragauskaitė. Kai kurie valdybos nariai siūlė Lietuviai ŽS prisijungti prie Lietuvos ŽS, bet E. Šulaitis vis dar tikėjo organizacijos gyvybingumu.

Paskutinėmis žiniomis, gautomis iš už Atlanto, sąjunga veiklos požymių nerodo. Vadovybę simboliškai sudaro 2005 m. išrinkta valdyba. Pirmininkas E. Šulaitis, perkopęs devynias dešimtis metų, jau nepajėgus ką nors veikti. 2014 m. Lietuviai ŽS reikalus jis patikėjo sąjungos nariui ir „Draugo“ laikraščio darbuotojui Dainiui Ruževičiui. „Edvardo Šulaičio man paliktas Lietuviai ŽS archyvas – 1 nedidelė dėžė, kurioje buvusių narių registras, jų duomenys, Lietuviai ŽS

Dešimtoji (1981–1984) CV: A. Pužauskas, V. Kasniūnas, J. Janušaitis, P. Petrutis ir B. Juodelis.

Vienuoliktoji (1984–1992) CV: R. Sakienė, J. Kojelis, R. K. Vidžiūnienė, V. Bakūnas ir I. Medziukas.

„Lietuvio žurnalisto“ nuotraukos

įstatai, Lietuvių ŽS pažymėjimams lamiuoti skirtas aparatas ir dar šis tas rašytinių popierių. Jokių nuotraukų archyve nėra. Visą archyvą globoju savo namuose Lemonte“, – pranešė D. Ruževičius¹⁵.

1952–2005 m. Lietuvių ŽS veiklos dokumentai saugomi Pasaulio lietuvių archyve Čikagoje. Fondą sudaro keturios dėžės, kuriose apie 50 bylų. Deja, šio straipsnio autoriui šiuo fondu pasinaudoti neteko. Gal kada nors jis atkeliaus į Lietuvą.

Trumpos išvados

1. Antrasis pasaulinis karas ir Lietuvos aneksijos nutraukė 1929 m. įkurtos Lietuvos žurnalistų sąjungos gyvavimą, absoliuti dauguma jos narių tapo represijų aukomis arba buvo priversti palikti tėvynę.

2. Kartu su Vokietijos–SSRS karo frontu pasitraukę į Vokietiją, Lietuvos ŽS nariai ir jų talkininkai 1945–1949 m. čia sukūrė platų ir įvairių periodikos tinklą, kuris reikšmingai padėjo konsoliduoti lietuvių pabėgėlių bendruomenę, susijungti išblaškytoms šeimoms, nuteikti jas ilgai ir nekompromisinei veiklai, siekiant sovietų aneksuotos tėvynės išlaisvinimo.

3. 1946 m. lietuviai žurnalistai-karo tremtiniai Vokietijos Hanau mieste paskelbė atkurią Lietuvos žurnalistų sąjungą užsienyje. Lietuvių žurnalistų sąjungos pavadinimu ji tęsė kauniškės veiklą, tradicijas, ugdė kolegų solidarumą, teikė socialinę paramą, atstovavo lietuviškajai spaudai laisvajame pasaulyje. Lietuvių ŽS tapo Tarptautinės laisvųjų žurnalistų federacijos nare ir organizuotai įsitraukė į kovą su komunistine propaganda, spaudos laisvės ir žmogaus teisių pažeidimais sovietinio bloko šalyse.

Lietuvių ŽS logotipas ir nario pažymėjimo pavyzdžiai.

Centro valdybos posėdis 2007 m. rugsėjo 21 d. Iš kairės: E. Šulaitis, L. R. Misevičius, E. Misevičienė, V. Ragauskaitė ir J. Tamulaitis.
Lietuvių ŽS nuotrauka

4. Kartu su didžiule tremtinių banga daugelis Lietuvių ŽS narių ir vadovybė apie 1949 m. persikėlė į Ameriką. Čia sąjungos prigijimas buvo komplikuoatas, bent porą kartų ją teko gaivinti iš naujo, tačiau apie tris dešimtmečius gyvybingai veikė šalia kitų išeivijos organizacijų. Lietuvių ŽS telkė Lietuvos Respublikos metų kolegas, ugdė žurnalistikos pamainą, gaivino Nepriklausomybės metų atmintį ir laisvės atgavimo viltį. Sąjungos periodiniai ir vienkartiniai leidiniai – „Pranešėjas“, „Lietuvis žurnalistas“, „Mūsų pasaulyje“, vadovas „Žurnalistika“, kiti – organizavo ir registravo veiklą, teikė žurnalistikos žinių ir mokė etikos. Sėkmingiausiai tai darė V. Alanto ir J. Vaišnio vadovaujamos valdybos, didelis V. Kasniūno, J. Kuprionio, V. Mingėlos, A. Nako, S. Narkeliūnaitės, R. K. Vidžiūnienės ir kt. indėlis.

5. Iškovota Lietuvos nepriklausomybė dvejomis paveikė išeiviją. Viena vertus, ji

išgyveno didžiulį džiaugsmą ir moralinį pasitenkinimą, kad pusšimtį metų vesta tėvynės išlaisvinimo byla laimėta. Antra vertus, išėivija neteko ją vienijančio, mobilizuojančio tikslo. Be to, pokario išėivijos gretos pradėjo retėti, o naujai rūpėjo tik materialūs dalykai. Lietuvių ŽS veikla taip pat pradėjo slopti ir šiuo metu yra ties pa- baigos riba.

6. Steigiamojo suvažiavimo metu sau iš- keltus uždavinius Lietuvių ŽS įvykdė: tėvynės aneksijos metais ji būrė išėivijos žurnalistus, spaudos darbuotojus, atstovavo Lietuvos lais- vajai spaudai tarptautiniu mastu, nuolat pri- minė, kad Lietuvių ŽS pastangų pagrindinis tikslas – laisva tėvynė. Lietuvių ŽS biografija visada liks svarbiu ir garbingu puslapiu ne tik mūsų žurnalistikos, bet ir kultūros istorijoje.

Nuorodos

- 1 B. G. (Gražulis B.) Tegul parašo prašymus, priimsime! Žiupsnelis prisiminimų iš atsikūrusios LZS Vokietijoje, *Pranešėjas*, Detroitas (JAV), 1970, birž., p. 41.
- 2 Palukaitis J. P. *Lietuvių periodika Vakarų Europoje 1944–1952*, Vilnius, 1993, p. 221–226. Alantas V. Lietuvių žurnalistų sąjungos istorinė apžvalga, *Žurnalistika*, Čikaga, 1974, p. 276–284.
- 3 1926 m. įkurta Tarptautinė žurnalistų federacija (TŽF, IFJ, FIJ), kuriai priklausė ir Lietuvos ŽS, nustojo veikti prasidėjus Antrajam pasauliniam karui. 1941 m. gruodžio 13 d. Londone įkurta Są- jungininkų ir laisvųjų šalių žurnalistų federacija, kuriai priklausė 12 šalių organizacijos, įskaitant SSRS. Neaišku, kas pastarajai atstovavo, nes SSRS žurnalistų sąjungą įkurta tik 1959 m.

Karui pasibaigus, 1946 m. birželį, Kopenhagos kong- reso metu įsteigta Tarptautinė žurnalistų organiza- cija (TŽO, *International Organization of Journalists*, IOJ), kaip Federacijos tęsinys, su būstine Londone. Sąjungininkų ir laisvųjų šalių žurnalistų federacija buvo paleista. Kongrese neleista dalyvauti tremtyje įkurtoms nacionalinėms žurnalistų organizacijoms. Prasidėjus šaltajam karui, o TŽO pasidavus sovietų bloko įtakai (jos būstinė perkelta į Prahą), Vakarų šalių žurnalistai 1952 m. Briuselyje atkūrė TŽF.

Nesulaukę TŽO pripažinimo, žurnalistai-karo tremtiniai 1948 m. lapkričio 27–28 d. Paryžiuje įkūrė Tarptautinę laisvųjų (Vidurio ir Rytų Eu- ropos, Baltijos ir Balkanų šalių) žurnalistų federa- ciją (TLŽF, *International Federation of Free Journalists (of Central and Eastern Europe and Baltic and Balkan, IFFJ)*). Kongrese dalyvavo SSRS okupuotų ar į jos įtaką patekusių 12 šalių – Albanijos, Balta- rusijos, Bulgarijos, Čekoslovakijos, Estijos, Jugo- slavijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Rumunijos,

Ukrainos ir Vengrijos – žurnalistinių organizacijų emigracijoje atstovai. Organizacijos narių skai- čius buvo išaugęs iki 1 300, apėmė 350 leidinių, leidžiamų 1 mln. egz. tiražu. TLŽF tikslas buvo in- formuoti Vakarų visuomenę apie terorą, žmogaus teisių pažeidimus komunistinėse šalyse, neutrali- zuoti jų propagandą; ginti žurnalistų teises, remti materialiai, padėti jiems rasti darbą ir pan. Įsikū- rusi Londone federacija turėjo konsultacinės orga- nizacijos prie JTO ir UNESCO statusą, regioninius skyrius Niujorke, Miunchene, Romoje, Stokholme. Kurį laiką, bent iki 1953–1954 m., organizaciją finansiškai rėmė Laisvosios Europos komitetas. Griuvus Berlyno sienai, TLŽF nugalėtojos statusu prisijungė prie TŽF.

Priešingas likimas ištiko TŽO. Po Čekoslovakijos aksominės revoliucijos šalies žurnalistai susibūrė į sindikatą, kuris narystę pasirinko TŽF. Valdžios spaudžiama, TŽO savo būstinę perkėlė į Lisaboną, dar gyvavo trečiojo pasaulio žurnalistų organiza- cijų pastangomis. Paskutinis jos kongresas įvyko 1995 m. Ammane (Jordanija). Po to organizacija gyvybės žymių neberodė. Laiške 29-ajam TŽF kongresui, vykusiam 2016 m. Angerse (Prancūzija), TŽO prezidentas Suleimanas Al-Qudachas ir garbės prezidentas Manuelis Tomė pranešė apie juridinę organizacijos, veikusios 70 metų, mirtį. (Nekola M. *International Federation of Free Journalists: Opposing Communist Propaganda During Cold War, Media and Communication* (ISSN: 2183–2439), Lisbon, 2017, Volume 5, Issue 3, p. 103–106. Inter- netinė prieiga: [https://www.cogitatiopress.com/ mediaandcommunication/article/view/1049](https://www.cogitatiopress.com/mediaandcommunication/article/view/1049)).

Žinios apie Lietuvių ŽS dalyvavimą TLŽF veikloje gana šykščios. Apie tai trumpai užsimena „Lietuvius žurnalistas“: „1953 m. Lietuvių ŽS išėivijoje buvo at- kurta New Yorke. Valdyba ten veikė dvejus metus. Ji turėjo konkretų uždavinį – atstovauti lietuvius žur- nalistus IFFJ, finansuojamoje Free Europe įstaigos.

Ši parama IFFJ ne po ilgo nutrūko, ir Lietuvių ŽS atstovavimas joje pasibaigė. (L. Ž. S. Savieji Reikalai, *Lietuvis žurnalistas*, Valencia, Kalifornija, 1980, nr. 9, p. 36.) Kur kas patikimesnis ir išsamesnis yra V. Rastenio liudijimas: „Dabar egzilinė LŽS nebegali būti FIJ nariu ir mes, jei net būtume čia inkorporuota organizacija, tarptautinės federacijos liudijimą nariam parūpinti ir norėdami negalėtume. [...] Iš viso egzilinės žurnalistų organizacijos į federaciją nėra priimamos. Tad yra susidariusi tarptautinė laisvų („palaidų“) žurnalistų federacija – IFFJ, kurioje dalyvauti mūsų sąjungai durys visiškai atviros (nariams liudijimų ji neduoda). Joje dalyvavimas vien dėl „fasono“ neturėtų reikšmės. Bet IFFJ yra stipriai veikli organizacija tarptautinėj plotmėj, visokiuose tarptautiniuose kongresuose, konferencijose (kuriose dalyvauja net po keletą kartų kasmet įvairiuose kraštuose, Europoj, Azijoje, Pietų Amerikoj ir net Afrikoj), siunčia į tuos parengimus savo atstovus ir narsiai kovoja prieš komunistinio bloko spaudos ir kitų organizacijų pastangas įsifiltruoti į vakariečių organizacijas, įtaigoja viešai pasaulio opinijai reikšmingas rezoliucijas, atsišaukimus, ypač nukreiptus prieš spaudos ir apskritai laisvės užgniauzimą komunistiniuose kraštuose, prieš spaudos žmonėms taikomą ir apskritai prieš politinį jų terorą. [...] Tos IFFJ organizacijos veikimas vadovaujamas dabar iš dviejų centrų: iš New Yorko ir iš Londono, ir yra metodus jų darbui koordinuoti. New Yorko vadovybėje ir mūsų LŽS yra atstovaujama. Per pastaruosius šešerius metus esu lygiateisis šio direktorato narys ir dalyvauju posėdžiuose, kur sprendžiami sąmatų ir darbo planų klausimai, priimamos ir tvirtinamos visos apyskaitos, kas kada kur ir kaip daryta, dalyvauta, kaip pavyko ir kur kada bei kaip vėl dalyvauti ar rengti. IFFJ yra sudariusi stiprius santykius ne tik su American Newspaper Guild (Amerikos laikraščių gildija – *aut.*), bet ir su Owerseas Press Club (Užsienio spaudos klubas – *aut.*) – labai įtakinga institucija, o nuo užpereitų metų ir su AFL-CIO (*American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations*, Amerikos darbo federacija ir Pramonės organizacijų kongresas – *aut.*), kuri labai reikšmingai remia visą akciją finansiškai, taip pat ir savo turimą įtaką, ypač Pietų Amerikoj. Kokiu pagrindu aš tenai esu? Iš pradžių – kaip oficialus, įgaliotas mūsų LŽS atstovas. Dabar turėjau prisipažinti, kad mūsų LŽS yra „in somewhat loosened state“ („tam tikroje atsipalaidavimo būklėje“ – *aut.*), bet tai ne naujiena, nes ir kitų egzilų žurnalistų tautinės organizacijos yra kartais pakrikusios labiau net už mūsų. Aš esu akceptuojamas ir toliau kaip lietuvių spaudoj dirbančių egzilų reprezentantas, ir kol niekas to reprezentavimo nekvestionuoja iš mūsų pusės, tol IFFJ akyse aš tebesu normalus dalyvis iš lietuvių pusės. Jei S-ga atgytų ir deleguotų tam reikalui ką kitą – būtų kitas.“ (Iš V. Rastenio laiško Vladui Mingėlai, 1963 m. vasario 27 d. Mašinarštis, *autoriaus asmeninis archyvas*.) Tikėtina, kad V. Rastenis Lietuvių

ŽS šioje organizacijoje atstovavo tol, kol buvo darbingas.

- 4 Julijonas Būtėnas (1915–1951), nuo 1940 m. Lietuvos ŽS Centro valdybos narys, nuo 1947 m. Lietuvių ŽS vicepirmininkas, daugeliui karo tremtinių išsivažinėjant, liko Vokietijoje. Nuo 1949 m. dirbo VLIK'o kariniame skyriuje Miunchene. 1951 m. balandžio 19 d. parašytu nusiėjo į Kazlų Rūdos miškus rezistencinei kovai, bet greitai žuvo. *Aut. pastaba*.
- 5 „Antrajame išėivijos gyvenimo laikotarpyje, postovykliniame, jau šiapus vandenyno, buvusi atgaivinta LŽS vėl pakriko, išsisklaidė. Kažin, ar būtų atsigavusi, jei ne naujai patekėjusi žvaigždėlė lietuvių žurnalistikos skliautuose – Alg. Šalčius. Jis labai energingai ėmė propaguoti (šiek tiek viešai, dar daugiau laiškais) LŽS atgaivinimo ar naujo suorganizavimo klausimą. [...] Mes čia vienas kitas prisijungėme prie to reikalo, ir pagaliau LŽS tapo atgaivinta pusėtina tvarkingai.“ (V. Rastenio laiškas V. Mingėlai 1963 m. vasario 27 d. Mašinarštis, *autoriaus asmeninis archyvas*.)
- 6 Rastenis V. LŽS namie ir svetur, *Pranešėjas*, Detroitas, JAV, 1970, birželis, p. 45. V. Rastenio laiškas V. Mingėlai 1963 m. vasario 27. Mašinarštis, *autoriaus asmeninis archyvas*.
- 7 Alantas V. Lietuvių žurnalistų sąjungos istorinė apžvalga, *Žurnalistika*, Čikaga, 1974, p. 286.
- 8 Lietuvių žurnalistų sąjungos įstatai, *Lietuvis žurnalistas*, Čikaga, 1974, spalis, nr. 5(11), p. 15–21.
- 9 Miklas K. K. Spaudos vakaronė New Yorke, *Draugas*, Čikaga, 1999, birželio 23.
- 10 Prunskis J. Lietuvių žurnalistinės studijos Čikagoje, *Lietuvis žurnalistas*, 1972, gegužė, nr. 1(7), p. 7.
- 11 Petras Daužvardis (1895–1971), JAV lietuvių visuomenės veikėjas, diplomatas (1927–1937 m. Lietuvos vicekonsulas Niujorke, nuo 1937 m. iki mirties konsulas Čikagoje), spaudos bendradarbis, teisės daktaras.
- 12 Ž(iedas) A. Trečioji lietuvių žurnalistų konferencija išėivijoje, *Pranešėjas*, Detroitas, 1971, liepa, nr. 6, p. 71–72.
- 13 *Žurnalistika*, red. Juozas Prunskis, Čikaga, 1974, 292 p., 1 000 egz.
- 14 Šulaitis E. Stovint ant 2008-ųjų slenksčio, *Mūsų pasaulyje*, Čikaga, 2007, gruodis, nr. 2(9).
- 15 D. Ruževičiaus 2019 02 28 elektroninis laiškas autoriui.

PRIEDAI

Lietuvių žurnalistų sąjungos Centro valdybos

Pirmoji, 1946 05 11–12, Hanau, Vokietija: Henrikas Blazas (įgaliotinis specialiems spaudos uždaviniams), Alfonsas Braziulis (reikalų vedėjas), Jeronimas Cicėnas, Jonas Kardelis, Aleksandras Merkelis (pirmasis vicepirmininkas), Kazys Obolėnas (sekretorius), Juozas Pajaujis-Javis (pirmininkas), Simas Urbonas (išdininkas), Jonas Vaidelys (antrasis vicepirmininkas).

Antroji, 1947 08 30–31, Šveinfurtas, Vokietija: Henrikas Blazas (pirmasis vicepirmininkas), Julijonas Būtėnas (antrasis vicepirmininkas), Jeronimas Cicėnas, Povilas Gaučys (sekretorius), Jonas Kardelis, Aleksandras Merkelis (pirmininkas), Domas Penikas, Vincas Trumpa, Simas Urbonas (išdininkas).

1951, Niujorkas, JAV, iniciatyvinė valdyba-reorganizacinė komisija: Albinas Gražiūnas, Vytautas Gedgaudas, Salomėja Narkeliūnaitė, Domas Penikas, Vincas Rastenis (pakviestas vėliau), Almus Šalčius.

Trečioji, 1953, Niujorkas: Albinas Gražiūnas, Vytautas Gedgaudas, Salomėja Narkeliūnaitė, Domas Penikas, Vincas Rastenis (pirmininkas), Almus Šalčius. Turėjo uždavinį atstovauti IFFJ, kurią finansavo laisvosios Europos fondas. Ši parama greitai nutrūko. Lietuvių ŽS joje ilgus metus atstovavo V. Rastenis.

Ketvirtoji, 1955, Niujorkas: Salomėja Narkeliūnaitė, Kazys Obolėnas (pirmininkas),

Domas Penikas, Vincas Rastenis, Almus Šalčius.

1962, Čikaga, organizacinis komitetas: Antanas Gintneris, Zuzana Juškevičienė, J. Paplėnas, Juozas Prunskis, Kazys Sruoga, A. Zailskas.

Penktoji, 1964, Čikaga: Vytautas Jonas Bagdanavičius (pirmininkas), Antanas Gintneris, Vytautas Kasniūnas, Vladas Mingėla, Pranas Šulas, kandidatai Zuzana Juškevičienė ir Juozas Bertulis.

Šeštoji, 1967 lapkritis, Detroitas: Alantas Vytautas (pirmininkas), Antanas Gintneris (vicepirmininkas), Vladas Mingėla (vykdomasis vicepirmininkas), Alfonsas Nakas (sekretorius ir informacijos vedėjas), Vladas Selenis (išdininkas), Pranas Turūta (nuo 1969), kandidatas Jonas Gaižutis.

Septintoji, 1971, Čikaga: Vladas Būtėnas-Ramojus (vicepirmininkas), Jurgis Janušaitis (išdininkas), Vytautas Kasniūnas (vykdomasis vicepirmininkas), Algirdas Pužauskas (sekretorius), Juozas Vaišnys (pirmininkas).

Aštuntoji, 1974 12 07, Čikaga: Vladas Būtėnas-Ramojus (vicepirmininkas), Jurgis Janušaitis (vykdomasis vicepirmininkas), Vytautas Kasniūnas (vicepirmininkas), Emilija Pakštaitė (vicepirmininkė jaunimo reikalams), Algirdas Pužauskas (sekretorius), Juozas Vaišnys (pirmininkas), Danutė Vakarė (išdininkė).

Devintoji, 1978, Los Andželas: Danutė Barauskaitė (jaunimo reikalų vedėja), Jonas Kuprionis (pirmininkas), Stasė Pautienienė (vicepirmininkė radijo reikalams), Vladas Šimoliūnas (sekretorius), Rūta Kleva Vidžiūnienė (išdininkė).

Dešimtoji, 1981, Čikaga: Jurgis Janušaitis (pirmininkas), Bronius Juodelis (išdininkas), Vytautas Kasniūnas (sekretorius), Petras Petrutis (vicepirmininkas), Algirdas Pužauskas (vicepirmininkas).

Vienuoliktoji, 1984 12 20, Los Andželas: Vladas Bakūnas (vicepirmininkas), Juozas Kojelis (sekretorius), Ignas Medziukas (vicepirmininkas), Rūta Sakienė (išdininkė), Rūta Kleva Vidžiūnienė (pirmininkė).

Dvyliktoji, 1992, Los Andželas: Ignas Medziukas, Karolis Milkovaitis, Rūta Sakienė, Vytautas Šeštokas, Rūta Kleva Vidžiūnienė (pirmininkė).

Tryliktoji, 1997, Čikaga: Paulius Jurkus (vicepirmininkas), Kęstutis K. Miklas (pirmininkas), Salomėja Narkeliūnaitė (vicepirmininkė), Julius Veblaitis (vicepirmininkas) ir Romas Kezys (vicepirmininkas).

Keturioliktoji, 2005 11 12, Čikaga: Eugenija Misevičienė (sekretorė), Laurynas Misevičius (vicepirmininkas), Vaiva Ragauskaitė (vicepirmininkė nuo 2006 11 12), Edvardas Šulaitis (pirmininkas), Kęstutis Šalavėjus (vicepirmininkas iki 2006 11 12), Jonas Tamulaitis (išdininkas).

Lietuvių žurnalistų sąjungos pirmininkai

Juozas Pajaujįs-Javis (1894 03 14 Cyraičiai, Punsko vls., Suvalkų apskr. – 1973 06 10, Niujorkas, JAV) – Lietuvos visuomenės veikėjas, ekonomistas, žurnalistas. 1920–1923 m. Berlyno universitete studijavo teisės ir valstybės mokslus, 1926 m. daktaro laipsniu baigė Kylio universitetą. 1917–1918 m. vienas iš „Lietuvos aid“ redakcijos

redaktorių. 1918–1919 m. M. Sleževičiaus vyriausybėje Spaudos ir propagandos biuro vadovas. 1919 m. dirbo spaudos skyriuje prie Lietuvos delegacijos Paryžiuje Versalio taikos derybų metu. 1926 m. nuo Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos išrinktas į Trečiąjį Seimą. Po 1926 12 17 valstybės perversmo dalyvavo Komiteete Lietuvos Respublikai ginti, rengė kontrperversmą, nuteistas mirti, bet 1929 m. amnestuotas. Buvo opozicijoje tautininkų režimui. Bendradarbiavo leidiniuose „Lietuva“, „Lietuvos žinios“, „Trimitas“, „Tautos ūkis“, „Vakarai“, „Bendras žygis“ ir kt. Nuo 1941 06 23 Lietuvos laikinosios vyriausybės darbo ir socialinės apsaugos ministras. 1944 m. išvyko iš Lietuvos, 1946 m. apsigyveno JAV, 1952 m. buvo vienas iš „Varpo“ atkūrėjų ir redaktorių. Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos, Lietuvos ŽS narys, 1946 m. įkurtos Lietuvių ŽS pirmosios CV pirmininkas.

Aleksandras Merkelis (1907 01 24 Mikaičiai, Gruzdžių vls. – 1994 01 11 Flušingas, Niujorkas, JAV, palaidotas Kaune) – Lietuvos literatūros tyrinėtojas, žurnalistas, visuomenininkas. 1932 m. VDU baigė lietuvių ir rusų filologijos studijas. Nuo 1931 m. vertėsi žurnalistika. 1938–1939 m. prezidento A. Smetonos sekretorius. 1939 m. „Lietuvos aid“ redaktorius. 1941–1942 m. dirbo Studijų biure ir parengė dokumentinį veikalą apie raudonąjį terorą Lietuvoje. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, redagavo lietuvių pabėgėlių stovyklų leidinius. 1947–1953 m. Lietuvių ŽS pirmininkas. 1949 m. persikėlė į JAV, kurį laiką dirbo laikraščio „Vienybė“ redakcijoje. Monografių „Juozas Tumas Vaižgantas“ (1934, 1935), „Vydūnas“ (1948), „Antanas Smetona“ (1964), „Didysis varpininkas Vincas Kudirka“ (1989) autorius.

Vincas Rastenis (1905 01 16 Juozapinė, Salako–Dūkšto vls. – 1982 02 25 Niujorkas, JAV) – Lietuvos teisininkas, politikas, žurnalistas. 1924–1927 m. Lietuvos universitete studijavo matematiką, 1931–1935 m. VDU – teisė. 1935–1936 m. stažavosi Vienos universitete. 1928 m. Kauno radiofono sekretorius-pranešėjas, 1928–1931 m. „Lietuvos aido“ techninis redaktorius, 1931–1935 m. Lietuvių tautininkų sąjungos gen. sekretorius. 1936 m. Klaipėdoje dienraščio „Vakarai“ redaktoriaus pavaduotojas, 1939 m. vyr. redaktorius. 1937–1938 m. „Pažangos“ bendrovės laikraščių leidybos direktorius. 1939–1940 m. „Lietuvos aido“ sekretorius bei žurnalų „Vairas“ ir „Jaunoji karta“ specialus bendradarbis. 1940 m. sovietų kalintas, paleistas prasidėjus SSRS–Vokietijos karui. 1944 m. pasitraukė į Prancūziją, 1948 m. – į JAV. 1948–1951 m. „Dirvos“ leidėjas ir redaktorius, nuo 1952 m. Laisvosios Europos komiteto spaudos ir organizacijų skyriaus vyriausiasis redaktorius Niujorke, 1950–1956 m. Amerikos lietuvių tarybos narys, 1954–1957 m. Lietuvių ŽS pirmininkas, nuo 1958 m. – Lietuvos nepriklausomybės talkos pirmininkas.

Kazys Petras Obolėnas (Obolevičius) (1898 05 22 Degutiškė I, Daugėlišio vls., Švenčionių apskr. – 1966 04 20 Niujorkas, JAV) – Lietuvos žurnalistas. Nuo 1920 m. bendradarbiavo spaudoje. 1924–1930 m. „Trimito“ redaktorius, 1930–1934 m. „Mūsų rytojais“ redakcijos sekretorius. 1935–1938 m. leidinio „Mūsų kraštas“ redaktorius, 1938–1939 m. spaudos korespondentas užsienyje. 1940 ir 1942–1944 m. žurnalo „Savaitė“ redaktorius leidėjas. 1944–1948 m. Vokietijoje bendradarbiavo leidiniuose lietuvių karo tremtinių spaudoje. 1949–1951 m. leidinio „Britanijos lietuvis“ (Londonas)

redaktorius. 1954 m. VLIK'o informacinės tarnybos pareigūnas. 1955–1957 m. „Amerikos balso“ lietuviškosios programos bendradarbis. 1949 m. lietuvių delegacijos Londono tarptautiniame komunistų pavergtų kraštų žurnalistų kongrese vadovas. 1955–1964 m. Lietuvių ŽS CV pirmininkas.

Vytautas Jonas Bagdanavičius (1908 12 26 Slavikai, Šakių apskr. – 2001 02 27 Čikaga, JAV) – Lietuvos kunigas, rašytojas, spaudos darbuotojas. 1926–1930 m. mokytojas. Mokėsi Vilkaviškio kunigų seminarijoje, 1936 m. išventintas kunigu. VDU studijavo teologiją, humanitarinius mokslus. 1938 m. Grenoblio universitete studijavo prancūzų kalbą, 1944 m. Miuncheno universitete – filosofiją ir psichologiją. 1945–1948 m. Vokietijoje redagavo laikraštį „Naujasis gyvenimas“. 1949 m. atvyko į JAV, įstojo į marijonus, nuo 1960 m. Čikagos vienuolyno vyresnysis. 1950–1951 m. savaitraščio „Laivas“ redaktorius, nuo 1952 m. dienraščio „Draugas“ moderatorius. 1964–1967 m. Lietuvių ŽS pirmininkas. Nuo 1963 m. Pedagoginio lituanistikos instituto rektorius ir lektorius.

Vytautas Alantas (iki 1937 m. Vytautas Benjaminas Jakševičius, 1902 06 18 Sidabravas, Naujamiesčio vls., Panevėžio apskr. – 1990 04 24 Detroitas, JAV) – Lietuvos prozininkas, dramaturgas, žurnalistas. 1919 m. Lietuvos kariuomenės savanoris. 1923–1924 m. Lietuvos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto studentas. 1925–1929 m. studijavo Monpeljė universitete (Prancūzija). 1930–1934 m. Eltos skyriaus redaktorius. 1934–1939 m. „Lietuvos aido“ vyr. redaktorius. 1940 m. Lietuvos ŽS pirmininkas. 1940 m. pasitraukė į Vokietiją, veikė Lietuvių aktyvistų fronte. 1941–1944 m. Vilniaus dramos teatro direktorius. 1944 m. vėl pasitraukė į

Vokietiją, nuo 1949 m. gyveno JAV, dirbo automobilių gamykloje „Ford“. 1967–1971 m. Lietuvių žurnalistų draugijos pirmininkas. 1992 m. birželio 12 d. perlaidotas Kauno Petrašiūnų kapinėse, jo antkapinio paminklo statybą parėmė Lietuvos ŽS. Sukūrė daug romanų, novelių, taip pat dramų, publicistikos, tarp kurių „Pragaro pašvaistės“ (1951), „Tarp dviejų gyvenimų“ (1960), „Dramos veikalai“ (1963), „Nemunas teka per Atlantą“ (1970), „Amžinasis lietuvis“ (1972), „Šventaragis“ (1972, 1974), „Atspindžiai ūkanose“ (1976), „Aušra Paliūnuose“ (1986), „Tauta istorijos vingiais“ (1990).

Juozas Vaišnys (1913 11 01 Trakiškiai, Marijampolės apskr. – 2001 12 19 Čikaga, JAV) – Lietuvos kunigas, žurnalistas, kalbininkas, skautų veikėjas. 1934 m. baigė Marijampolės gimnaziją ir įstojo į jėzuitus. Nuo 1937 m. studijavo filosofiją Insbruko universitete (Austrija). 1943 m. baigė Romos Grigaliaus universiteto Teologijos fakultetą, išventintas į kunigus. 1949 m. persikėlė į Čikagą, buvo Lietuvos skautų sąjungos vyriausiasis dvasios vadovas ir vadovavo įvairiems kursams bei suvažiavimams. Įsteigė ir 1950–2000 m. (išskyrus 1963–1969 m.) redagavo religijos ir tautinės kultūros žurnalą „Laiškai lietuviams“. Lietuvių katalikų mokslo akademijos narys. 1971–1978 m. Lietuvių ŽS pirmininkas.

Jonas Kuprionis (1901 08 03 Kiaušai, Anykščių vls. – 1982 07 08 Van Nuys, Kalifornijos valst., JAV) – Lietuvos miškininkas, pedagogas, žurnalistas. 1928 m. baigė Žemės ūkio akademiją. 1929–1931 m. dirbo Miškų departamente Kaune. 1929–1940 m. žurnalo „Mūsų girios“ redaktorius. 1940–1941 m. dėstė Žemės ūkio akademijoje, 1941–1944 m. VU Miškininkystės katedros vedėjas. 1944 m. pasitraukė į Austriją, vėliau į Vokietiją, 1946 m.

persikėlė į JAV. 1950 m. Mičigano universitete įgijo magistro laipsnį. 1952–1970 m. Luizianos politechnikos instituto profesorius. 1953–1968 m. redagavo Lietuvos miškininkų sąjungos išėivijoje žurnalą „Girios aidas“. 1978–1981 m. vadovavo Lietuvių ŽS.

Jurgis Janušaitis (1912 08 04 Džiugoniai, Šeduvos vls. – 2006 04 26 Čikaga, JAV) – Lietuvos spaudos darbuotojas ir organizatorius. 1934 m. baigė suaugusiųjų gimnaziją Kaune. Tarnavo įvairiuose pašto skyriuose. Nuo 1927 m. bendradarbiavo leidiniuose „Vakarai“, „Lietuva“, „Lietuvos aidas“, „Jaunoji karta“, „Karys“, „Pašto pasaulis“. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, įsteigė Lietuvių paštinių sąjungą. Atvykęs į JAV, 1952–1984 m. dirbo prekybininku Čikagoje, Market Parke įkūrė didžiausią lietuvių maisto parduotuvę „Parama“. Bendradarbiavo lietuvių spaudoje. 1981–1984 m. Lietuvių ŽS pirmininkas.

Rūta Kleva (Kleopatra) Vidžiūnienė (Mickevičiūtė) (1923 03 14 Kaunas – 2000 01 04 Kačerginė, palaidota Zapyškio kapinėse) – Lietuvos mokytoja, žurnalistė, prozininkė. Baigė Šv. Kazimiero gimnaziją Kaune. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, aktyviai dalyvavo M. K. Čiurlionio ansamblyje. Kalifornijos universitete studijavo kalbas, pedagogiką ir politinius mokslus, įgijo bakalauro laipsnį. Mokytojavo gimnazijose, dalyvavo „Santaros-Šviesos“ federacijos bei Lietuvių ŽS veikloje. 1979–1993 m. redagavo šios sąjungos leidinį „Lietuvis žurnalistas“. Nuo 1982 m. Los Andžele redagavo lietuvių radijo valandėlę. Spausdinosi laikraščiuose „Darbininkas“, „Dirva“, „Draugas“, žurnale „Lietuvių dienos“. Išleido novelių rinkinius „Vieno vakaro melancholija“ (1983), „Sąžinė“ (1993), romaną „Rojaus paukščio grįžimas“ (1992). 1984–1995 m. Lietuvių ŽS

pirmininkė. 1989 m. užmezgė glaudžius ryšius su Lietuvos ŽS.

Karolis Milkovaitis (1915 03 28 Pilviškiai, Vilkaviškio apskr. – 2005 05 05 Anaheimas, Kalifornija, JAV) – Lietuvos poetas, prozininkas, žurnalistas. 1941–1944 m. mokėsi Kauno suaugusiųjų institute. 1940–1944 m. dirbo Kauno miesto priešgaisrinėje apsaugoje. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, vėliau išvyko į JAV. Čikagoje baigė technikos mokslus. Lietuvių tautinės sąjungos Čikagos skyriaus pirmininkas, 1976–1987 m. – Lietuvos šaulių sąjungos tremtyje pirmininkas. Spaudoje bendradarbiavo nuo 1932 m. 1943–1944 m. žurnalo „Policija“ skyriaus redaktorius. Nuo 1987 m. žurnalo „Pensininkas“ redaktorius, vėliau garbės redaktorius, „Lietuvio žurnalisto“ redaktorius, dienraščio „Draugas“ išlaikymo renginių komiteto vicepirmininkas. 1995–1997 m. Lietuvių ŽS pirmininkas. Apdovanotas DLK Gedimino ordino Riterio kryžiumi, Šaulių žvaigždės medaliu. Išleido eilėraščių rinkinius „Ledinės kregždės“ (1983), „Saulėteklių upės“ (1984), „Akimirkų amžinybės“ (1991), romaną „Slibinų miške“ (1991).

Kostas Kęstutis Miklas (Miklaševičius) (1922 07 06 Lybiškiai, Varlaukio vls., Raseinių apskr. – 2009 06 15 Singer Ailandas, Florida, JAV) – Lietuvos inžinierius, žurnalistas, JAV lietuvių visuomenės veikėjas. 1941 m. baigė Kauno „Aušros“ berniukų gimnaziją ir įstojo į Vilniaus universitetą. Baigė aktorius J. Gustaičio dramos studiją, vėliau lankė režisieriaus R. Juknevičiaus dramos studiją prie Vilniaus dramos teatro. 1943–1944 m. Vilniaus liaudies ansamblio administratorius. 1949 m. atvyko į JAV, Niujorko universiteto Adelfų kolegijoje baigė mechaninę inžineriją. Dirbo konstruktoriumi įvairiose bendrovėse.

1967–1997 m. „Readex Micropint“ korporacijos vyriausiasis inžinierius, viceprezidentas, generalinis direktorius. Nuo 1970 m. VLIK'o tarybos narys. Nuo 1967 m. – JAV lietuvių bendruomenės tarybos narys. 2005–2009 m. Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidentas. Nuo XX a. 8-ojo dešimtmečio dirbo daugelio išėivijos leidinių akredituotu korespondentu prie JTO. 1997–2005 m. Lietuvių ŽS valdybos pirmininkas, palaikė dalykinius ryšius su Lietuvos ŽS.

Edvardas Šulaitis (1928 10 15 Kybartai, Vilkaviškio apskr.) – Lietuvos žurnalistas, sporto veikėjas. 1944 m. su tėvais pasitraukė į Vokietiją, nuo 1949 m. gyvena JAV. Korėjos karo veteranas. 1957 m. Čikagoje baigė prekybos koledžą, 1961 m. – Roosevelt universitetą Čikagoje. 1951–1953 m. ir 1955–1958 m. „Draugo“ ir „Laisvosios Lietuvos“ sporto skyrių redaktorius. 1957–1959 m. redagavo laikraštį „Sporto žinios“. 1960–1985 m. „Vienybės“ redaktorius. 1962 m. „Naujienų“ Čikagos skyriaus narys. Nuo 1997 m. Amerikos liet. radijo ir „Margučio“ radijo sporto laidų vedėjas. Suredagavo knygas „Lietuviškasis krepšinis“ (1957), „Lietuvių sporto dešimtmetis Šiaurės Amerikoje 1949–1959“ (1959). Aktyvus lietuviškųjų organizacijų veikėjas, sporto organizatorius ir metraštininkas. Atkūrus nepriklausomybę aktyviai bendradarbiauja Lietuvos spaudoje, yra kai kurių jos laikraščių ir žurnalų atstovas JAV. Nuo 2005 m. Lietuvių ŽS pirmininkas.

Pasaulio lietuvių archyvas, Lietuvių žurnalistų sąjungos fondas.

Dėžė Nr. 1. Korespondencija dėl stipendijų skyrimo, Lietuvių ŽS renginių organizavimo dokumentai. 1. Žurnalistikos

kursų 1952–1953 medžiaga. 2. Pasaulio spaudos I kongresas San Paule 1954–1956. 3. Lietuvių ŽS spaudos baliaus programos vaidinimai ir dainos. 4. Bendruomenės spaudos ir radijo žmonių suvažiavimo 1972 dokumentai. 5. Spaudos balius 1972 02 05 organizavimo dokumentai. 6. 1973 03 03 spaudos baliaus medžiaga (scenarijus, staliukų išdėstymo planai, svečių sąrašai, sąskaitos, pajamos, atsiliepimai ir komentarai). 7–11. Analogiškos 1974 01 26, 1975 01 25, 1976 01 24 (yra nuotraukų), 1977 01 29, 1978 01 21 balių medžiaga. 12. Ilinojaus Lietuvių gydytojų draugijos ir Lietuvių ŽS 1973–1974 skelbto straipsnių JAV spaudoje konkurso dokumentai. 13. Susirašinėjimas dėl Daužvardžio fondo stipendijos jauniems žurnalistams skyrimo. 14. Lietuvių ŽS leidiniai, metraščiai, „Lietuvis žurnalistas“ (1934–1982). 15. Įvairi spauda, iškarpos, knygų kopijos (1971–1998).

Dėžė Nr. 2. Lietuvių ŽS narių sąrašai, finansai. 1. Neužpildyti Lietuvos ŽS nario pažymėjimai ir prašymai priimti į sąjungą. 2. Narių prašymai išstoti iš Lietuvių ŽS (1954–1973). Mirusių žurnalistų registracijos knyga (1968–1977). 3. Mirusių, išstojusių ar pašalintų narių kortelės (1968–1977). 4. Stojimo į Lietuvių ŽS prašymai, fotografijos (1971–1984). 5. Lietuvių ŽS narių anketos ir pasiūlymai veiklai (1979–1980). 6. Lietuvių ŽS narių sąrašai (1981–1984). 7. Prašymai priimti į Lietuvių ŽS, su tuo susiję dokumentai ir laiškai, fotografijos (1998–2005). 8. Nario mokesčio, banko kvitai. Stojimo prašymai (2005–2011). 9. Lietuvių ŽS CV kasos knyga (Lietuvių ŽS ir Daužvardžio fondo sąskaitos, 1968–1975). Čekių knygelės. Nario mokesčio kvitai. 10. Pajamos, išlaidos, sąskaitos, pirkimo čekiai (1997–2005).

Dėžė Nr. 3. Korespondencija. 1. Įvairi Lietuvių ŽS korespondencija (1951–1954). 2. Vykd. vicepirmininko Vlodo Mingėlos pasirašyti laiškai (1968–1971). 3. CV laiškai. Jurgis Janušaitis, Vytautas Alantas (1967–1971). 4. CV raštai ir laiškai (1970–1971). 5. Žiniasklaidos priemonių sąrašai. Lietuvių ŽS raštai (1971–1975). 6. Lietuvių ŽS laiškai rinkimų, konkursų, leidybos ir renginių klausimais (1971–1976). 7. Lietuvių ŽS susirašinėjimas su asmenimis ir organizacijomis (1972–1973). 8. Raštai ir laiškai (1977–1979). 9. Su „Lietuvio žurnalisto“ platinimu susijusi korespondencija (J. Janušaitis, K. Karuža, V. Selenis, D. Vakarė, J. Vaišnys, 1972–1978). 10. CV raštai ir kita korespondencija (1974–1982). 11. CV (1990–1996, K. Milkovaitis, I. Medžiukas, V. Šeštokas, R. Sakienė, P. Maželis. 12. Įvairi korespondencija (1997–2005). 13. Vieši Lietuvių ŽS kreipimaisi, renginių kvietimai (1972–2005).

Dėžė Nr. 4. Įvairūs dokumentai. 1. Lietuvių ŽS Revizijos komisijos ir Garbės teismo dokumentai (1953–1954). 2. Įstatų keitimo dokumentai: įstatai, laiškai, etikos kodeksai (1952–1954). 3. Los Andželo ir Niujorko skyriai (1952–1955). 4. Įvairūs A. Nako 1969–1971 saugoti dokumentai. 5. CV posėdžių protokolai (1967–1981). 6. 1978–1981 CV rinkimai. 7. Lietuvių ŽS įstatai, Daužvardžio fondo reglamentas, etikos kodeksai, darbo vadovai. 8. Lietuvių ŽS istorija: įstatai, sprendimai. Eltos 20-metis. Danijos ŽS. 9. Įvairūs dokumentai (1924–1979). 10. Įvairūs radijo ir TV dokumentai, spaudos iškarpos.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

LŽS jubiliejus – linksmu žvilgsniu

Antanas Bružas: aktyvai pasyvūs, pasyvai aktyvūs

Antanas Bružas (1893–1970) leido to meto fenomeną – savaitraštį „Mūsų rytojus“, kuris išsilaiškė iš prenumeratos lėšų. Laikraštis buvo pasiekęs 130 tūkst. egzempliorių tiražą. Vėliau jį nukonkuravo Žemės ūkio ministerijos, taigi su valstybės parama, leidžiamas „Ūkininko patarėjas“.

Finansams sutrikus, prašė premjero Juozo Tūbelio paramos. Jam aiškino:

– „Mūsų rytojaus“ finansai, pone Pirmininke, stovi tvirtai: aktyvai didesni už pasyvus. Bėda tik ta, kad aktyvai pasyvūs, o pasyvai aktyvūs. (Pajamos vėluoja, o skolos nelaukia.)

Mėgo linksmas draugijas. „Viskas yra niekai, palyginti su amžinybe. Bet ir amžinybė yra niekai, lyginant su gerai išraugintu agurku“, – sakydavo.

Kartą po geros „vakarykštės“ prie tokiomis agurkais besigydančių žurnalistų būrelio prišartinės draudimo agentas Dirvianskis paragino apsidrausti nuo mirties, ugnies, vagių ir kitokių nelaimių.

– O nuo žmonių barimo ar draudi? – agresyviai paklausęs Bružas. – Jei ne, tai mes ne klientai: jokių kitokių nelaimių nebijom.

Matas Bagdonas diktavo linotipininkui

Matas Bagdonas (1895–1957), „Lietuvos“ dienraščio vyr. redaktorius, vedamuosius diktavo tiesiog linotipininkui. Šis vos spėdavo rinkti beriamus sakinius. Autorius taisydavo nebent rinkėjo korektūrą. Kolegos klausdavo:

– Matai, kaip tau taip išeina?

– Todėl, kad mano mintys jau išvakarėse surikiuotos.

Kartą valstybės išlaikomo oficiozo redaktorius su būreliu kolegų lankėsi Suomijoje. Valstybės kontrolės revizoriai prikibo, kad Bagdonui ši kelionė itin brangiai kainavo – 1 500 litų. Trūko smulkesnės apyvartos, tad redaktorių pasišaukė, pradėjo klausinėti, kiek kainavo kelionė traukiniu, viešbutis, vežikai Helsinkyje. Bagdonas apytikriai prisiminė 600 litų. Prispirtas pasakė: „Žmogus – ne kiaulė, 900 litų reikėjo išgėrimui.“ Revizoriai buvo pritrenkti dėl tokio įtikinamo apyskaitos paragrafo, tad užskaitė jį nesiginčydami.

Valentinas Gustainis: dvikova spragilais

„Lietuvos aide“, kurį tuo metu redagavo V. Gustainis (1896–1971), pasirodžius Pivošos (Augustino Griciaus) feljetonui „Eskulapai“, kur galima buvo suprasti, kad pašiepiami karo gydytojai, labai išsižeidė Karo sanitarijos tarnybos viršininkas gen. Vladas Nagevičius. Jis visada karštai reaguodavo į kritines spaudos pastabas Karo muziejaus, invalidų ar ligoninių adresu. Netrukus redaktoriaus kabinete pasirodė du pulkininkai. Jie pranešė, kad Nagevičius kviečiąs Gustainį į dvikovą ir prašo pasirinkti sekundantus bei ginklus.

Gustainis pagalvojęs atsakė:

– Ponai pulkininkai, prašome perduoti ponui generolui, kad aš, kaip ūkininko vaikas, nemoku nei kardais kapotis, nei pistoletais šaudytis. Renkuosi spragilus.

Pulkininkai atidavė pagarbą ir išskubėjo. Gustainis laukė pranešimo apie dvikovos vietą ir dieną, bet taip ir nesulaukė. Matyt, generolas nebuvo spragilų kovos meno specialistas.

Pagal: Rastenis V. Pasakyta – neparasyta, *Lietuvis žurnalistas*, 1974, spalio, nr. 5 (11), p. 11–13; Alantas V. Mano kelias į rašytojo profesiją ir skaitytojų auditoriją, *ten pat*, 1982, rugsėjis, nr. 11 (17), p. 28, parengė Domas Šniukas.

Vytautas Alantas: paukotas dėl taikos su Argentina

„Lietuvos aido“ redaktorius Vytautas Alantas (1902–1990) 1937 m. buvo išvykęs į Tautų Sąjungos sesiją Ženevoje. Grįžtant namo Virbalio geležinkelio stotyje pažįstamas žmogus parodė jam „Lietuvos aidą“ ir paklausė, kodėl šis atsišalydino iš vyriausiojo redaktoriaus pareigų. Alantas sutramdė šoką ir šiaip taip pralemeno, kad nieko amžino nėra. Kauno geležinkelio stotyje jį pasitikę redaktoriai A. Gricius ir S. Aleksandravičius papasakojo tokią istoriją.

Dienraštyje buvo paskelbtas Užsienio reikalų ministerijos vizuotas straipsnis apie Argentiną, kuriame užsiminta apie šioje šalyje klestinčią korupciją. Argentinos konsulas Arnaldo Barsantis dėl to pakėlęs didelį skandalą, ieškojo Alanto, kad iššauktų į dvikovą. Užsukęs į Užsienio reikalų ministeriją grasino, kad tai gali blogai atsiliiepti 40 000 Argentinos lietuvių. Premjeras Juozas Tūbelis, gelbėdamas tautiečius ir ramindamas įsikirščiavusį diplomata, be didelio gailėsčio paaukojo redaktorių. Vėliau šis incidentas buvo užglostytas: Alantas dienraštį redagavo iki 1939 m., bet nebuvo skelbiama, kad jis – vyriausiasis redaktorius.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkų draugiški šaržai

Vincas Kemežys.
*Dailininkas Juozas
Olinardas Penčyla*

Izidorius Tamošaitis.
Dailininkas Jonas Varnas

Juozas Purickis.
*Dailininkas Juozas
Olinardas Penčyla*

„ Šiemet Lietuvos žurnalistų sąjunga pažymi savo veiklos 90-metį. 1929 m. kovo 22 d. Kaune trisdešimtys žurnalistų būrio įkurta LŽS, kaip ir mūsų valstybė, nuėjo sudėtingą kelią, kuriame būta ir gražių pasiekimų, ir didelių nuopolių. Nuo pat pradžių savo veiklą remdami demokratiniais principais, LŽS nariai sąjungos vadovus rinkdavo patys, balsuodami. Tokia demokratinė tvarka leido išrinkti pirmininkais ne tik visuomenėje žinomus, bet ir dirbti mokančius, plėtoti profesinę kūrybinę veiklą norinčius žurnalistus.

“

Iki 1940 m. LŽS turėjo penkis pirmininkus: Juozą Purickį, Vincą Kemežį, Izidorių Tamošaitį, Augustiną Gričių ir Vytautą Alantą.

Sovietmečiu sąjungai vadovavo Jonas Karosas, Albertas Laurinčiukas, artėjant šio laikmečio baigčiai, Atgimimo bangos iškelto Domijono Šniuko vadovaujama LŽS, dar prieš paskelbiant Kovo 11-osios Nepriklausomybės Aktą, oficialiai pranešė atkurianti Lietuvos Respublikoje iki 1940 m. veikusią Lietuvos žurnalistų sąjungą ir pareiškė, kad ji tampa nepriklausoma nuo SSRS žurnalistų sąjungos. Todėl pirmuoju atkurtos LŽS pirmininku vėl išrinktas Domijonas Šniukas. Vėliau pirmininku buvo Rimgaudas Eilunavičius, nuo 2003 m. – Dainius Radzevičius.

Augustinas Gričius.

Dailininkas Juozas Olinardas Penčyla

Albertas Laurinčiukas.

Dailininkas Leonas Kontrimavičius

Taigi, LŽS per savo 90 metų istoriją yra turėjusi jau dešimt pirmininkų. Jie pirmininkavo įvairių laiką, kai kurie trumpai, tačiau ne jie dažniausiai būdavo greitų permainų priežastimi, nes pokyčius diktuodavo ir nestabili politinė situacija. Tiesa, dviejų pirmininkų – J. Purickio ir J. Karoso – kadenciją nutraukė mirtis.

Juozas Purickis (1869–1833) buvo žinomas publicistas, valstybės veikėjas, 1920–1921 m. net dirbo užsienio reikalų ministru. Šveicarijoje išitraukęs į Lietuvių informacijos biuro, Lietuvos atkūrimo veiklą leido mėnraščius „Litauen“ ir „Pro Lithuania“. Vėliau redagavo laikraštį „Lietuva“, žurnalą „Tautos ūkis“. 1925 m. išrinktas Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungos pirmininku. Vienas iš iniciatorių atsiskirti nuo rašytojų. Nuo 1929 m. iki mirties buvo LŽS pirmininku. Jam vadovaujant sąjunga sustiprėjo, įkurta Baltijos spaudos santarvė. Jis inicijavo žurnalistų poilsio namų Giruliuose statybą.

Jonas Karosas.
Dailininkas Jonas Varnas

Mirus J. Purickiui LŽS pirmininko pareigas 1934–1936 m. ėjo Vincas Kemežys (1899–1947). Jis dirbo Eltoje, redagavo savaitraštį „Sekmadienis“, laikraštį „Lietuvos aidas“. Jam būnant pirmininku, 1936 m. pradėjo veikti žurnalistų poilsio namai Giruliuose. 1944 m. V. Kemežys pasitraukė į Vokietiją,

tačiau sovietinio saugumo vis tiek buvo sumintas, nuteistas, įkalintas Sibire, kur ir mirė.

J. Purickio ir V. Kemežio skelbiamus draugiškus šaržus sukūrė Juozas Olinardas Penčyla (1908–1979). V. Kemežys pavaizduotas grojantis 1939 m. spaudos baliuje klumpakojį. Iš tarpukariu dirbusių spaudos dailininkų – Boriso Boljero, Makso Ginzburgo, Jono Marinaičio, Lazario Kagano, Stepo Žuko – J. A. Penčyla buvo, regis, pats produktyviausias. Jis mokėsi Kauno meno mokykloje, 1943 m. baigė tapybos studijas Vilniaus dailės akademijoje. Spaudoje dirbo nuo 1930 m. Tapo vienu žymiausių to meto šaržistų ir karikatūristų. Kaune surengė penkias asmenines parodas. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, 1948 m. išvyko į Kolumbiją, iki mirties gyveno Bogotoje. Ten piešinius skelbė laikraščiuose „El Espectador“, „Domical“, „El Tiempo“, kitur. Surengė savo parodas Bogotoje ir Medeljine.

Sovietmečiu jo vardas dėl emigracijos į Vakarus ir antisovietinių pažiūrų buvo

Vytautas Alantas.
Dailininkas Juozas Olinardas Penčyla

Dainius Radzevičius.
Dailininkas Kęstutis Šiaulytis

ignoruojamas. Lietuvoje po karo jis buvo mažai žinomas. Todėl tik atšilus politiniam klimatui, prasidėjus Atgimimui, „Vakarinėse naujienose“ (1990 m. sausio 26 d.) paskelbiau straipsnį „Sugrąžinti vardai: Juozas Penčyla“. O galutinį tašką sugrąžinant dailininką į Tėvynę padėjo kolega Domas Šniukas, 2004 m. išleidęs didelės apimties monografiją „Juozas Olinardas Penčyla: šaržų karalius“.

Kunigas, filosofas, publicistas Izidorius Tamošaitis (1989–1943) LŽS vadovavo 1937–1938 m. Jis baigė Kauno kunigų seminariją ir Petrogrado dvasinę akademiją. 1920 m. Fribūro universitete gavo daktaro laipsnį. Spaudoje bendradarbiavo nuo 1911 m. Redagavo laikraštį „Lietuvis“, žurnalus „Vairas“, „Eranus“.

„Žurnalistas yra tautos auklėtojas. Jis blogiu piktinasi, o gėriu žavisi. [...] Jis turi būti tikslus žmogus, kurs sako ir rašo tik tai, ką jis galvoja, o daro tik tai, ką jis rašo“, – rašė I. Tamošaitis.

Deja, 1941 m. sovietinis saugumas jį suėmė, nuteisė ir įkalino Krasnojarsko krašte buvusiame Rešoto lageryje, kur jis ir mirė.

Dabar skelbiama I. Tamošaičio draugišką šaržą sukūrė spaudos dailininkas Jonas Varnas. Jis gimė 1936 m., baigė Vilniaus dailės institutą. Kaip dailininkas aktyviai bendradarbiavo žurnale „Šluota“, laikraščiuose „Respublika“, „Diena“, nuo 1992 m. dienraščio „Lietuvos rytas“ karikatūristas.

1939–1940 m. LŽS pirmininku buvo žurnalistas, feljetonistas, rašytojas Augustinas Gričius (1899–1972). Dirbo Eltoje, laikraščiuose „Lietuva“, „Lietuvos aidas“, „Darbo Lietuva“, kitur. Feljetonus pasirašinėjo Pivošos slapyvardžiu. Jam vadovaujant suintensyvėjo LŽS

Domijonas Šniukas.
Dailininkas Vitalijus Suchockis

veikla, 1940 m. LŽS gretose buvo jau 208 nariai, parengtas žurnalistų pensijų įstatymo projektas. LŽS rengdavo žurnalistų ketvirtadienius, kuriuose diskutuodavo apie tuometinę Lietuvos spaudą ir visuomenę, leido metraščius, veikė poilsio namai Giruliuose. Kasmet organizuodavo Spaudos balius, kurių metu būdavo renkamos lėšos žurnalistų reikmėms. Sustiprėjo Baltijos šalių žurnalistų bendradarbiavimas. LŽS priimta į Tarpautinę žurnalistų federaciją, kurios centras veikė Paryžiuje.

Deja, A. Gricių sovietinis saugumas 1941 m. suėmė, ištrėmė į Altajaus kraštą, Jakutiją. Vėliau leido grįžti į Tėvynę. Čia publikuojamą A. Griciaus draugišką šaržą sukūrė J. A. Penčyla.

Paskutinis tarpukario LŽS pirmininkas – žurnalistas, rašytojas Vytautas Alantas (1902–1990). Jis dirbo Eltos, vėliau „Lietuvos aid“ redaktoriumi. 1940 m. tapo LŽS pirmininku, tačiau sovietai greitai uždraudė sąjungos veiklą. Pasitraukęs į Vakarus V. Alantas kartu su kolegomis Hanau mieste 1946 m. įkūrė Lietuvių žurnalistų sąjungą, kuri nuo 1953 m. darbą tęsė Jungtinėse Amerikos Valstijose ir veikia iki šių dienų. V. Alantas šiai sąjungai vadovavo 1967–1971 m. Tuomet joje buvo 252 nariai.

V. Alantas mirė Detroitė. Jo palaikai perlaidoti Kauno Petrašiūnų kapinėse. LŽS finansavo jo antkapinio paminklo statybą. Dabar skelbiamą V. Alanto draugišką šaržą nupiešė J. A. Penčyla.

Okupuotoje Lietuvoje tik 1957 m. Vilniuje įkurta Lietuvos SSR žurnalistų sąjungą. LŽS pirmininku buvo išrinktas žurnalistas, redaktorius, Vilniaus krašto lietuvių visuomenės veikėjas Jonas Karosas (1912–1975). Jis

Rimgaudas Eilunavičius.
Dailininkas Adolfas Uža

redagavo laikraštį „Vilniaus balsas“, žurnalus „Komunistas“, „Mokslas ir gyvenimas“, dirbo kitose redakcijose, Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedros vedėju. LŽS pirmininku buvo nuo įkūrimo iki mirties. 1973 m. kartu su D. Šniuku inicijavo almanacho „Žurnalistika“ leidimą. Čia skelbiamą J. Karoso draugišką šaržą nupiešė J. Varnas.

1975–1988 m. LŽS pirmininku buvo žurnalistas, rašytojas, dramaturgas Albertas Laurinčiukas (1928–2012). Jis dirbo įvairiuose laikraščiuose, redagavo „Komjaunimo tiesą“ ir „Tiesą“, dirbo korespondentu Niujorke. Parašė populiarių kelionių apybraižų knygų, sukūrė pjesių, dramų, apsakymų. Jo draugišką šaržą nupiešė Leonas Kontrimavičius, daug metų dirbęs dailininku įvairiuose šalies laikraščiuose.

Žurnalistas, publicistas, redaktorius Domijonas Šniukas LŽS sąjungai vadovavo 1988–1990 m. Vilniaus universitete baigęs žurnalistikos studijas, jis dirbo laikraščiuose „Komjaunimo tiesa“, „Literatūra ir menas“, „Pravda“. 1989–1990 m. buvo Lietuvos televizijos ir radijo komiteto pirmininku. Redagavo laikraščius „Golos Litvy“, „Tiesa“. Inicijavo „Tiesos“ pavadinimo pakeitimą į „Dieną“. 1988 m. pradėjo leisti LŽS laikraštį „Žurnalistų žinios“, buvo almanacho „Žurnalistika“ redaktoriumi.

Dabar skelbiamą D. Šniuko draugišką šaržą sukūrė dalininkas karikatūristas, animatorius Vitalijus Suchockis. Jis gimė Vilniuje 1946 m. Baigė Vilniaus dailės institutą. Iliustracijas, komiksus, šaržus spausdino leidiniuose „Šluota“, „Moksleivis“, „Nemunas“, „Genys“, „Švyturys“, „Kuntaplis“, „Dienovdis“, „Lietuvos aidas“, „Veidas“. Ypač pagarsėjo dėl savo sukurto Paršiuko Čiuکو nuotykių komikso.

1990–2003 m. LŽS pirmininkas – žurnalistas, fotografas Rimgaudas Eilunavičius. 1967 m. jis įsteigė Lietuvos kino mėgėjų draugiją (dabar sąjunga). Dirbo laikraštyje „Tiesa“, LŽS atsakinguoju sekretoriumi. Jam pirmininkaujant privatizuotos sąjungos patalpos, įkurti nauji LŽS skyriai. 1998 m. atkurta Baltijos spaudos santarvė.

Čia skelbiamo R. Eilunavičiaus draugiško šaržo autorius yra žurnalistas, karikatūristas Adolfas Uža (1946–2013). 1971 m. baigęs Vilniaus universitete žurnalistiką, jis dirbo įvairiuose laikraščiuose. 1990–1995 m. buvo Japonijos telegramų agentūros „Kyodo Cusin“ korespondentu Baltijos valstybėse. Sukūrė draugiškų šaržų, karikatūrų, epigramų. Surengė asmeninių parodų.

Nuo 2003 m. LŽS pirmininkas yra žurnalistas, redaktorius Dainius Radzevičius. Vilniaus universitete baigęs žurnalistiką jis dirbo savaitraštyje „Sargyba“, „Vilsat“ ir „11 kanalo“ redaktoriumi, programų direktoriaus pavaduotoju, Vilniaus TV laidų „Teisė. Arčiau žmogaus“, „Dviguba tiesa“ vedėju, Žinių radijo laidos „Žiniasklaidos anatomija“ vedėju. 2002–2010 m. buvo Nacionalinės UNESCO komisijos nariu. 2008–2013 m. – LRT tarybos narys ir pirmininkas. Nuo 2013 m. yra Lietuvos radijo ir televizijos komisijos narys. 2004 m. apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi. Jam pirmininkaujant 2007 m. atgaivintas almanacho „Žurnalistika“ leidimas, Vilniaus centre įkurti jaukus Žurnalistų namai.

Dabar pateikiamą D. Radzevičiaus draugišką šaržą nupiešė dailininkas, LŽS narys Kęstutis Šiaulytis. 1978–1992 m. jis buvo humoro ir satyros žurnalo „Šluota“ dailininku. Šalies ir užsienio periodinėje spaudoje publikavo keletą tūkstančių karikatūrų, iliustracijų, komiksų, šaržų. 1992–1997 m. leido žurnalą vaikams „Žalioji laikraštis“. Parašė dailės vadovėlius mokykloms „Moku piešti“ (2003), „Mano nauji atradimai“ (2003), „Senųjų kultūrų šviesa“ (2004). Išleido autorinių akvarelių reprodukcijų atvirukų rinkinių. Lietuvos dailininkų sąjungos narys nuo 2002 m.

Manau, kad šis LŽS pirmininkų draugiškų šaržų ciklas galėtų papuošti mūsų Žurnalistų namus. Kartu būtų akivaizdžiai pademonstruota ir LŽS istorija, artėjanti prie savo šimtmečio.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Angelina Orenderaitytė-Liaudanskienė

Einu žinoti ir kurti. Prisiminimai

”

Žurnalistikos studijas Vilniaus universitete pradėjau 1969 m., o į Lietuvos TSR žurnalistų sąjungą buvau priimta 1977 m., nors paskui dar dvejus metus teko laukti žinios iš Maskvos, kad TSRS žurnalistų sąjungos prezidentas patvirtintų mano narystę. Tad žurnalistikos tinkluose spurdu ir nario mokestį moku jau 50 metų. Todėl mano istorija yra LŽS istorijos dalis.

LŽS Vilniaus
skyriaus valdybos narė
Angelina Liaudanskienė.
*Arūno Sartanavičiaus
nuotrauka*

“

Kodėl pasirinkau žurnalistiką? Ogi todėl, kad buvau ir išlikau smalsi. Mėgstu iššūkius, naujas idėjas. Mano pašaukimas yra kurti – kiekvieną rytą džiaugiuosi, kad gyvenu, sužinau, išgirstu, pamatau, susitinku ir dalyvauju. Gerai jaučiuosi tarp žmonių, kurie generuoja naujoves, geba pradėti kažką nauja, kritiškai mąsto, atsakingai renka informaciją ir konstruktyviai formuoja sprendimų perspektyvą.

Reporterės krikštą gavau iš Vilniaus – tuometinio Valstybinio radijo ir televizijos komiteto laidų vaikams ir jaunimui redakcija kvietė reguliariau rašyti laiškus apie Plungės 1-osios vidurinės mokyklos, įsikūrusios M. Oginskio rūmuose, moksleivių pasiekimus, renginius, žygius, talkas ir parodas.

Per mokyklą į žurnalistiką

Rašinėjau ir į Plungės rajoninį laikraštį „Kibirkštis“ – buvau neetatine korespondente. Siuntinėjau žinutes bei reportažus apie plungiškius studentus, pasirinkusius Vilniaus universitetą, Kauno, Šiaulių aukštąsias mokyklas. Tas bendradarbiavimas su vietos žurnalistais ypač suaktyvėjo, kai pasiėmusi akademinės atostogas (negavau bendrabučio) grįžau gimtinėn ir dvejus mokslo metus buvau vienintelė anglų kalbos mokytoja per 900 mokinių skaičiuojančioje Alsėdžių vidurinėje mokykloje. Išties nebesuvaldydavau kantrybės nutylėti, koks šaunus, darbštus ir kūrybiškas jaunųjų pedagogų kolektyvas moko, auklėja ir ugdo bažnytkaimio vaikus. Prusinome savo mokinius įvairiausiais būdais: rengėme konkursus,

viktorinas, vakarėlius ir žiburėlius, žygius, kad tik tie kolūkiečių vaikai būtų kuo labiau motyvuoti pažinti, norėtų ir mokėtų mokytis, gebėtų siekti svajonių, būtų ryžtingi ir pasitikėtų savimi.

Metai *Alma Mater*

Bazines profesionalios žurnalistikos žinias sukaupiau po trejų metų pertraukos grįžusi į Vilniaus universiteto M. K. Sarbievijaus kiemo auditorijas, kuriose įpareigojančioms medijų misijoms mus rengė profesoriai J. Pikčilingis, M. Gregorauskas, docentai B. Raguotis, L. Žeimantas, A. Pupkus ir kiti dėstytojai, kaip S. P. Krivickas, per fotoreportazo paskaitas leidęs A. Šabaniauską, skaitęs B. Brazdžionį. Ar V. Juodakis, imponavęs mums savo nesušukuota ševeliūra bei nuspėjama elgsena studentiškos išvykos ar Užgavėnėse prie Žaliųjų ežerų.

Mūsų profesūra buvo tolerantiška ir pakanti dažnokai praleidžiamų paskaitų, seminarų ir kolokviumų atžvilgiu. Ne tik bendrakursiams, bet ir psichologams, bibliotekininkams bei istorikams galėjau pagelbėti ir aš, nes trejus metus buvau renkama Istorijos fakulteto studentų profesinės sąjungos pirmininke, todėl kovojau dekanate už vietas bendrabučiuose bei stipendijas, poilsinius ir sanatorinius kelialapius, keliones į užsienį. Kartu su prodekane doc. G. Raguotiene darėme žygius į rektoratą, kad kuo daugiau savivaldos tektų mūsų bendruomenei, nenorėjome nusileisti fizikų išmonei – taip talkose, po paskaitų, A. Mickevičiaus kiemo rūsiuose įrengėme menę Požemio teatro spektakliams, visiems magėjo sužinoti, kas vyksta „Merginų seklyčioje“, kaip patekti į Marcinkonių traukinį, kuris savaitgaliais nugabendavo mus ne tik

dzūkiškų dainų, ratelių pasimokyti, bet ir močiučių bandomis pasivaišinti.

Mediumas – langas į pasaulį

Visų kursų žurnalistai gausiai dalyvavo P. Skargos kieme surengdami 1971 m. Spaudos dieną, kurios programoje pirmuoju smuiku griežė universiteto rektorius akademikas Jonas Kubilius, kalbą rėžęs užlaipintas ant alaus statinės, prieš tai suskambus Šv. Jonų bažnyčios varpui. Tąkart vyko įvairios varžytuvės ne tik tarp studentų, bet tarp jų ir dėstytojų bei nomenklatūrinių redaktorių.

Kadangi šis renginys patiko net universiteto ideologams, mes, trečiakursiai, sugalvojome kartelę kilstelėti dar aukščiau – nusprendėme išdrįsti ir išradingai atšvęsti savo studijų mediumą. Iš Kino studijos, visų teatrų prisiskolinome viduramžiškų kostiumų, skrybėlių, įvairios butaforijos, prisikvietėme fotografų iš Eltos, TV, redakcijų. Na, o APN žurnalistas A. Baranauskas sugundė Vilniun atkakti ir Maskvoje akredituotus užsienio agentūrų žurnalistus. Ir ką gi – efektas buvo stulbinantis – per savaitę reportažai ir nuotraukos apie vilniečių studentų šėlsmą prasmuko pro geležinę uždangą ir pasklido ne tik po socialistinių šalių, bet ir po Kanados, JAV, Japonijos, laikraščių pirmuosius puslapius.

Startas – dvikalbiame respublikiniame dienraštyje

Kaip atsakinga ir pozityvi žurnalistė, susiformavau „Komjaunimo tiesoje“, kuri tuo metu tiražą skaičiavo šimtais tūkstančių egzempliorių. Trečiame kurse buvau pakviesta į Mokyklų ir studentų skyrių. Čia

Baltarusiai prie Naručio ežero dažniausiai mus pasitikdavo su šampanu. 1975 m.

sulaukiau vyr. redaktoriaus V. Chadzevičiaus, jo pavaduotojų V. Vaicekausko, A. Semaškos, M. Mirskio profesinės globos ir patarimų. Šaunus buvo laikotarpis, kai savaitines premijas po 10 rb gaudavome ne tik už apybraižą, korespondencijų, reportažų ar interviu turinį, bet ir už įdomius rašinių pavadinimus. 1973 m. gavau mėnesio kelionę – komandiruotę į Volgos laivyno „Litva“ laivą, kursavusį maršrutu Maskva–Astrachanė. Žinoma, nelengva buvo derinti studijas ir komandiruočių kupiną kasdienybę, tačiau visur suspėti pavykdavo miegant 2–3 valandas per parą, o diplominių darbų rašant faktiškai be miego. Manychiau, jog toks mano plėšymasis buvo pastebėtas ir čia gavau paskyrimą bei vyr. korespondentės etatą.

Suprantama, dar turėjau ir visuomeninę pareigą: 3 metus vadybiškai ir kūrybiškai rikiavau Jaunųjų korespondentų universiteto (JKU) klausytojus. O tai reiškė, jog dukart per mėnesį iš visos Lietuvos į redakciją suvažiavę moksleiviai, darbininkai, kolūkiečiai, tarnautojai (per 120 jaunuolių) turėjo gauti

žymių žurnalistų praktikų solidžių paskaitų ir užsiėmimų, kad galėtų ieškoti savo pavardės teminiuose puslapiuose.

Regis, to žurnalistinio raštingumo pradmenų pamokydavome užtektinai, nes mūsų absolventai, gavę JKU rekomendacijas, sėkmingai išlaikydavo kūrybinius egzaminus į universitetą. Todėl džiugu, kad JKU yra baigę tokie ryškūs mūsų profesijos lyderiai, kaip E. Bučelytė, N. Pumprickaitė, A. Mosteikaitė, V. Usinavičius, J. Kryževičienė, M. Lukošius ir kiti.

Kelionės „Čaika“ traukiniu

Buvome iniciatyvūs, energingi, nepavydūs. Reikėjo – dalydavomės ir vieną kotletą šešiese, kartais, kai teikdavome medžiagą į numerį, ir paromis neišeidavome iš redakcijos. Bet nesiskundžiu – gyvenau įdomiai, linksmai. Pas mus stažudavosi studentai iš Maskvos, Jerevano, Vietnamo. Visai jiems padėdavome, net veždavomės į teatralizuotus susitikimus su savo partneriais Latvijos, Estijos ir Baltarusijos jaunimo periodikos žurnalistais, susitikdavome jei ne sostinėse, tai stovyklavietėse

prie gražiausių šių šalių ežerų. Tad lankėme vieni kitus, keliaudami ekspresu „Čaika“.

Kai vyriausiasis redaktorius – architektas

Atgimimo, Sąjūdžio laikotarpiu, nors daug ir atsidavę dirbome, trokšdami laisvės ir pokyčių beveik visi patyrėme iššūkių. Redakcijos tapo savarankiškesnės dėl ten dirbusių žmonių arba nyko, jei neatsirasdavo lyderių redaktorių. „Tarybų darbas“, kuriame dirbau nuo 1981 m., buvo pervardytas į „Valstybės žinias“, o gegužės mėnesį transformuotas į „Lietuvos aidą“. Sulaukėme ir naujoviško vyr. redaktoriaus, architekto Sauliaus Stomos vadybinių etidų – nebereikėdavo nei publikacijų aptarimų, nei diskusijų – patarimus, kaip ir ką rašyti, kokia yra žurnalistinė meistrystė, dalijo JAV lietuvė Rita Dapkutė, dailininkai, bibliotekininkai iš Vilniaus dailės instituto, Mokslų akademijos. Jie mus ignoravo teigdami, kad mes visi *in corpore* esame raudonieji žurnalistai, o jie žiną, kas yra žiniasklaida ir demokratija. Tad teko atsisveikinti su tokiais išminčiais...

1979 m. Menininkų rūmuose (dab. prezidentūroje) man buvo įteiktas TSRS žurnalisto bilietas Nr. 60552; dabartinio LŽS nario bilieto Nr. 00113.

1988 m. Žurnalistų sąjungos būstinėje (Pylimo g.) aptariant Sąjūdžio veiklos skleidimą.

„Respublikos“ fenomenas

Jau dirbau privačiame „Dialogo“ savaitraštyje, kai buvusi bendradarbė pakvietė apsilankyti legendinėje „Respublikoje“, patalpas gavusioje dabartinėje Vilniaus vyskupijos kurijoje, Šventaragio gatvėje. Maniau, kad patekau į kitą realybę – pirmame aukšte deficitinių pramoninių prekių parduotuvė, kylant į antrą aukštą ant laiptų besėdį V. Lingys, A. Svirbutavičiūtė... Pagalvojau, kaip jiems gerai, kokie šilti, laisvi, kolegiški ir nekabinetiniai santykiai, – rūkydami bendrauja, diskutuoja dėl kažkokio straipsnio.

O kai po metų, 1994 m., sulaukiau kvietimo įsitraukti į *respublikonų* gretas, apstulbau – negi ir man pasisekė! Išties, geresnio kolektyvo, nuoširdesnių ir geranoriškesnių penkiaminučių, solidaresnių kolegų, tikresnio ir objektyvesnio boso kaip Vitas Tomkus nebeteko sutikti: solidūs honorarai, jei pasiūlai ir realizuoja aktualią temą, skaitomiausia vieta 3 p., jei atliepi į skaitytojų lūkesčius ir... greičiausi pietūs kavinėje „Taškas“ už darbdavio talonus!

Ir atstovė spaudai, ir redaktorė

Tuometei Švietimo ir mokslo ministerijai ėmus vadovauti kalbininkui akademikui Zigmui Zinkevičiui, sulaukiau pasiūlymo sukurti alternatyvą privačiai pedagoginei spaudai. Teko padirbėti tiek vadybiškai, tiek kūrybiškai, pasitelkiant teisės, finansų, turinio bei dizaino specialistus.

Didžiuojuosi, kad mano gyvenimo sudėtingiausias kūrinys – informacinis leidinys „Švietimo naujienos“ sulaukė ne tik ministerijos vadovybės, edukacinės bendruomenės, bet ir visuomenės, tėvų dėmesio ir pritarimo, nes pozityvi ir komentuojama informacija pateko į kiekvieną mokytojų ir ugdytojų įstaigą, kolegiją ir universitetą.

Na, o mane užklupo netikėtas išbandymas – kasdien teko migruoti tarp Volano g. Senamiestyje ir Geležinio Vilko g. Vingio parko kaimynystėje, nes buvau du viename: ir ministro atstovė spaudai, ir debiutuojančio savaitraščio redaktorė.

2002 m. stažuotės JAV metu gavau proą pasisakyti Nacionaliniame spaudos klube Baltuosiuose rūmuose ir nusilenkti legendinei Kenedžių šeimai Arlingtono kapinėse.

Autorės asmeninio archyvo nuotrauka

Kadangi vadovė kėdė manęs nesuviliojo, po metų likau einančiaja į įvykius, žmones, įstaigas, į jų įgyvendinamas nesibai giančias reformas. Džiaugiuosi, kad toks pasirinkimas ir apsisprendimas apdovanojo mane projektinėmis kelionėmis, komandiruotėmis po svarbiausius Europos švietimo ir mokslo bei studijų centrus, taip pat ir stažuote JAV vyriausybės administracijoje. Smagu, kad man teko proga apsilankyti visose nepriklausomos Lietuvos savivaldybėse (o jų 60) ir susitikti su mokytojais asmenybėmis. Toji ilgametė pažintis, trukusi 15 metų, buvo sudėta į mano inicijuotą ir 2015 m. ŠMM išleistą knygą „Metų mokytojai“, nominuotą 2016 m. J. Tumo-Vaižganto premijai.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

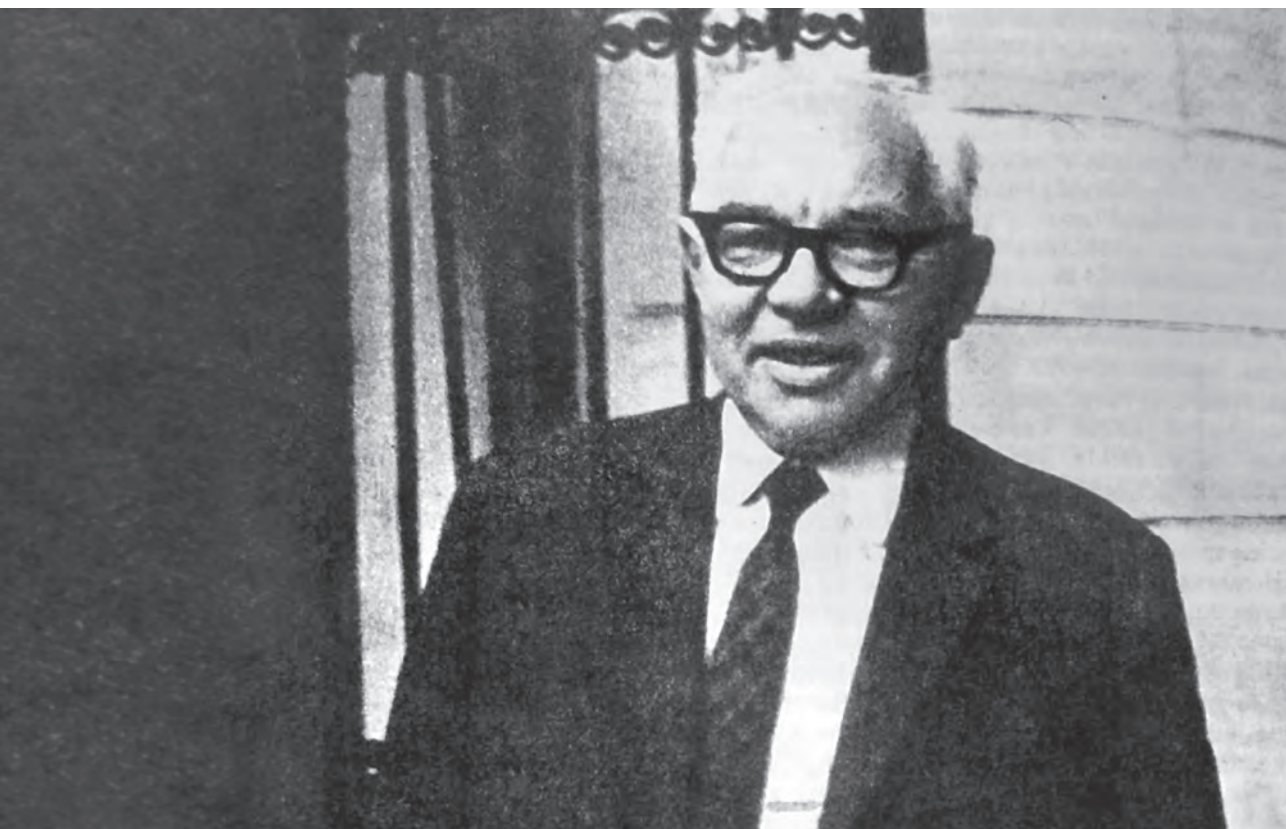
Signatarė? Steigėja?

Man visada rūpėjo Lietuvos žurnalistų sąjungos narių solidarumas, kūrybiškumas, reputacija ir gretų augimas. Malonu, kad mano pastangos įvertintos medaliais „Už nuopelnus žurnalistikai“ (2009 m.) ir „Už nuopelnus Vilniui ir tautai“ (2017 m.). Tačiau dar svarbiau, kad būtume suprasti ir palaikomi kolegų, todėl pritariau vilniečių iniciatyvai bei ambicijai, kaip klaipeidiškiai, alytiškiai ir šiauliškiai turėti savo skyrių. Ir štai 2003 m. gruodžio 12 d. 12 personų, betriūsančių spaudoje, televizijoje, Vilniaus universitete, ministerijose ir pačioje LŽS, nusprendėme, kad norime būti šeima, kurios nariams aktuali erudicija, profesionalumas ir medijų produktų kokybė. Pirmininkais per tuos 15 metų teko padirbėti ir D. Jakubėnienėi, ir A. Janulaičiui, ir A. Arlauskienėi, ir A. Armalei. Būta prasmingų renginių: knygų ir parodų pristatymų, susitikimų, kelionių, konferencijų. Naują pagreitį skyrius įgijo 2018 m. kovą pirmininke išrinkus doc. Jolantą Mažylę, kuri inicijavo narių apskaitos ir mokesčių auditą, seminarą Kretingoje, profesines sukaktis ir jubiliejus švenčiančių kolegų apdovanojimus, V. Gedgaudo meninių fotografijų parodą, dviejų skyriaus narių – R. Bieliauskienei ir A. Kosčiūskienei dokumentinių filmų peržiūras, jaunimo sekciją ir kt.

Jau du dešimtmečius kolegos man patiki būti LŽS tarybos, mūsų profesinio parlamento, nare, dalyvauti Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos, Moterų centro veikloje, todėl tikiuosi, kad ši patirtis galėtų būti naudinga ir jaunimui.

Povilas Sigitas Krivickas

Pirmasis žurnalistų Mokytojas

”

Lietuvos žurnalistų savarankiška kūrybinė sąjunga įkurta 1929 m., bet nevertėtų pamiršti ir jos pokarinio (iki nepriklausomybės) periodo. Jo pradininku 1957-aisiais buvo Jonas Karosas. Mes, senieji spaudos vilkai, daugelis esame jo mokiniai.

“

Jonas Karosas –
Vilniaus universiteto
Žurnalistikos katedros
vedėjas. 1959 m.

Antano Sutkaus nuotrauka

Ramiamame Vilniaus Žvėryne yra neilga Dionizo Poškos gatvė. Kai tenka ja eiti (gyvenu netoliese), stabteliu prie seno vienaukščio žalio medinio namo, pažymėto 27-uoju numeriu. Virš paradinių durų prie šelmens galima pamatyti senoviškai išrašytus skaičius „1910“. Tai namo statybos data, kuri vos pora metų ankstesnė už jo vakarinės pusės buvusio šeimininko gimtadienį.

Dėmesys kolegoms

Užplūsta prisiminimai. Ne kartą pro senąsias duris ir priemenę teko įeiti į pirmąjį kambarį, kur ant apskrito stalo stovėjo rašomoji mašinėlė su įsuktu lakštu. Ten juoduodavo vos kelios eilutės, o sykais puslapis jau būdavo arti pabaigos. Apie jokių kompiuterius niekas net nekalbėjo, nes vos tebuvo prasidėjęs septintasis praėjusio amžiaus dešimtmetis. Aš ateidavau pas savo buvusį Mokytoją, tapusį man darbdaviu. Šešiasdešimtųjų lapkričio pradžioje sutikęs mane, dar penktakursį studentą, dabartiniame Gedimino prospekte prie Mokslų akademijos, dėstytojas ir tuometis Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Jonas Karosas pakvietė dirbti į tos kūrybinės organizacijos valdybą. Tapau konsultantu, o kiek vėliau – kūrybinių sekcijų vedėju. Reikėjo spėriai suktis, nes, Žurnalistų sąjungai gausėjant, daugėjo organizacinių ir kūrybinių rūpesčių.

Juos tekdavo aptarti su pirmininku darbo kabinete, o jam sunegalavus žingsniuoti į žaliąjį namą D. Poškos gatvėje. Jam rūpėjo aktualiausias kolegų gyvenimo problemos – nuo

kūrybos iki buities. Greta kitų kūrybinių sekcijų LŽS pirmininkas palaikė fotožurnalistų susivienijimo steigimo idėją, rėmė iniciatyvą surengti pirmąsias profesionaliosios fotografijos parodas. Pats mėgo fotografuoti, tai atspindi jo kelionės reportažų knygoje „10 000 kilometrų aplink Europą“ („Mintis“, 1957 m.).

Prieškario Vilniuje

Senajame Vilniaus universitete yra palyginti jaunų specialybių. Viena jų – žurnalistika. Ji pradėta dėstyti 1949 m. (taigi šiomet jubiliejus), o 1952-aisiais įsteigta Žurnalistikos katedra. Pirmuoju katedros vedėju paskirtas J. Karosas (1912–1975). Jam pačiam studijuoti teko gana ilgai: pradėjo teisės studijas 1931 m. Stepono Batoro, o baigė 1949-aisiais Vilniaus valstybiniame V. Kapsuko universitete. Prieškariu studijas teko nutraukti, nes kai kada ne tik stigo lėšų susimokėti už mokslą, bet ir teko pasėdėti lenkiškame kalėjime.

Jis jau anuomet buvo kairiųjų pažiūrų. Tikėjo, jog galima visuotinę gerovę sukurti socializmo idėjų pagrindu. Dalyvavo pagrindinių organizacijų veikloje, leido nelegalią spaudą. Kalbant apie anuometinį kairįjį judėjimą ir jame dalyvavusius jaunuosius visuotinės lygybės romantikus reikia pasakyti, kad jie dar nežinojo apie stalinizmo ir hitlerizmo nusi-kaltimus, nes jie paprasčiausiai dar nebuvo įvykę. Be to, stebėtinai aktyviai dirbo abiejų stiprėjančių diktatūrų giriamoji propaganda.

Dar reikia turėti galvoje ypatingas prieškario Vilniaus krašto kairiųjų pažiūrų lietuvių gyvenimo sąlygas, jų dvigubą priespaudą – bendrą stiprėjančios J. Pilsudskio diktatūros ir atskirai šovinistinę, nukreiptą prieš šią tautinę mažumą.

1939-ųjų rugsėjo pirmąją hitlerinė Vokietija smogė Lenkijai pradėdama Antrąjį pasaulinį karą, kuris rusų vadinamas Didžiuoju tėvynės karu, kai 1941-ųjų birželį buvo užpulta Sovietų Sąjunga. Jame J. Karosui teko nešti šautuvą ir kareivio kuprinę: 1942–1944 m. tarnavo Raudonosios armijos 16-ojoje Lietuviškojoje divizijoje.

Liūdna meilė

Traukdamasis iš Lietuvos jis paliko Vilniuje jauną žmoną, prestižinės ligoninės prie Lukiškių aikštės medicinos seselę. Ten buvo gydomi pasiturintys miestiečiai. Juos slaugyti samdytos tik netekėjusios merginos. Jeigu kuri sumainydavo žiedus, būdavo atleidžiama iš darbo. Vieną tokią seselę išžiūrėjo ir dvidešimt šešerių pedagogas bei kairiųjų leidinių redaktorius J. Karosas. Kelerius metus jaunoji šeima slėpė savo santuoką ir todėl neturėjo vaikų. Grįžęs iš karo Jonas žmonos neberado. Ji buvo mirusi veikiausiai nuo greitosios džiuvos. Apie trisdešimt metų jis gyveno vienišas ir tik prieš gyvenimo saulėlydį sutiko jaunystės draugę Sabiną, buvusią Vilniaus universiteto profesoriaus Kazimiero Bieliuko (1901–1991) žmoną, su kuria baigė savo dienas.

Šių eilučių autoriui pirmąkart J. Karosą teko pamatyti 1956-ųjų rudenį, kai jis atėjo pasisveikinti su mumis, šviežiais tuometiniais universiteto pirmakursiais. Jam tebuvo 44-eri, o jau žilutėlis. Jis mums atrodė gerokai vyresnis, negu buvo iš tikrųjų, mažakalbis, uždarakas. Vėliau jį pažinome kaip nuoširdų, mokantį suprasti ir užjausti žmogų, galintį padėti ir užtarti sunkią valandą. Tuo teko įsitikinti ne vienam jo studentų. Jų Mokytojas nepamiršdavo ir gavusių diplomus, padėdavo susirasti geresnį darbą, skatindavo aktyviau kurti. Kiek suspėdamas rašė ir pats redagavo įvairius leidinius.

Redaktoriaus duona

Dar prieš karą J. Karosas leido Vilniaus krašto lietuviams skirtus literatūros ir dailės laikraščius „Varpos“, „Varsnos“, „Vingis“ (1937 m.), „Sėja“ (1938 m.), „Versmė“ (1939 m.), juose paskelbė literatūros kritikos straipsnių. 1940–1941 m. jis – laikraščių „Prawda Wileńska“ ir „Vilniaus balsas“ redaktorius.

Iš Rusijos po karo grįžęs į gimtąjį Vilnių dar trumpai redagavo laikraštį „Prawda Wileńska“, o po to vienuolika metų ėjo dienraščio „Tiesa“ atsakingojo redaktoriaus pavaduotojo pareigas. 1955–1961 m. J. Karosas buvo „Komunisto“ žurnalo redaktorius. Kai reikėjo vietos iš LKP CK sekretoriaus pareigų už „meilės nuodėmes“ atleistam Vladui Niunkai, tai J. Karosas buvo nustumtas į „Mokslą ir gyvenimą“. Mat jis, kaip laisvokas prieškarinio vilnietis lietuvis, nebeatitiko kompartinio funkcionieriaus standarto. Žurnalistikos katedrai J. Karosas vadovavo iki 1961-ųjų ir tais pačiais metais tapo žurnalo „Mokslas ir gyvenimas“ vyriausiuoju redaktoriumi. Iki tol nuo pat šio leidinio įkūrimo 1957-aisiais faktiškiau redaktoriumi buvo jo įkūrėjas Kazys Sideravičius. Jis žurnalo metriką kukliai pasirašydavo pavaduotoju, nes oficialios redaktoriaus pareigos būdavo užrašomos kuriam nors iš Mokslų akademijos vadovų. Matyt, tikėtasi didesnio solidumo ir visuomeninio svorio, nors ir šiaip „Mokslas ir gyvenimas“ tapo vienu mėgstamiausių Lietuvoje leidinių, nes nesileido į tiesmuką politikavimą ir pateikdavo daug įdomių bei objektyvių žinių.

Nepamiršo ir kūrybos

Greta etatinio darbo J. Karosui nuolat tekėdavo didelė visuomeninių pareigų našta:

1957–1975 m. – LŽS valdybos pirmininkas. Tačiau mūsų Mokytojas nepamiršdavo ir kūrybos, mokėjo išpūdžius bei vaizdus įtaigiai perteikti žodžiais. Štai ištrauka iš jo knygos „Kalba Vilniaus akmenys“ („Mintis“, 1963 m.) apie didįjį Vilniaus potvynį, nusiaubusį miestą 1931-ųjų pavasarį:

„Eidavom į Bernardinų sodą pažiūrėti, kaip atrodo paplautas Bekešo kalno šlaitas ar toji vieta, kur lenkas moksleivis iš humaniškumo šoko į šniokščiančią Vilnelę gelbėti žydo vaiko ir kartu su juo dingo verpetais besisukančiose bangose. Skubėdavom į Vingio parką, kur šimtametės pušys, karus ir negandas išgyvenusios, viena po kitos slydo su visu šlaitu į Nerį. Botanikos sodas apsemtas, ežeru virtęs. Gležną pietų augmeniją naikina šaltas drumzlinas pavasario vanduo.“

Jau po mirties išėjo J. Karoso kūrybos rinktinė „Audringi pavasariai“ („Mintis“, 1 ir 2 t., 1978–1979 m.), kritikos straipsnių rinkinys „Literatūra ir visuomenė“ („Mintis“, 1982 m.).

Šilta bičiulystė

Perkeltine prasme tariant, J. Karoso jaunystėje nuolat buvo neramūs politiniai vandenys. 1920 m. Lenkijai okupavus ir atplėšus nuo Lietuvos Vilniaus kraštą, jame gyvenusieji lietuviai patyrė vis didesnę šovinininės polonizacijos spaudimą. Visai siaurintos jų pilietinės teisės, brutaliai ribotos tautinės saviraiškos galimybės, vyko lenkinimas per bažnyčią, kariuomenę, valdžios įstaigas. „Tarsi pagal slaptą komandą, – savo prisiminimuose apie 1926–1931 m. rašė J. Karosas, – visa lenkų buržuazinė spauda ėmė pulti Lietuvą ir Vilniaus krašto lietuvius. Vienas po kito buvo suimami mokytojai, persekiojamos

mokyklos, prasidėjo represijos. Uždaryta Vilniaus lietuvių mokytojų seminarija. Trys šimtai seminaristų atsidūrė gatvėje. Likviduota apie penkiasdešimt liaudies mokyklų provincijoje.“

Jis visada aiškiai atskirdavo šovininines nuotakas ir nuoširdų demokratinį bendravimą. Juk nuo seno Vilniuje drauge gyveno lenkai, lietuviai, žydai, baltarusiai, rusai, totoriai, kairaimai. Tarp kiekvienos tautos atstovų esama nesąžiningų ir padorių, priešiška ar palankiai vieni kitiems nusiteikusių žmonių. Šilta bičiulystė J. Karosą siejo su daugeliu įvairių tautų vilniečių – moksleivių, studentų, darbininkų, inteligentų. Bet ypač šiltai jis prisimena savo mokytojus lietuvius: Vytauto lietuviškosios gimnazijos direktorių Marceliną Šikšnį, istoriką ir lotynistą Bronių Untulį, kompozitorių Konstantiną Galkauską, pas kurį penkerius metus privačiai mokėsi skambinti fortepijonu.

Nutolo nuo fortepijono

Matyt, būta gero mokinio, jeigu profesorius leido surengti viešą koncertą šv. Mikalojaus parapijos salėje su atlikėjo paskaita apie kompozitorių Jozefą Haidną ir jo kūrybą. Priekinėse eilėse susėdo mokytojai, inteligentai, studentai, tolėliau – moksleiviai. „Išeinu į sceną prie stalo be jokių užrašų. Iš užkulisių nusigandęs Galkauskas sako man pusbalsiu: „Paskaitą pamiršote pasiimti.“ O aš sau drąsiai viską išdrožiau be jokio rašto. Salėje pasigirdo plojimai.“ Po to buvo koncertas: su klasės draugu A. Karužu fortepijonu keturiomis rankomis Jonas atliko ištrauką iš J. Haidno oratorijos „Pasaulio sutvėrimas“. Gaila, bet vyresniame amžiuje J. Karosas nutolo nuo fortepijono ir niekada neteko girdėti jį skambinant.

Jonas Karosas su kolegomis italais Pompėjoje. 1956 m.
Nuotrauka iš knygos „10 000 kilometrų aplink Europą“

Verta atkreipti dėmesį, kad jau per penkiasdešimtmetį perkopęs profesorius į savo mokinį kreipėsi „jūs“. Jie abu buvo gimę Vilniuje ir perėmę taurias šio miesto aristokratų manieras. Taip į savo studentus kreipdavosi ir J. Karosas. Jis visada buvo maloniai galantiškas, dėmesingas ir santūrus. Šis charakterio bruožas jam ypač buvo būdingas paskutinėje darbovietėje, „Mokslo ir gyvenimo“ redakcijoje, per visus keturiolika metų. Vyriausiasis redaktorius mokėjo prakalbinti autorius, pašnekovus ir įdėmiai jų klausytis – pradedant Mokslų akademijos prezidentu Juozu Matuliu ir baigiant jaunais, perspektyviais aspirantais.

Aštuoniolika metų pirmininkaujant J. Karosui LŽS išaugo į stambiausią kūrybinę krašto organizaciją. Jis gebėjo pasitelkti darbščius bendradarbius, savo auklėtinius – LŽS valdybos atsakinguosius sekretorius Česlovą Zgirskį, Klemą Bagarauską, Danielių Mickevičių. Vyresniosios kartos žurnalistai, kiekvieno mėnesio pirmąjį trečiadienį susirenkantys į LŽS Senjorų klubą, dažnai prisimena savo Mokytoją, palikusį gilų pėdsaką jų likimuose ir darbuose.

**Remia Spaudos, radijo ir
 televizijos rėmimo fondas**

Vytautas Žeimantas

„Periodikos“ fenomenas sovietmečio Lietuvoje

”

Žvelgiant atgalios, nagrinėjant Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) istoriją, verta prisiminti įdomų sovietmečio darinį – laikraščių ir žurnalų susivienijimą „Periodika“, įkurtą 1969 m. Šis susivienijimas iki pat Atgimimo darė įtaką Lietuvos žiniasklaidai kaip savotiška materialinė bazė, bendra redakcijų kasa. „Periodikos“ veikla buvo plati: pirko redakcijoms reikalingą techniką, popierių spaustuvėms, užsiėmė net statybomis ir rūpinosi žurnalistų poilsiu. Su „Periodika“ glaudžiai bendradarbiavo ir anuometinė LŽS.

Spaudos šventėje Gedimino aikštėje. Centre – „Periodikos“ direktorius Ipolitas Skridla ir Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedros vedėjas doc. Liubomiras Viktoras Žeimantas. 1986 m.

“

Valdžios kontroliuojama spauda

Kaip atsirado „Periodika“? Giliu sovietmečiu, septintąjį dešimtmetį, kultūrinė spauda, daugelio rajonų ir kai kurių miestų laikraščiai priklausė nuo valstybės kišenės (turiu omeny ne partinį, ideologinį diktatą, o tai, apie ką norėčiau plačiau pakalbėti, – visišką finansinę, ūkinę priklausomybę. – Aut. past.). Jie ėjo tik todėl, kad buvo valstybės dotuojami. Kai sovietų valdžia pradėjo ekonomiškiau mąstyti, atsirado noras rasti tą, kam būtų galima permesti šių išlaidų našta. Nutarta „partietiška“ protingai – pelningus laikraščius „Tiesą“, „Komjaunimo tiesą“, „Vakarines naujienas“ ir dar keletą perduoti į LKP CK leidyklos žinią, kad jie gražiai pildytų partinę kasą. O mažą pelną duodančius ir nuostolingus sujungti į naujai sukurtą laikraščių ir žurnalų susivienijimą „Periodika“. Kaip rašoma Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje, „okupacijos metais periodinės spaudos leidybą Lietuvoje kontroliavo Lietuvos komunistų partijos (LKP) centro komitetas (CK) ir jo įsteigtos specialios institucijos (Glavlitas ir jo atstovai kiekvienoje spaustuvėje). Oficialiai spaudą leido LKP CK leidykla, nuo 1969 m. – laikraščių ir žurnalų susivienijimas „Periodika“, valstybinės ir LKP institucijos, visuomeninės, mokslinės ir kūrybinės organizacijos (privatūs asmenys negalėjo leisti). Laikraščių ir žurnalų redaktorius skirdavo ir tvirtindavo LKP CK arba LKP miestų ir rajonų komitetai. Periodiniuose leidiniuose buvo leidžiama skelbti tik tokią užsienio informaciją, kurią teikdavo naujienų agentūra TASS.“

„Periodika“ rūpinosi žurnalistų gerove

Taigi „Periodika“ tapo tik ūkiniu leidėju – susivienijimui leista tvarkyti finansinius, ūkinius, buitinius, socialinius, kultūrinius redakcijų reikalus. Taip į „Periodiką“ pateko žurnalai „Kultūros barai“, „Nemunas“, „Pergalė“, „Liaudies ūkis“, „Mokslas ir technika“, „Moksleivis“, „Mūsų sodai“, „Sveikatos apsauga“, „Tarybinė mokykla“, „Žemės ūkis“, „Litva literaturnaja“, žurnalinio tipo leidiniai „Kooperatininkas“, „Girios“, „Kinas“, laikraščiai „Literatūra ir menas“, „Sportas“, „Tarybinis mokytojas“ ir visų respublikos miestų (išskyrus Vilniaus) bei 44 rajonų laikraščiai.

Vaizdžiai šnekant, leido vargšams sumesti savo skudurus į vieną krūvą, bei valstybės finansinę paramą pradėjo stipriai mažinti, o vėliau ir visiškai nutraukė.

„Vilniaus rajone laikraštį leidome trimis kalbomis – lietuvių, rusų ir lenkų. Atitinkamai ir darbuotojų turėjome daug daugiau, reikėjo papildomai vertėjų, mašininkų. Be „Periodikos“ paramos būtume neišsivertę“, – sakė buvęs „Draugystės“ laikraščio redaktorius Algirdas Berželionis.

Pamažu atsigaudama „Periodika“ stiprėjo, o kai susivienijimo direktoriumi tapo Ipolitas Skridla – net pradėjo klestėti.

I. Skridla Lietuvos žemės ūkio akademijoje baigė ekonomikos mokslus. Susivienijimui vadovauti atėjo iš žurnalo „Liaudies ūkis“, kur dirbo Ekonomikos skyriaus redaktoriumi. Stažavosi Prahos tarptautinėje žurnalistikos mokykloje, jau buvo LŽS narys. Todėl ekonomikos, kaip ir žurnalistikos, reikalus

Rajoninių laikraščių darbuotojų seminaras Skuodo rajono laikraščio redakcijoje. 1982 m.

gerai išmanė. Jis suprato, kad žurnalistų darbo kokybė daugiausia priklauso nuo dviejų dalykų – profesionalumo lygio ir darbo sąlygų gerinimo.

„Veiklos pradžia buvo nelengva. Visi leidiniai, išskyrus miestų ir keletą rajonų laikraščių, buvo nuostolingi. Žurnalistai, kurių dauguma buvo LŽS nariai, turėjo blogas darbo sąlygas. Pagrindinis „Periodikos“ uždavinys buvo iš esmės pagerinti redakcijų leidybinę, ekonominę-ūkinę, organizacinę veiklą, siekti, kad periodinė veikla būtų rentabili, – prisimena buvęs „Periodikos“ direktorius I. Skridla. – Suprantama, pirmiausia tai priklausė nuo leidinių tiražų ir pajamų, gaunamų už reklamą. Šiai problemai spręsti reikėjo nemažai pastangų, ir ilgainiui ėmė matytis geri rezultatai.“ Pelningai dirbančios redakcijos dalį lėšų pervesdavo į „Periodiką“, o iš šių lėšų buvo remiamos skurstančios, kol šios atsistodavo ant kojų ir taip pat imdavo mokėti į bendrą kasą.

„Periodikai“ teko rūpintis ir gera spaustuvių veikla, popieriaus joms tiekimu, paštu ir prenumeratorių poreikiais, o svarbiausia – žurnalistų darbo sąlygų gerinimu. Redakcijos

buvo aprūpinamos organizacine technika, automobiliais. I. Skridlos vadovavimo laikotarpiu iš „Periodikos“ lėšų pastatytos naujos redakcijos Molėtuose, Šakiuose, Trakuose, Kelmėje, Akmenėje, Marijampolėje, Ukmergėje, Prienuose, Zarasuose, Kėdainiuose. Stengtasi, kad normalias, dirbti tinkamas patalpas turėtų ir Vilniuje bei Kaune esančios redakcijos.

„Jau daug miestų ir rajonų laikraščių redakcijų „Periodikos“ dėka dirba naujose, jaukiose patalpose. Netrukus ir mūsų redakcija persikels į naujas patalpas, kur bus gerai įrengti kabinetai, turėsime ir salę darbui su aktyvu. Nors mūsų laikraštis pelningas, tačiau be „Periodikos“ lėšų mes nesugebėtume taip pagerinti darbo sąlygų“, – 1986 m. rašė „Kauno tiesos“ redaktorius Zenonas Baltušnikas.

Išsiplėtojo ir „Periodikos“ leidybinė veikla. Susivienijimas ėmė leisti knygas už autorių lėšas. Įsteigta nauja redakcija Druskininkuose, pradėjusi leisti savaitraštį „Druskonis“. Kartu su Lenkijos žurnalistais imta leisti bendrą žurnalą „Pasidaryk pats“. Žurnalas „Liaudies ūkis“ pradėjo eiti ir anglų kalba.

Rūpinosi profesiniu meistriškumu

„Žurnalistų profesinio meistriškumo ugdymu rūpinomės kartu su LŽS, nes dauguma redakcijose dirbančių žurnalistų jai priklausė, – prisimena I. Skridla. – Kūrybiškai bendradarbiauome su LŽS ir jos pirmininkais Albertu Laurinčiuuku, Domijonu Šniuku, atsakingaisiais sekretoriais Danieliumi Mickevičiumi, Zeferinu Jonučiu, Rimgaudu Eilunavičiumi. „Periodika“ buvo vienas iš pagrindinių rėmėjų LŽS rengiant žurnalistų tobulinimosi kursus, kūrybines ir turistines išvykas, organizuojant spaudos šventes ir kitus renginius. Iš „Periodikos“ lėšų materialiai buvo skatinami įvairių kūrybinių konkursų laimėtojai.“

„Jau daugiau kaip dešimt metų LŽS bendradarbiauja su „Periodika“. Be susivienijimo paramos, mūsų veikla nebūtų tokia vaisinga. Mes vieni negalėtume organizuoti tiek daug įvairių renginių, skirtų žurnalistų profesionalumui kelti, jų turiningam poilsiui. Bendromis LŽS ir „Periodikos“ pastangomis

kasmet vyksta zoniniai seminarai, žurnalistams rengiamos pažintinės kelionės, keičiamasi darbo patirtimi“, – 1985 m. rašė tuometis LŽS atsakingasis sekretorius D. Mickevičius.

„Mes, redaktoriai, labai vertinome „Periodikos“ rengiamus seminarus „ant ratų“. Mūsų keliai ėjo per Lazdijus, Druskininkus, Varėną, Ignaliną, Klaipėdą, Radviliškį... Dešimtys perskaitytų brošiūrų nepakeis gyvo pokalbio su sutiktaisiais, to, ką pamatai savo akimis“, – prisimena buvęs Šiaulių rajono laikraščio redaktorius Adolfas Strakšys.

„Susidarė įdomus kūrybingo bendradarbiavimo trikampis – LŽS, „Periodika“ ir Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedra, kurios dėstytojai Virgilijus Juodakis, Liubomiras Žeimantas, Jonas Bulota, Vilius Užtupas, kiti aktyviai mums talkino“, – rašė buvęs LŽS pirmininkas A. Laurinčiuukas.

„Periodika“, atsižvelgdama į augančius žurnalistų poreikius, pastatė ir vėliau išplėtė mokyimo ir poilsio bazę Molėtų rajone prie gražaus

Spaudos diena S. Daukanto aikštėje. Iš kairės – žurnalistai Algimantas Semaška („Vakarinės naujienos“), Algimantas Stankevičius („Tiesa“), Antanas Viršulis („Švyturys“), Ipolitas Skridla („Periodika“), Teklė Mačiulienė („Kauno tiesa“), Pranas Narbutas („Šiaulių naujienos“), Domas Šniukas („Tiesa“).

Ipolitas Skridla, Juozas Nekrošius padeda įrengti mokymo ir poilsio bazę prie Bebrusų ežero. 1986 m.
Autoriaus asmeninio albumo nuotraukos

Bebrusų ežero. Čia vykdavo kartu su LŽS rengiami įvairūs seminarai. Vėliau nupirkti ir įrengti žurnalistų poilsio namai Šventojoje, prie jūros. Abiejose bazėse per vasarą pailsėdavo keli šimtai žurnalistų.

Šių eilučių autorius taip pat prisimena LŽS kartu su „Periodika“ nuolat organizuojamas žurnalistų išvykas į tuo metu veikusius LŽS kūrybinius susivienijimus „Aukštaitija“, „Dubysa“, „Dainava“, „Žemaitija“, „Vilkija“, į Kauno ir Klaipėdos skyrius, rajonų ir miestų redakcijas. Vykdavo įvairūs sporto renginiai, kasmet – žurnalistų spartakiados. O LŽS ir „Periodikos“ rengiamos Spaudos šventės vyko garsiausioje Vilniaus vietose – Gedimino aikštėje, sostinės senamiestyje, S. Daukanto aikštėje, Vingio parke. Suvažinę visų redakcijų darbuotojai statydavo savo palapines: pasvaliečiai atveždavo naminio alaus, klaipėdiškiai – rūkytos žuvies, varėniškiai – grybų pyrago... Ir visos tos šventės gavus „Periodikos“ finansinę ir organizacinę paramą.

Be „Periodikos“ išgyveno ne visi

Mūsų šalyje prasidėjus Atgimimui, žurnalistai atsitiesė, galėjo rašyti nesidairydami, ką

pasakys partija ar „didysis brolis“, atsirado Sąjūdžio spauda. Lietuvai tapus nepriklausoma į visišką nebūtį prapuolė partinis vadovavimas su visa maksistine leninine ideologija, dingo cenzūra – Glavlitas, neliko ir griežtos tvarkos – vienam miestui, rajonui tik po vieną laikraštį. Laikraščius ir žurnalus leido privatizuoti. Visi tapome savarankiški, patys už save atsakingi. Neliko ir materialaus pagrindo veikti „Periodikos“ susivienijimui. 1990 m. Vyriausybės potvarkiu jis likviduotas. Keitėsi ir LŽS, ji tapo savarankiška, iš kūrybinės organizacijos transformavosi į profesinę sąjungą.

Dalis leidinių be „Periodikos“, deja, neišgyveno – nebuvo pratę savarankiškai rūpintis popieriaus pirkimu, darbuotojų algomis ir turinio kūrimu, kai kur privatizavimo laikotarpiu žurnalistus savininkus pakeitė apsuksesni. Vis dėlto laikas ėjo priekį – jų vietoje atsirado ir daug naujų laikraščių, žurnalų, dabar jau ir interneto portalų, kurie sprendžia šio laikmečio iššūkius žiniasklaidai.

Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Algis Bumblauskas

Priklausoma nepriklausomybė. Nuomonė – kitu kampu

” ”

Vienas po kito nuo aktyvaus gyvenimo scenos nueina mūsų plunksnos broliai ir sesės. Kai kurie dar spėja parašyti prisiminimus apie buvusius bendradarbius ir leidinius, kuriuose daug metų dirbo. Juozo Kundroto „Būti ar atrodyti“, Jono Laurinavičiaus „Žurnalistai“, Česlovo Skaržinsko „Palėpėje, į kurią atsėlina vakaras“, Domijono Šniuko „Žurnalistikos lankose“ daug pasakojama apie įvairių kartų mūsų kolegas.

*Mattonstock.lt
nuotrauka*

“ “

Pasakos

Be kita ko, viena po kitos išeinančiose knygose įdomu skaityti ir apie tuos žmones, su kuriais patys kartu dirbome, – kokius juos matė kiti, kokius bruožus pastebėjo, kaip juos vertina.

Šia prasme man labiausiai įstrigo, nustebino, suglumino Č. Skaržinsko knygoje „Palėpėje, į kurią atsėlina vakaras“ skaitytas pasakojimas „Tai ošia redaktoriaus ažuolynas“ apie buvusį „Valstiečių laikraščio“ redaktorių velionį Joną Švobą. Su juo abu dirbome, tik skirtingu laiku: aš – Žemaitijos krašto korespondentu, jis – korespondentu, redaktoriaus pavaduotoju. Č. Skaržinsko piešiamas J. Švobos paveikslas man pasirodė gerokai iškreiptas, čia jis, mano nuomone, daug kur nepelnytai šlovinamas. Labiausiai mane užgavo autoriaus teiginys, kad J. Švoba kartu su leidinių valdžiusios bendrovės dalininkais sukūrė esą nuo valdžios nepriklausomą laikraštį. Perskaičius tokias eilutes net kraujas gyslose užverda.

Beje, tada ne vienas skandavo: „Jonas Švoba sukūrė nepriklausomą laikraštį!“ Tokio turinio laiškus jis mielai spausdino ir savo laikraštyje. Net internetinė „Vikipedija“ rašo, kad 1992 m. šis savaitraštis tapo nepriklausomu. Kad „Valstiečių laikraštis“ tada, jį privatizavus, tapo nepriklausomu – tai tik pasaka vaikučiams ir tiems, kurie jame nedirbo, kurie nebandė rašyti iš nepriklausomo žurnalistų pozicijų. Taip, 1992 m. tuometinės konservatorių Vyriausybės, vadovaujamos premjero Gedimino Vagnoriaus, laikraštis, kaip buvęs

LKP turtas, buvo atimtas iš LDDP (Lietuvos demokratinės darbo partijos), buvusios Lietuvos komunistų partijos, ir atiduotas žemdirbių organizacijoms, bet tai dar nereiškia, kad jis automatiškai tapo nepriklausomu. Matyt, laikraščio *prichvatizuotojai* galvojo šitaip: jeigu jis nebeprisiklausys oponentams, o tik jiems, tai jau ir bus nepriklausomas... Nepriklausomas kitiems...

Čia pat kyla klausimas – kodėl jis nebuvo atiduotas pačiam redakcijos kolektyvui, kuris ir būtų galėjęs leisti tikrai nepriklausomą laikraštį?.. Tuometinė dešiniųjų valdžia ne apie spaudos laisvę, ne apie nepriklausomą spaudą galvojo, o apie save. Tada, Atgimimo pradžioje, „Valstiečių laikraščio“ tiražas buvo daugiau kaip trys šimtai tūkstančių egzempliorių, jį prenumeravo dažna kaimo šeima. Ir ne tik kaimo. Tai buvo didžiulė auditorija, kurios taip troško tada besikuriančios politinės partijos, pradėjusios aršią kovą dėl valdžios. Kaip tą auditoriją užvaldyti? Kaip minėjau, buvo nutarta laikraštį atiduoti žemdirbių organizacijoms, galima sakyti – interesų grupei. Po dešimt procentų akcijų skirta Žemdirbių sąjungai, Ūkininkų sąjungai, Žemės savininkų sąjungai ir Žemdirbių sąjungai, po trisdešimt procentų – Žemės ūkio ministerijai ir redakcijos žurnalistams – tikriesiems laikraščio savininkams, per daugelį metų sukūrusiems tokį tobulą kaimo laikraščio modelį, kad jį, kaip minėjau, prenumeravo kiekviena kaimo šeima.

Laikraščio privatizavimo procese buvo leista dalyvauti ir kairuoliškai laikyti Žemdirbių sąjungai, bet ji šioje kompanijoje dalyvauti atsisakė. Netrukus – 1992 m. pabaigoje – Žemės ūkio ministerija netikėtai taip pat savo akcijų dalies neva atsisakė. Bent jau taip dešiniųjų valdžia skelbė visuomenei. Iškart kyla

klausimas – kodėl ministerija nebenorėjo turėti kaimo laikraščio akcijų? Juk galėtų jame skelbti savą kaimo pertvarkymo programą, mokyti, šviesti žmones, konsultuoti besikuriančius ūkininkus... Ir tų akcijų ji nepardavė, nedovanojo, sakysime, pačiai redakcijai, o pati savo noru grąžino Vyriausybei... Ar ta dar viena pasakėle kas nors tiki?.. Kada ministerija tas savo akcijas grąžino? Kaip minėjau, 1992 m. lapkričio mėnesį, t. y. tą rudenį, kai konservatoriai pralaimėjo rinkimus į Seimą. Matyt, bijodama, kad rinkimus laimėjusi LDDP, užėmusi ministeriją, galės kontroliuoti ir „Valstiečių laikraštį“, dešiniųjų valdžia be jokių ceremonijų jos akcijų dalį atėmė, na, gal buvę jos vadovai, palikdami ministeriją, paniškai bėgdami nuo „raudonųjų“, ir patys tas akcijas išsinešė ir atidavė tiems, iš kurių buvo gavę, o tie paskui jas iš naujo padalijo kitiems bendrovės dalininkams – po dešimt procentų Žemdirbių sąjūdžiui, Ūkininkų sąjungai ir Žemės savininkų sąjungai. Bet nė vienos akcijos nebepridėjo redakcijai, kad kartais ji neįgautų didesnio savarankiškumo, kad lengviau būtų galima ją valdyti, jai daryti įtaką...

Užvaldymas

Suprantama, kad iš tos interesų grupės didžiausią siekį užvaldyti laikraštį turėjo konservatoriai, patys tada ir vykdę privatizaciją. Praktiškai laikraštis jiems ir atiteko. Tik tiek, kad ne juridiškai. Mat vienam iš naujųjų laikraščio savininkų, Žemdirbių sąjūdžiui, vadovavo aktyvus konservatorių partijos veikėjas, veterinarijos felčeris, buvęs kolūkio pirmininkas Vaclovas Lapė, kuris kartu buvo Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininkas, taip pat naujai įkurtos, laikraštį valdžiusios bendrovės valdybos narys. Jį redaktorius J. Švoba dažnai vadindavo „įtakingu valdybos

nariu“. Matyt, žinojo, ką sako. Taigi per jį, tą įtakingą valdybos narį, konservatoriai ir darė įtaką laikraščio turiniui. Ir tada visi atvirai ėmė kalbėti, kad „Valstiečių laikraštis“ yra konservatorių laikraštis.

Žinoma, buvo stengiamasi sudaryti įspūdį, kad laikraštis yra nepriklausomas, – po jo pavadinimu buvo dedama paantraštė „Leidžia nepriklausoma uždaroji akcinė bendrovė“, iš kurios dažnas šaipėsi. Iš tikrųjų tarsi yra kokios nors priklausomos ir nepriklausomos bendrovės. Matyt, reikėjo paties žodžio „nepriklausomas“, kad būtų sudaroma bent aliazija apie nepriklausomybę. Bet ar galima vadinti laikraštį nepriklausomu, jeigu privatizuotas jis jau priklausė nebe vienam savininkui, kaip iki tol, o keliems?.. Atiduoda laikraštį interesų grupei, tarsi pririša žmogų prie kelių stulpų ir sako: dabar tu esi laisvas, nepriklausomas, daryk ką nori... O pačią naujai sukurptą bendrovę ar galima vadinti nepriklausoma? Ar tai reiškia, kad ji neturi savininko? Nei juridinio, nei fizinio? Bet juk taip nebūna. Populiarių laikraštį žūt būt užvaldyti troškė žmonės logikos nepaisė, jie kaip tas strutis kišo galvą į smėlį ir manė, kad jo niekas nemato.

Tik jų ausys buvo matomos labai gerai. Ką ten ausys... Įsidrąsinęs strutis netrukus ir tą galvą iš smėlio ištraukė, visu ūgiu laikraštyje išsidrėbė. Kartą po konservatorių partijos suvažiavimo „Valstiečių laikraštis“ išspausdino beveik visą jo medžiagą – pranešimą, nutarimą, partijos programą. Aptariant tą numerį tada laikraštyje dirbęs rašytojas Romas Sadauskas apstulbo. „Taigi šitaip darydavo tik kompartijos oficiozas „Tiesa“, – drąsiai rėžė jis. – Ar ir mes esame konservatorių partijos oficiozas?“ „Kadangi konservatorių partija dabar yra valdančioji, tai

nutarėme jų suvažiavimo medžiagą išspausdinti“, – kiek sutrikęs aiškinosi redaktorius J. Švoba.

O juk tada, kai valdančiąja partija buvo LDDP, jos suvažiavimo medžiagos nespausdino...

Matyt, R. Sadauskas, ateidamas dirbti į „Vals-tiečių laikraštį“, patikėjo ta paantrašte, kad jį tikrai leidžia nepriklausoma bendrovė. Vis dėlto pamatęs, kur pateko, netrukus trenkė durimis – išėjo. Bet ne visiems užteko ryžto iš to oficiozo išeiti, ne visi turėjome, kur eiti, tad bandėme dirbti, norėjome įsitikinti, ar mes tikrai nepriklausomi... Be to, ir pats redaktorius kalbėjo, jog visais įmanomais būdais sieksime nepriklausomybės, matyt, ir pats jautė, kad tokie nesame. Bet ir tada, kai redakcija jau turėjo kontrolinį akcijų paketą – savo dalį pardavė Žemės savininkų sąjunga, redaktorius ir toliau varė savo dešiniąją politiką, palaikė konservatorius.

Pamenu, kartą parašiau straipsnį apie tai, kaip sudarant naują Rietavo savivaldybę Medingėnų seniūnijos gyventojai, nenorėję priklausyti tam naujam dariniui, kreipėsi į savo Seimo narį konservatorių Liudviką Sabutį su prašymu padėti jiems išvengti tos nepageidaujamos priklausomybės Rietavui ir likti Plungės rajono žinioje. Laišką pasirašė daugiau kaip du šimtai seniūnijos gyventojų, bet savo Seimo nario pagalbos jie nesulaukė – nesiteikė jis nei atvykti, nei kokį nors atsakymą raštu duoti, nors ir tada, ir dabar Seimo nariai, reikalaudami kuo daugiau pinigų savo automobiliams, tikina, kad jie veržte veržiasi pas savo rinkėjus. Kodėl L. Sabutis ignoravo savo rinkėjų prašymą?.. Matyt, galvojo „plačiau“ – jei padės medingėniškiams, rietaviškiai gali supykti ir nebalsuoti už jį per naujus rinkimus, o jų buvo daugiau...

Gavęs medingėniškių skundą aš parašiau apie tai straipsnį pavadinimu „Iš Plungės dvaro Rietavo dvarui“, kuriame pasakojau, kaip norima žmones prieš jų valią, tarsi kokius baudžiauninkus, perduoti tai naujai kuriamai savivaldybei. Redaktorius J. Švoba straipsnį pagyrė, pažadėjo išleisti, bet kažkodėl delsė. Kelis kartus priminiau, o paskui supratau: nespausdins – juk savas... Taip ir buvo. Net sovietmečiu galėdavome eilinį komunistą pakritikuoti, feljetonus apie kokį susikompromitavusį veikėją rašydavome, o štai nepriklausomos Lietuvos neva nepriklausomame laikraštyje eilinio konservatoriaus nebuvo leista užkabinti...

Beje, kai panašią kritinę medžiagą parašiau apie kitą Seimo narį, Šilutės rajone išrinktą LDDP atstovą Vladą Būtėną, kad jis šilutiškiams sunkiu metu – per pavasarinį potvynį – nesirodė savo apygardoje, išleido lyg šiltą... Arba vėl – straipsnyje apie potvynį Pamaryje paminėjau, kad pasitarime tuo klausimu Šilutės savivaldybėje, be kitų, dalyvavo ir tuometinis socialdemokratų partijos lyderis, Seimo narys Aloyzas Sakalas, bet išspausdintoje medžiagoje jo pavardės neradau... Štai tau ir nepriklausomas laikraštis...

Atranka

Na, jei kurios nors dešiniuosius kritikujančios ar jiems neparankios medžiagos nespausdindavo – tai dar nedidelė bėda, nebent sąžiningai dirbęs negaudavai honoraro.

Kur kas blogiau būdavo, jei kuri nors dešiniems nepalanki medžiaga kaip nors į laikraščio puslapius prasprūsdavo. Kartą parašiau straipsnį „Žmonės nežino, kaip toliau gyventi“, kuriame pasakojau apie sunkią

tuometinę kaimo padėtį. Netrukus tame pačiame „Valstiečių laikraštyje“ pasirodė mūsų šefo, tuometinio Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininko V. Lapės straipsnis, kuriame jis piktinosi, kad kai kurie žurnalistai į gyvenimą žvelgia per tamsius akinius. Lygiai taip sovietmečiu kalbėdavo ir komunistų partijos šulai, jei kuris parašydavo „tarybinę tikrovę juodinančią“ kokią nors kritinę medžiagą.

Tada suklausau – ar tik ne man taiko?.. Mat tame straipsnyje vienas mano kalbinamas ūkininkas, beje, pats konservatorius, į mano klausimą, kokia dabar yra kaimo padėtis, atsakė: „Tragiška.“ Vien tas vienintelis žodis turėjo suerzinti tada valdžioje buvusius konservatorius. Kaip tai gali būti?.. Juk jie – visos tautos išsigelbėjimas, visų skurstančiųjų ir alkaniųjų viltis. O čia – tragiška...

Ne veltui baiminausi – per gamybinį pasitarimą redaktorius man užkūrė tikrą pirtį. „Gyvenimas verda, o tu nieko apie tai nerašai, ūkinėmis temomis nieko neduodi!“ – šaukė jis. Tačiau šį kartą virė ne gyvenimas, o jis pats. Buvo matyti, kad gavo pylos nuo savo šefo V. Lapės, kam praleido šitokį kritinį straipsnį. Tik praleido ne jis pats, o pavaduotojas Jurgis Pekarskis, pakeitęs atostogavusių redaktorių ir pats visiems krašto korespondentams užsakęs straipsnių apie padėtį kaime. Beje, tas pats pavaduotojas, kuravęs ūkinius skyrius, kai atveždavau jam rašinius ūkinėmis temomis, net nenorėdavo jų priimti, sakydamas, kad laikraštis ne guminis, kad jis neturi sandėlio... Ir staiga redaktorius barasi, kad mažai rašau ūkinėmis temomis... Matyt, puldamas už tą kritinę medžiagą net nepasitarė su savo pavaduotoju – metė, kas pakliuvo po ranka. O kad būtent dėl tos V. Lapei nepatikusios medžiagos tada ir puolė mane, paaiškėjo netrukus – to

mano rašinio pavadinimą „Žmonės nežino, kaip toliau gyventi“ panaudojo kaip rubriką kito autoriaus straipsniui apie blogą padėtį vienoje žemės ūkio bendrovėje... Mat konservatoriai jų labai nemėgo, laikė jas kairiųjų atrama, tad ši rubrika turėjo sakyti, jog ne ūkininkai, o bendrovininkai nežino, kaip toliau gyventi. Taigi mūsų valdžia pasitaisė... Beliko išvadas daryti man ir dar kartą skaudžiai prisiminti, kur ir su kuo dirbi, gerai pagalvoti, apie ką rašai. O juk atrodė, kad čia tokia nekalta eilinė medžiagėlė. Juk aną rudenį ta tragiška padėtis kaime susidarė ne dėl kokių nors tuometinės valdžios sprendimų, o dėl labai lietingų orų – dirvos pažliugo, kombainai negalėjo įvažiuoti į laukus, javai puvo, grūdai dygo varpose. Kaimo žmogui tai išties tragedija. Dėl to žmogus ir bėdojo. Bet štai V. Lapei atrodė, kad jis neturėjo sielvartauti, turėjo džiaugtis vien nuo minties, kad valdžioje dabar yra konservatoriai...

Užsimiršęs, kur ir su kuo dirbu, mėginau dar ne kartą rašyti iš nepriklausomo žurnalisto pozicijų, bet tokios medžiagos dėl kokių nors priežasčių vis būdavo numarinamos, o pats vėl patekdavau į redaktoriaus nemalonę, tad keikdavau save už tokius kvailus savo poelgius – kokią klaidą padariau, kad vėl parašiau iš nepriklausomo žurnalisto pozicijų!.. Tad vis dažniau nebebandydavau galva daužyti nepramušamos sienos, kaip to nedarydavom ir sovietmečiu. Tik dabar buvo pikta, kad jau laisvoji Lietuvoj negalime rašyti laisvai. Tad ir vėl kaip sovietmečiu nejučia prisitaikydavom. O to meno mes buvome gerai išmokę. Sakysime, baimindamiesi, kad kurią aštresnę medžiagą redaktoriai gali atmesti, paremdavom savo teiginius kokia nors V. Lenino, L. Brežnevo ar kito komunistų partijos veikėjo citata, –

pamėginkit nespausdinti!.. Tad kodėl tos praktikos neperkelti į šias dienas?..

Pamenu, visą pusmetį gulėjo mano straipsnis apie Plungės rajono Varkalių kaime veikusį prancūziškos žemės ūkio technikos agroservisą. Pasakojau, kaip jis jau porą metų dirba, kokią naudą rajono ūkininkams duoda šios technikos naudojimo kooperatyvai. Rodos, geras, įdomus, retas dalykas. Tikėjausi, kad ta mano medžiaga greitai išeis, bet štai guli visą pusmetį. Ir nespausdinimo priežastis darėsi aiški – tada valdžioje buvo kairieji, o jiems palankių medžiagų mūsų laikraštis nespausdino, tik kritines. Aš minėtame straipsnyje juk pasakojau, kaip sėkmingai dirba prancūzams padedant sukurti kooperatyvai. Taigi rašydamas tą medžiagą vėl užsimiršau, kur dirbu, ir ėmiau galvoti, kaip gelbėti tą baigiančią „supūti“ savo medžiagą. Prisiminiau, kad prie to prancūzų agroserviso kūrimo kažkaip prisidėjo ir prof. Vytautas Landsbergis – susitarė su tada Lietuvoje viešėjusiu Prancūzijos prezidentu Fransua Miteranu (Francois Mitterrand). Apie tai prieš porą metų aš jau buvau rašęs reportaže apie to agroserviso atidarymą. Tiesa, mano kalbinti prancūzai patys atvirai sakė, kad tos jų nemokamos pagalbos Lietuvai tikslas nėra kokia nors mūsų valdžios išrūpinta malonė, o tik prancūziškos technikos reklama. Vis dėlto nuvažiavęs į redakciją pasiėmiau savo medžiagą ir pačioje pradžioje vėl parašiau, kad tą agroservisą padėjęs įkurti V. Landsbergis. Pusmetį gulėjusi mano medžiaga tuoj pat buvo išspausdinta...

Tiesą sakant, redaktorius J. Švoba tiesiogiai ir nereikalavdavo, kad rašytume iš dešiniųjų pozicijų, kad girtume dešiniuosius ir kritikuotume kairiuosius. Paprasčiausiai, kaip ir gamtoje, čia vyko natūrali atranka. Parašei ką nors gero apie dešiniuosius – medžiaga eina,

ją giria, rašo gerą honorarą, skiria premiją, o pakritikuoji kurį nors, kaip jau minėjau, guli, kol „supūva“, o tu netenki honoraro, gauni tik minimumą, merdi. Čia buvo toks ekonominis spaudimo būdas. Be to, buvai ujamas, puolamas už kiekvieną klaidelę. Prisimenu, atleisdamas vieną korespondentą už dažną išgėrinėjimą redaktorius prasitarė: „Ir apie oponentus nieko neparašė.“ Vadinas, jei būtų parašęs, būtų galėjęs toliau dirbti, kaip ir daugelis kitų, kurie gėrė ne mažiau, bet rašė apie oponentus, žinoma, kritines medžiagas... Ir tie oponentai, apie kuriuos reikėjo rašyti, juk buvo ne kokie nors mūsų pačių, o už valdžią kovojusių dešiniųjų konkurentai, ir tai vėl gerai rodė, kam laikraštis tarnauja, į ką buvo orientuota jo veikla.

Jei kurio darbuotojo ilgai nepavykdavo priversti rašyti iš pozicijų, kaip sakydavo redaktorius, „dirbti tam, kam reikia“, tokį atleisdavo pagal etatų mažinimą ir čia pat, be jokių skrupulų, priimdavo naują žmogų, daugiausia iš tokio pat dešiniojo „Lietuvos aid“ – taigi jau patikrintą, kovose su „komunistais“ ir kitais kairiaisiais užgrūdintą kadrą.

Beje, tokiu pat natūralios atrankos būdu buvo pasitelkiami ir neetatiniai bendradarbiai. Prisimenu, buvo pasirodę keli žinomos žurnalistės Aldonos Žemaitytės-Petrauskienės publicistiniai straipsniai, kuriuose ji bandė auklėti konservatorius, rašė, kad kai kurie jų nemoka bendrauti su žmonėmis, kad skirtingai negu eldėdėpistai neturi humoro jausmo... Tada suklusome – kažkas naujo, jeigu jau konservatorius pradedame kritikuoti. Gal jau tikrai būsime nepriklausomi?.. Bet neilgai džiaugėmės – šios autorės pavardė daugiau nepasirodė, o redaktorius per vieną susirinkimą paaiškino, kad jos paslaugų atsisakome, nes ji mums netinka... Ne, kur tau

tiks! Juk jau vien dėl konservatorių priešpriešinimo mirtiniams priešams eldėdėpistams kai kurie jų turėjo pažaliuoti iš pykčio. Belieka tik stebėtis redaktoriaus drąsa, kad tokį A. Žemaitytės-Petrauskienės straipsnį spausdino. Matyt, nedrįso garsios žurnalistės braukyti... Vietoj jos netrukus buvo pasitelktas rašytojas Jurgis Kunčinas, kuris savo straipsniuose, ėjusiuose autorinėje rubrikoje „Jurgio girnos“, talentingai, šmaikščiai į miltus malė konservatorių priešus, buvusius komunistus eldėdėpistus, kolaborantus ir visas kitas „sovietines atliekas“...

Propagandistai

Užvaldyti laikraštį dešiniams politikams sekėsi dar ir todėl, kad pats redaktorius buvo užvaldytas neapykantos kitaip galvojantiems, ypač buvusiems komunistams. Net ir Č. Skaržinskas, šiaip jau savo apybraižoje šlovinantis buvusį mūsų redaktorių, pastebi, kad jis buvo bekompromisis kairiesiems, atitiko dešiniųjų partijų pasaulėžiūrą, jų ideologiją, o gal ir pats buvo konservatorių partijos narys, nes kartą pasakojo prieš rinkimus važiuavęs agituoti žmonių ir grįžęs labai pavargęs. Kartą, prieš prezidento rinkimus, man skambino, klausė, už ką aš ketinu balsuoti. Sakė girdėjęs, kad Plungės rajone vienas Amerikos lietuvis sunkiai besiverčiančiai daugiavaikai šeimai padovanojo namą. Liepė patikslinti, ar kartais tas geradaris ne Adamkus. Taigi elgėsi tarsi jo patikėtinis. Ir ne tik man slapčia į ausį kalbėjo – viešai per savo laikraštį už V. Adamkų agitavo, žinoma, kartu ir jo oponentą A. Paulauską vanojo. Kliuvo ir tiems, kurie už V. Landsbergį nebalsavo ir jis į antrą rinkimų turą nepateko. Tiesiai šviesiai drožė, kad šitokiu būdu jie atkeršiję profesoriui už tai, jog jis jiems iškovėjo

nepriklausomybę, visai pamiršęs, jog absoliuti dauguma lietuvių per referendumą pritarė tam, kad būtų atkurta nepriklausomybė... Beliko tokiam dešiniams atsidaususiam redaktoriui gerai atsidėkoti, dar paskatinti ir laikraščio tribūna garantuota. Taip ir darė – būdamas prezidentu V. Adamkus J. Švobą apdovanojo Gedimino ordinu. Ar kuris nors kitas tikrai nepriklausomo laikraščio redaktorius pelnė tokį aukštą apdovanojimą?.. Neteko girdėti.

Reikia pasakyti, kad tie, kurie rašė į įvairius laikraščio priedus, ūkinius skyrius, to spaudimo rašyti iš partinių dešiniųjų pozicijų neįjutė, nes dažnai nagrinėjo su politika nesusijusias temas. Jų darbas tik sudarė reikiamą nepriklausomo laikraščio foną, kuris, be to, dar užtikrino prenumeratą, ir tie žmonės kokio nors diskomforto neįjutė, jiems kokios nors ten nepriklausomybės ir nereikėjo. O politiką iš esmės darė keli gerai apmokami naujieji partijos parankiniai, kaip ir redaktorius, taip pat užvaldyti nepakantumais kairiesiems. Rinkimų metu jie lakstė po visą šalį savus šlovindami, oponentus, t. y. kairiuosius, švelniai kalbant, kritikuodami. Jiems kokios nors ten nepriklausomybės taip pat nereikėjo. O kai žmogus pats laisvės netrokšta, jis ir neįjaucia, kad yra nelaisvas. Arba jis gerai nesupranta, koks turi būti tas nepriklausomas laikraštis, kokie žmonės jame turi dirbti, ko siekti, kokius idealus puoselėti, kokią informaciją skaitytojams teikti.

Tiesą sakant, o iš kur mums, vyresniosios kartos žurnalistams, augusiems, brendusiems sovietmečiu, tuos dalykus žinoti?.. Juk tokia sąvoka, kaip nepriklausomas laikraštis, išvis neegzistavo, kokių nors raginimų rašyti objektyviai, iš nepriklausomo žurnalisto

pozicijų mes negirdėjome nei universitete, nei darbe. Skambėjo vienas besąlygiškas reikalavimas – rašyti iš partinių pozicijų, būti partijos parankiniais... Ir štai vėl...

Kai aš kartą vienam tokiam naujam partijios parankiniui atsargiai pasakiau, kad mums, žurnalistams, priklausyti kuriai nors politinei partijai, dalyvauti jos veikloje nedera, pasipiktinęs tokiu mano požiūriu jis sušuko: „Kaip tai?!“ O tuometinis politikos skyriaus vedėjas J. K. atvirai tame pačiame savo laikraštyje rašė, kad esąs Tėvynės liaudies partijos tarybos narys, agitavo už tą partiją, ragino žmones ją remti.

Kaip minėjau, vienas laikraščio leidėjų V. Lapė buvo svarbus konservatorių partijos veikėjas, Seimo Kaimo reikalų komiteto pirmininkas. Jis aktyviai dalyvavo ir redakcijos darbe – ir pats daug rašė, ir į redakcijos rengiamus susitikimus su skaitytojais važinėjo, juose skleidė savo partijos politiką.

Kai kurie redakcijos darbuotojai, kaip ir pats redaktorius, leisdavosi į dešiniųjų organizuotas, redakcijos remtas agitacines propagandines keliones, ne tik aprašydavo jas, bet ir patys aktyviai dalyvaudavo. Paskui vienas jų rašė, kad pagal jo atliktą tyrimą prezidento rinkimus laimėsiąs V. Landsbergis. Taip neatsitiko, bet tas „tyrėjas“ tikrai daug laimėjo – netrukus buvo pakeltas į aukštas pareigas, kaip patikimas, savas žurnalistas priartintas prie valdžios ir jos paslapčių.

Taigi vykdant dešiniųjų politiką artimiausi redaktoriaus pagalbininkai, tie keli naujieji partijos parankiniai, buvo ne tik žurnalistai, bet ir propagandistai. Taigi visai atitiko sovietmečiu mums visiems į galvas kaltą lenininį priesaką, kad žurnalistas turi būti ir propagandistas, ir

agitatorius, ir organizatorius. Ir tokius sovietinio tipo kadrus jis pats ugdė.

Savo priklausymą konservatorių partijai laikraščio vadovybė bandė slėpti, neigti. Užtat ji atvirai deklaravo, kad laikraštis yra dešiniošios pakraipos, tokiu būdu pripažindama, jog daugeliu klausimų turi išankstinę nuomonę, savo poziciją, iš kurios žvelgdami žurnalistai turėjo rašyti, į tiesą ir objektyvumą numodami ranka. Kokio nors redaktoriaus raginimo rašyti objektyviai mes negirdėjome, to žodžio jis nevartojo. Čia dažniau skambėjo žodis pozicija, tik ne nepriklausomo, objektyvaus žurnalisto, o dešiniųjų pozicija. Pamenu, kai vienas kolega pradėjo rašyti straipsnių ciklą iš Šilalės rajono, kuris tada pirmasis ėmėsi abejotinių žemės ūkio reformų, redaktorius pirmąjį jo straipsnį supeikė. „O kur mūsų pozicija?“ – priekaištingai kalbėjo jis. Kitame kolegos L. J. rašinyje ta pozicija jau buvo matyti, t. y. į ten vykstančius reiškinius jis jau žvelgė dešiniųjų akimis, su aiškiu priitarimu tam, kas ten buvo daroma...

Jei kas prikišdavo J. Švobai dėl tokio atviro politikavimo, jis sakydavo, kad mes turime padėti kaimo žmonėms susiorientuoti, t. y. kad jie pasuktų galvas į dešinę, į jų vienintelį gelbėtoją, jų viltį – konservatorius. O juk svarbiausias nepriklausomo laikraščio bruožas, reikalavimas – būti objektyviam, nešališkam, atspindėti visų nuomones. Tad kyla klausimas, ar vienos kurios nors krypties laikraštį, šiuo atveju – dešiniošios, galima vadinti nepriklausomu?.. Lyg ir nėra logikos, kaip ir sukrypusį, į vieną pusę palinkusį statinį vadinti tiesiu, stačiu... Tad ir tvirtinti, kad J. Švoba, kaip teigia Č. Skaržinskas ir kiti jo gerbėjai, sukūrė nepriklausomą laikraštį, niekaip neišeina. Nebent būtų galima sakyti, kad jis kartu su tuometiniais leidėjais drąsiai

senojo, sovietinio tipo vienspalvio laikraščio tradiciją pratęsė naujomis, jau nepriklausomos Lietuvos sąlygomis...

Kritimas

O gal tokio radikalaus, ryškiai dešiniojo laikraščio, tos naujosios „Tiesos“ kaimo žmonėms labai reikėjo, gal jų akys prašvito pradėjus jį skaityti?.. Mat Č. Skaržinskas teigia, kad, laikraščiui staiga pasukus iš kairės į dešinę, tuoj pat pradėjo didėti jo tiražas. Tai ir vėl pasakėlė, arba nežinojimas. Taip, po kurio laiko, bet ne staiga, jo tiražas pora dešimčių tūkstančių egzempliorių tikrai buvo pakilęs, bet paskui taip pat netikėtai ėmė kristi. Ir vienu, ir kitu atveju stebėjomės – kodėl? Vėliau paaiškėjo. Grįžusi į valdžią LDDP norėjo atsiimti prarastą savo tribūną, t. y. anksčiau jų valdytą mūsų laikraštį. Pajutę pavojų dešinieji sunerimo, nenorėjo jo atiduoti. Redaktorius J. Švoba kaišiojo mums popieriaus lapą, ragindamas pasirašyti po pareiškimu, jog tuo atveju, jei LDDP atsiims laikraštį, mes jame nedirbsime. Ką darysi – pasirašėme. Netrukus laikraštis išėjo su vienu tuščiu puslapiu ir tuo mūsų pareiškimu. Kairiesiems laikraščio atsiimti nepavyko, nors kreipėsi ir į teismą dėl neva neteisingo jo privatizavimo. Ir tada žmonės suklušo, girdi, koks tai laikraštis, kad politikai dėl jo taip varžosi... Ir ėmė jį prenumeruoti. Paskaitė vieną kitą mėnesį, pamatė, kad nieko ypatingo jame nėra, – tada visi laikraščiai jau buvo įdomūs, stori, su daugybe priedų, ir daugiau nebeužsisakinėjo.

O laikraščio tiražas ne tik negrįžo prie anksčiau, bet ir nesustabdomai ėmė kristi. Redaktorius mums, krašto korespondentams, net davė užduotį aiškintis priežastis. Pamenu, kartą kalbėjausi su Telšių rajono

ūkininku Algirdu Kazlausku, kuris sovietmečiu dirbdamas kolūkyje vyriausiuoju agronomu vienintelis rajone nepriklausė komunistų partijai, taigi pats buvo antikomunistas. Jis priekaištingai man sakė: „Kodėl jūs nenorite, kad žmonės prenumeruotų jūsų laikraštį?..“ Nustebęs pasakiau, kad norime. „O kodėl viską darot, kad atstumtumėt juos?.. Jau seniai visi užmiršo tuos komunistus, kagėbistus, kolaborantus, jau visi jie baigia išmirti, o jūs vis dar vanojate juos, keikiate – nusibodo žmonėms“, – piktai kalbėjo ūkininkas.

Tikrai, tie žodžiai dažnai plūdo iš tuometinio mūsų laikraščio puslapių ir toną tokiai retorikai davė pats redaktorius J. Švoba savo programiniuose straipsniuose. Tą savo šturksčią leksiką jis kaišiojo ir į mūsų rašinius, matyt, norėdamas parodyti skaitytojams ir savo šeiminkams, kad ne jis vienas taip apie oponentus galvoja. Taigi didele dalimi dėl laikraščio tiražo kritimo buvo kaltas jis pats su savo pilkuoju kardinolu V. Lape, nors tuo pat metu per susirinkimus aistringai šaukdavo: „Neduosime žlugti laikraščiui!“

Ypač laikraščio populiarumą mažino jo vienspalviškumas, vienos nuomonės, vienos tiesos įsigalėjimas. Vos naujiems šeiminkams perėmus jo valdymą, tuoj dingo iki tol populiariausia buvusi rubrika „Nuomonių kryžkelė“, kurioje buvo spausdinami skaitytojų laiški. Juose žmonės ginčijosi įvairiais klausimais, buvo išklausa ir viena, ir kita pusė, ir kairieji, ir dešinieji, ir tremtiniai, ir buvę politiniai kaliniai, ir ūkininkai, ir žemės ūkio bendrovių nariai...

Kai aš kartą viename straipsnyje parašiau, kad yra kelios tiesos, mane redaktorius pataisė ir įspėjo, jog man reikės pasitaisyti, jei

norėsiu toliau dirbti. Kai kitą kartą, nepadaręs išvadų, parašiau, kad norint susidaryti teisingą nuomonę būtina skaityti ne vieną, o kelis laikraščius, net buhalterė D., arši dešinioji, išvadino mane komunistu. O juk būtent komunistai taip pat sakydavo, kad yra tik viena jų tiesa...

Laikraščio tiražas krito ir dėl kitų objektyvių priežasčių – mažėjo kaimo gyventojų, atsirado konkurentas „Ūkininko patarėjas“, kurį mieliau rinkosi kairiųjų pažiūrų žmonės. O su „Valstiečių laikraščiu“, kaip ir pastebi Č. Skaržinskas, liko dešinieji – buvę tremtiniai, politiniai kaliniai, kiti nuo komunistų valdžios daugiau nukentėję gyventojai, konservatorių partijos elektoratas. Jiems, matyt, vis dar buvo malonu girdėti, kaip pliekiami jų taip nekenčiami komunistai ir kolaborantai.

Nepaisant visų pastangų, laikraščio gerbėjų mažėjo, suprantama, kartu mažėjo ir pajamos, buvo mažinami atlyginimai, atleidžiami darbuotojai. Net svarstyta galimybė leisti tik šeštadieninį numerį, kurio tiražas buvo didesnis, nes jame buvo spausdinama TV programa, daug populiarių medžiagų. Taigi sakyti, kad atėjus J. Švobai su kompanija ir laikraštį pasukus į dešinę staiga ėmė kilti jo tiražas, vėlgi neišeina.

Iš garsiojo sovietmečiu daugiau kaip 300 tūkst. skaitytojų turėjusio laikraščio mažai kas liko. Daug jų nubyrejo per dainuojančią revoliuciją, ekonominę blokadą, kai nebuvo iš kur gauti popieriaus, kai jo kainos beprotiškai kilo ir redakcija pajėgdavo išleisti vos vieno lapelio laikraštį. Prieš privatizuojant leidinį po partijų kovos dėl jo 1992 m. dar buvo likę daugiau kaip šimtas tūkstančių egzempliorių, bet, perėmus dešiniams, tiražas, kaip minėjau, toliau krito ir, laikraštį

parduodant verslininkams, J. Švobai paliekant jį, 2007 m. trečiadienio numerį jau prenumeravo vos kelios dešimtys tūkstančių kaimo gyventojų. Kiek daugiau žmonių užsisakydavo šeštadieninį numerį, nes, kaip minėjau, jame buvo spausdinama televizijos programa. Dabar, laikraščiui jau perėjus per kelių savininkų rankas, trečiadieniais jį prenumeruoja vos 13 tūkstančių, šeštadieniais – 23 tūkstančiai skaitytojų.

Žinoma, jei dešinieji nebūtų laikraščio pavertę savo tribūna, jei savo agresyvia retorika nebūtų atgrasę daugelio buvusių skaitytojų, jei pats redaktorius nebūtų taip uoliai jiems tarnavęs ir leidęs tikrai nepriklausomą leidinį, jei galų gale nebūtų jo pardavęs, galima tikėtis, kad jo likimas būtų daug geresnis. Deja, laiko atgal neatsuksime ir vėl turime kalbėti apie tai, kas jau buvo.

Geradaris

Taigi koks buvo to neva nepriklausomo laikraščio kūrėjas, kaip, kokiais metodais jis dirbo? Visų pirma, kokį jį savo apybraižoje „Tai ošia redaktoriaus ažuolynas“ rodo Č. Skaržinskas? „Talentingas žurnalistas, redaktorius, eruditas“, – taip trumpai jis apibūdina J. Švobą. Na, kad eruditas – šimtu procentų sutinku. Kad redaktorius – faktas, nepaneigsi, tik pridėsiu – stiprus, šaunus, energija trykštantis redaktorius. Bet kad talentingas žurnalistas...

Jis turėjo kitą talentą – buvo geras vadybininkas, puikus organizatorius, todėl ir paskirtas privatizuoto laikraščio redaktoriumi. Čia jau buvo jo stichija, jo jėga, todėl jis plunksną dažniau keitė į organizacinį darbą – kvietėsi pokalbio į redakciją prezidentus,

ministrus, Seimo narius, kitus politikus, važiavo į susitikimus su skaitytojais, įvairiomis progomis pačioje redakcijoje arba Spaudos rūmų kavinėje keldavo grandiozinius balius...

Kam nors, visų pirma saviems, padėti, pasijusti geru dėde redaktoriui patikdavo. Žinoma, ne iš savo kišenės. Be to, tas jo gerumas kartais greičiausiai turėjo ir savo tikslą: pamaloninti žmones, palenkti juos į savo pusę. Tai buvo jo darbo metodas. Sakysime, priima į darbą naują žmogų, jis dar nieko gero neparašė, o jau gauna premiją. Žurnalistas pats stebisi, sako, aš dar nenusipelniau, dar nieko gero neparašiau... „Niekio, dar parašysi“, – ramina jį redaktorius. Šitaip naujokas pasijunta tarsi avansą gavęs, už kurį stengiasi atidirbti, pateisinti redaktoriaus viltis.

Krentant laikraščio tiražui ypač daug dėmesio redaktorius J. Švoba skirdavo pašto darbuotojams ir laiškininkams skatinti – veždavom jiems visokių dovanų, piniginių premijų.

Č. Skaržinskas savo apybraižoje giria buvusį redaktorių ir už tai, kad jis įkūrė labdaros ir paramos fondą „Kaimo vaikai“, girdi, štai koks jis geras – rūpinosi vaikais... Aš čia pat prisimenu, kaip kartą per akcininkų susirinkimą aptariant to fondo darbą redaktorius sakė mums: „Neužmirškite, kad tai yra mūsų reklaminis skyrius. Kaip mes kitaip įgysime autoritetą.“ Taigi viso labo reklama, gero įvaizdžio kūrimas... Juk ne veltui kartu su tomis dėžėmis, kvėpiančiomis specifiniu, daugeliui lietuvių pažįstamu labdaros kvapeliu, į kaimą važiuodavo ir visa reklaminė brigada – korespondentas, fotokorespondentas. Vėliau savo reportažuose jie plačiai pasakojo, ką nuvežė, kam ką davė, ką kalbėjo to fondo koordinatorė... O juk tikrai geri, nesavanaudiški darbai nereklamuojami...

Suprantama, iš tos reklamos laimėdavo ir vaikai, skurdžiai gyvenusios kaimo šeimos. Būdavo naudinga abiem pusėms... Tik tiek, kad viena pusė nebuvo nuoširdi, jos gerumas kartais būdavo apsimestinis, išskaičiuotas...

Paminklai

Č. Skaržinsko apybraižoje apie J. Švobą daug tokių, švelniai kalbant, neatitikimų, pagražinimų, pritempimų prie laiko dvasios. Sakysime, jis rašo, kad dar sovietmečiu „Vals-tiečių laikraščio“ redaktoriaus pavaduotojas jį, kaip neturintį komunistinių pažiūrų, buvo atleidęs iš darbo, o pats J. Švoba mums yra sakęs, kad pavaduotojas J. Oguzas jį atleidęs, nes įkyrėję perrašinėti jo medžiagas. Pagaliau jeigu jis buvęs toks antikomunistas, kodėl baigęs Žemės ūkio akademiją nevažiavo į kaimą dirbti agronomu – toliau nuo politikos, o atėjo dirbti į LKP Centro komiteto laikraštį. Ir dirbo čia uoliai, padėjo tai neva nekenčiamai partijai ir okupacinei valdžiai stiprinti kolūkius, kurti socializmą. Už tokių uolų, gerą darbą J. Švoba, bene vienintelis iš tuometinių redakcijos darbuotojų, buvo apdovanotas medaliu. O juk tokiam aukštam vyriausybiniam apdovanojimui abejotinių pažiūrų žmonių redakcijos vadovybė nesiūlydavo...

Gal J. Švoba mokėjo giliai užslėpti tas savo antikomunistines pažiūras? Mokėjo prisitaikyti kaip ir daugelis lietuvių ir, sulaukęs savo valandos, tapęs redaktoriumi, tiesiog pratrūko neapykanta tiems patiems buvusiems komunistams, kuriems sovietmečiu pats uoliai tarnavo? Č. Skaržinskas savo apybraižoje rašo, kad kurį nepatikusį žmogų bajoriškai išplūdavo išvadindamas jį bolševiku ar mužiku... Per pasitarimus klausantis ugningų jo

kalbų, praeiksmų buvusiems komunistams ir kolaborantams net norėdavosi klausti: „Ar čia tu, buvęs mielas Jonai, ar ne tu?“ Gal tą neapykantą skatino, kėlė ir pokario metais patirtos skriaudos – tėvai Pakruojo rajono Joniškaičių kaime turėjo stambų ūkį, sovietinės valdžios priskiriamą buožiniams, grėsė ištrėmimas, todėl šeima buvo priversta savo namus palikti – slapstėsi Klaipėdos krašte. Taigi jo vaikystė, jaunystė buvo sunki, kupina pavojų ir įtampas.

Neįmanoma diskutuoti dėl visų Č. Skaržinsko teiginių apie buvusį mūsų bendrą redaktorių, tuo labiau kad dirbome su juo skirtingu laiku. Gal jis šiek tiek keitėsi, dažėsi kitomis spalvomis, kaip ir daugelis žmonių. Vis dėlto jo paveikslas, kaip matome, išėjo gerokai pagražintas. Galima suprasti kolegą Česlovą – J. Švoba priėmė jį į darbą, vėliau paskyrė net savo pavaduotoju, pagaliau, išeidamas į pensiją, paliko ir savo – redaktoriaus – kėdę. Paprastai taip pamylėti, įvertinti žmonės neriasi iš kailio norėdami atsidėkoti. Č. Skaržinskas tai padarė savaip, kaip gali žurnalistas – parašė savo geradarį garbinančią apybraižą „Tai ošia redaktoriaus ažuolynas“, kurios pabaigoje pasakoja, kad buvęs jo redaktorius šalia savo šeimos sodybos Širvintų rajone pasodino trijų hektarų ažuolyną. „Tarsi sau, savo šeimai ir mums paminklą pastatė“, – džiaugiasi autorius.

Ką gi – išties gražus paminklas. Bent jau sau ir savo vaikams. O ar galima Č. Skaržinsko paminklą J. Švobai – jį garbinančią apybraižą – laikyti vykusiu teisingu jo darbo ir gyvenimo įvertinimu, jeigu jis žmonėms, bent jau man, kelia abejonių, verčia jį taisyti, koreguoti?..

O gal rašydamas apie savo buvusį velionį redaktorių autorius vadovavosi nerašytu

priesaku, kad apie mirusius tik gerai arba nieko... Bet juk rašyti apie žmogų tik gerai dar nereiškia, kad turime prirašyti nebūtų darbų, nebūtų savybių ir poelgių, kaip tai savo apybraižoje, mano nuomone, daro Č. Skaržinskas. Ir J. Švoba juk nebuvo toks žmogus, apie kurį nebūtų galima pasakyti ką nors tikrai gero.

Tarkime, galima būtų pagirti už jo atsidavimą darbui, laikraščiu. Aš turėjau penkis redaktorius ir nė vienas jų nė iš tolo neprilygo J. Švobai. Tai buvo pokario kartos redaktoriai, buvę komsorgai, partorgai, baigę partines mokyklas, žinoma, partijos statybiniai, tik paskutinis – V. Būtėnas – neakivaizdiniu būdu buvo baigęs žurnalistiką, bet redakcijose nedirbęs, su mumis bendros kalbos nerasdavęs. Į darbą jis ateidavo paskutinis, išeidavo pirmas, dažniausiai į komunistų partijos Centro komitetą, kur anksčiau dirbo, į partinę mokyklą – ten buvo jo bendraminčiai, draugai.

J. Švoba po visos savaitės tampymosi su V. Būtėnu, kol atėmė iš jo redaktoriaus kėdę, visa galva ir širdimi pasinėrė į darbą. Jo skambučio galėjai sulaukti ir vėlų vakarą, ir ankstų rytą. Matėme, kad ir per atostogas jis dirbdavo, gyvendavo darbu, nes grįždavo kažkoks pavargęs, nepailsėjęs, užtat pilnas minčių, idėjų, kaip gerinti laikraštį. Kadangi buvo nuėjęs kelią nuo eilinio korespondento, skyriaus vedėjo, atsakingojo sekretoriaus iki redaktoriaus, gerai išmanė mūsų darbą, savo dvasia buvo žurnalistas, su juo buvo apie ką pasikalbėti, pasitarti, jis mus suprasdavo iš pusės žodžio. Pirmaisiais redaktoriavimo metais dar buvo paprastas, savas, dar ir vardu galėjai pavadinti, drąsiai užėiti į kabinetą, kur jis kaip Cezaris vienu metu galėjo dirbti kelis darbus – gebėdavo klausytis skaitydamas,

redaguodamas kokią nors medžiagą, nepakeldamas nuo jos akių, bet girdėdamas ir jausdamas tave, gal mintyse ir matydamas, retkarčiais ko nors paklausdamas ir čia pat priimdamas sprendimą.

Jis, matyt, tikėjo, kad ir iš esmės partinį, šiuo atveju – dešinės pakraipos, laikraštį galima padaryti skaitomą, žmonių mėgstamą, dėjo dideles pastangas, kad jis toks taptų, ypač pradėjęs kristi jo tiražui. Kadangi ekonomiškai laikraštis tada dar laikėsi neblogai, mokėjo gerus atlyginimus ir honorarus, tad galėjo pasitelkti daug gabių žurnalistų, net rašytojų. Atsirado daug priedų, juose ką paskaityti rasdavo ir seni, ir jauni, ir vyrai, ir moterys, ir miesto, ir kaimo žmonės, ir mokytojai, ir miškininkai. Ta gausi informacijos, patarimų masė turėjo paskandinti propagandinius, ideologinius rašinius, sudaryti įspūdį, kad svarbiausia yra ne jie. Iš dalies J. Švobai tai pavyko. Jei ne jo didžiulės pastangos, jo gebėjimas telkti žmones savo tikslui, gal laikraštis, būdamas vienos – dešinės – pakraipos, seniai būtų bankrutavęs. Prie „Valsietičių laikraščio“ vairo jam teko stovėti bene sunkiausiu jo istorijos metu – po privatizacijos, atsikuriant nepriklausomai valstybei, verdant politinėms aistroms, netikėtai į valdžią grįžus buvusiems komunistams, didėjant konkurencijai.

Be to, J. Švobai teko sunki dalia, neįmanoma misija – vienos pakraipos laikraštį, kaip minėjau, padaryti mėgstamą, skaitomą, prenumeruojamą. Sakoma, kad negalima pripilti pilnos statinės, jei nors vienas jos šulas yra trumpesnis. Čia tuo trumpuoju šulu kaip tik buvo sunkiai paslepiamas laikraščio atsidaivimas vienai partijai, per kurį ir nutekėdavo redaktoriaus ir visų žurnalistų pastangos. Galynėdamasis su ta sunkia užduotimi

J. Švoba išbarstė ir didelę dalį savo gerųjų sąvokių. Pavargęs, palūžęs, o ir sunkios ligos kamuojamas jis trenkė durimis, kaip minėjau, pardavė laikraštį su visais žmonėmis ir išvažiavo gyvenimo baigtį į savo sodybą kaime, kur ošia jo sodintas ąžuolynas...

Ir aš čia nebūčiau apie visa tai rašęs prisiminęs, jei nebūtų išprovokavusi ta Č. Skaržinsko apybraiža – kai ant vieno netiesos sluoksnio uždedamas dar kitas, jau sunku būna pakęsti, nutylėti. Padrąsino, paskatino ir įdomus Gerimanto Statinio straipsnis almanache „Žurnalistika“ apie sudėtingus garsių keliautojų Antano Poškos ir Mato Šalčiaus santykius, kuriame jis kalba apie būtinumą išsiaiškinti jų nesantaikos priežastį, pasakyti žmonėms tiesą. „Teisti mes negalime, ne mūsų valioje, turime suprasti ir vieną, ir kitą“, – rašo G. Statinis.

Ir aš nenoriu nieko teisti. Sakoma, kad mirtis panaikina nuodėmes, bet nepanaikina teisės gyviesiems žinoti mūsų praeities – ką nuveikė prieš mus gyvenę žmonės, kokie jie buvo, kokius pėdsakus paliko... Kiekvieno nepriklausomo žurnalisto šventas siekis yra sakyti tiesą ir tik tiesą. Tai jo pozicija, tai jo šventa pareiga. Kitaip juk mūsų piešiami paveikslai bus iškreipti, kaip J. Švobos, kurį šiame rašinyje ir norėjau kiek pakoreguoti ne teisdamas jį, o suprasdamas ir atleisdamas už viską, kas buvo bloga, neteisinga. Toks jis jau buvo – savo tėvų, savo laiko suformuotas, patriotiškai nusiteikęs, su savo tvirta pozicija, savo įsitikinimais, kad tai, ką jis daro, kokį laikraštį kuria, yra teisinga, atsikuriančiai Lietuvai reikalinga. Jis buvo Švoba, apie kurį šiandien kalbame, rašome, kurį prisimename, – vieni gerais žodžiais, kiti su priekaištu, su partirtom nuoskaudom... Ir tai yra gana daug, tai reiščia, kad žmogus tebegyvena...

Povilas Sigitas Krivickas

„Nenusimanau, kur mano baigias
beletristika, o prasideda publicistika...“

Vaižganto 150-ųjų gimimo metinių proga

”

Mūsų literatūros klasiką vėlesnės kartos pažįsta iš jo grožinės literatūros kūrinių – apysakų, romanų. Vis dėlto Juozas Tumas-Vaižgantas (1869–1933) buvo aktyvus bei produktyvus ir savo epochos publicistas.

“

Atminimo lenta Vaižganto gimtosios sodybos vietoje.

Pirmas jo rašinys pasirodė 1890 m. kunigų leidžiamame laikraštyje „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“, o 1930 m. sausio 30 d. išspausdintas paskutinis rašytojo straipsnis. Grožinius kūrinius daugiausia pasirašinėjo Vaižganto slapyvardžiu, literatūros istorijos ir kritikos darbus – Tumo pavarde. Kaip pastebi literatūrologai, ryškiausi J. Tumo-Vaižganto kūrybos bruožai yra publicistinis pradai, lietuvių tautos būdo, prigimties apmąstymai, jausmų ir etinių nuostatų, aistrų bei valios susidūrimas.

Vaižganto grožinė kūryba glaudžiai susijusi su gausia jo publicistika. „Faktas, – pripažino rašytojas viename laiške, – kad aš nenusimanau, kur mano baigias beletristika, o prasideda publicistika ir antraip.“ Iš

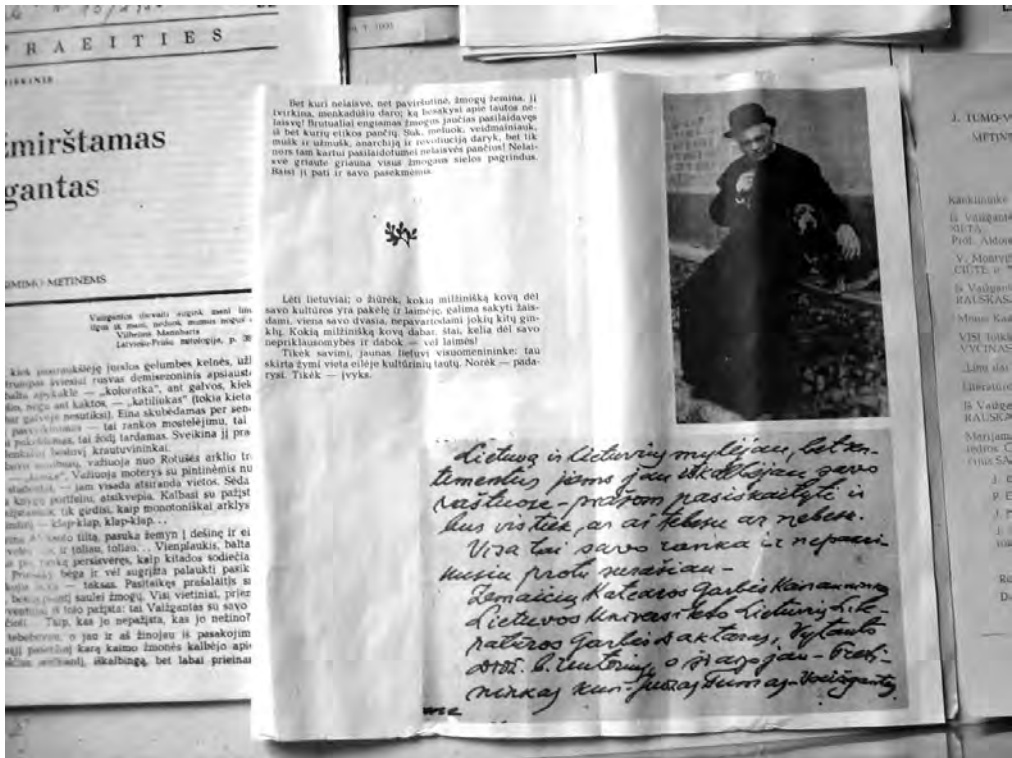
tikrųjų Vaižganto publicistikoje dažnai vyrauja vaizdiniai meninės raiškos elementai. Jo straipsnių, apybraižų ar feljetonų stilius toks pat gyvas, emocionalus, reiškiantis autoriaus jausmus ir temperamentą, kaip ir apsakymų ar apysakų. Kita vertus, Vaižganto grožinėje prozoje gausu faktofografinės medžiagos, publicistinių samprotavimų, netgi poleminių intarpų. Publicistikos ir beletristikos sintezė ypač ryški ankstyvuosiuose Vaižganto kūriniuose, jo vadintuose „vaizdais“ ir „vaizdeliais“. Tai savotiški beletristiniai apmatai, neišplėtoti apsakymai. Daug tokių apmatų yra Vaižganto publicistikos straipsniuose. Vėliau vienus jų rašytojas išplėtė į trumpus apsakymėlius, kitus – sujungė ir išplėtojo į stambesnius apsakymus ar apysakas.

Vaižganto publicistika viena gausiausių lietuvių literatūroje ir pagal žanrus, ir pagal kiekybę. Nesunku įsitikinti, kad jo

„Nenusimanau, kur mano baigias beletristika, o prasideda publicistika...“

Kunigiškių pradinė mokykla, kurią lankė būsimasis literatūros klasikas.

Juozo Tumo-Vaižganto testamentas kopija iš memorialinės ekspozicijos.

publicistikoje pirmenybė teikiama vaiždams. Tai ryšku ir šiame „Žurnalistikos“ numeryje pateikiamame „kelionių vaizde“ iš Italijos „Nuo Vezuvijaus“ (pagarbiai išlaikant autoriaus žodyną, rašybą ir skyrybą). Čia tiesiog gyvai galima pajusti unikalius reginius ir kartu su smalsiu autoriumi, susižeidusiu koją, išgyventi kopimo į kalną nepatogumus. Tai tikra kelioninė publicistika, galinti nušluostyti nosį dabartiniams paviršutiniškiems keliauninkams.

1922 m. sausio 31-ąją Kaune susirinkę garsūs to meto visuomenės veikėjai J. Tumas-Vaižgantas, Jonas Strimaitis, Antanas Žukauskas, Adolfas Klimas ir Jonas Laurinaitis įsteigė pirmąją lietuvių rašytojų ir žurnalistų profesinę organizaciją, kuri

1925 m. pavadinta Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjunga (LRŽS). Jos tikslas buvo burti rašytojus ir žurnalistus, padėti jiems užmegzti tarpusavio kontaktus, keistis nuomonėmis, derinti veiksmus, kelti kvalifikaciją, teikti pagalbą nelaimės atveju, palaikyti ryšius su panašiomis užsienio organizacijomis. Pirmuoju LRŽS pirmininku buvo išrinktas rašytojas J. Tumas-Vaižgantas. 1925–1929 m. jai vadovavo visuomenės veikėjas, publicistas, politikas Juozas Purickis. 1929 m. kovo 22 d. žurnalistai atsiskyrė nuo rašytojų ir Kaune įkūrė Lietuvos žurnalistų sąjungą.

Kiekvieną rugsėjį, Šv. Mykolo Arkangelo atleidų dieną, Svėdasų bažnyčioje įteikiama Lietuvos rašytojų ir žurnalistų

sąjungų J. Tumo-Vaižganto premija (įsteigta 2002 m.). Jos pirmuoju laureatu tapo disidentas, žurnalistas ir poetas Gintautas Iešmantas (1930–2016). Visada pilnas rašytojų, žurnalistų, iš Švedasų apylinkių kilusių vilniečių mokslininkų autobusas atrieda iki vietos, kur buvo klasiko gimtoji sodyba Malaišių kaime. Paskui vykstama į Kunigiškių kaime esantį J. Tumo-Vaižganto muziejų, įrengtą buvusioje pradinėje mokykloje. Svečiai susėda į senuosius suolus klasėje, kurioje raides pažino ir mažasis judrusis Tumų Juozukas, tapęs didžiuoju mūsų tautos Pragiedruliu. Viename klasės šone stovi vitrina su rašytojo ranka rašyto testamento ištrauka: „Lietuvą ir lietuvius mylėjau, bet sentimentus jiems jau iškalbėjau savo raštuose – prašom pasiskaityti ir bus vis tiek, ar aš tebesu ar nebesu.“ Į tautos amžinybę ištarti žodžiai.

J. Tumo-Vaižganto premijos laureatai:

Gintautas Iešmantas (2002),
 Rimantas Vanagas (2003),
 Gintarė Adomaitytė (2004),
 Laimonas Tapinas (2005),
 Viktorija Daujotytė (2006),
 Jonas Mikelinckas (2007),
 Filomena Taunytė (2008),
 Justinas Marcinkevičius (2009),
 Juozas Kundrotas (2010),
 Liudvikas Jakimavičius (2011),
 Perpetua Dumšienė (2012),
 Gediminas Kajėnas (2013),
 Vytautas Bagdonas (2014),
 Donatas Petrošius (2015),
 Julius Sasnauskas (2016),
 Egidijus Aleksandravičius (2017),
 Loreta Jastramskienė (2018).

Juozo Tumo-Vaižganto premijos 2008 m. laureatę Filomeną Taunytę sveikina LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius.

Autoriaus nuotraukos

Vaižgantas. Nuo Vezuvijaus

Romoje turėjau priepuolį: užsigavau koją – įtrūko mažojo pirščiuo sausgyslė, raikštis. Gavau šliurėmis avėti ir šlubuoti. Kentėjimas, nors nedidžiausias, vis dėlto gerokai gadino nuotaiką: daug ko nebetesėjau visa jausmų galybe pasidžiaugti, daugiau nebenerėjau nė važiuoti. Tai nebeketinau nei Naujapolyje bebūti, nei Vezuvijų bei Pompėjų bepamatyti.

Taip ir būt buvę, kad ne gerbiamasis mūsų ministeris Čarneckis. Nuo jo betariant, kad ir visai be kojos būč likęs, vis tiek būtų reikėję pamatyti Vezuvijų, nes Romoje buvus ir 300 kilometrų nepabaigus nuvažiuoti iki Naujapolio, per visą amžių graužtų sąžinė.

Išvysk, Vaižgante, Naujapolį ir numirk. Taip, rodos, sakoma ir meluojama. Reikėtų tai pataisyti: pamatyk Vezuvijų ir numirk, nes vis tiek daugiau nieko tiek gražaus nebepamatsi. Naujapolis milijono gyventojų pajūrio miestas, gražus, modernus, bet tokių yra ir daugiau. Miunchenas dar gražesnis. Užgesink už 15 kilometrų nuo jo Vezuvijų, ir pusės Naujapolio nebėra. Ne, ne taip. Užgesinus ugniakalnį, dar liktų pats kalnas. O tai svarbiausia, jis pagražina visą apylinkę, nuo jos matos visas Naujapolio čiurlioniškos nuotaikos „rojus“.

Paklausęs bendros žmonių nuomonės, nušlubavau turbūt į patį greitąjį Europos traukinį, bėgantį kone šimtą kilometrų per valandą, proporcingai ir brangų. Visa kelionė ištisu sodu oranžų, fygų, abrikosų, vynuogių ir pas mus neatvežamų puskaštanių, pusslyvių, gana gardžių, bet greit gendančių.

O sodu ir baigėm valandą kelionės, septynis kilometrus kalnų dantytu tramvajum ir apie pusę kilometro virveliniu geležinkeliu, „funicolare“. „Funiculus“ lotyniškai – virvelė. Rusai vadina: kanatnaja žel. doroga, tai ir mums bene teks jį vadinti „virveliniu“ (geležinkeliu), kaip yra daiktavardis „virvelinis“ (botagas). Kad duosiu virveliniu! Nusivijau virvelinį, kietą iš virvelių suvytą botagą.

Vezuvijaus kalnas nuo 1100 metrų. Puskiometrį nuo viršūnės sudaro lavos gargožių konusas; čia žemės nė grūdelio, tai ir augmenų nė daigelio. O šešis šimtus metrų aukštyn sudaro nepaprasto įvairumo sodas. Pačioje apačioje – šiltųjų kraštų augmenija. Aukštyn atkalne vis šaltyn; pačioje viršūnėje jau siūlo tau gubas apsisiausti. Maždaug pusiaukelėje, kur „Eremo“ viešbutis ir observatorija, jau aptinki mūsų krašto augmenų: ažuolų ir beržų.

Virvelinio vagonas ankštas. Juo kilti stačiai aukštyn ne bet kieno nervai pavelija. Man nervai nieko, nors bambą gelė. Bet šliurės pribiro smulkių grauželių. Pasiryžęs iškratyti, dar sykį užsigavau nuogą nesveikąją koją, dar daugiau įplėšiau sausgyslę. Ji, nabagė, gavo paskui tris mėnesius taisyti. Bet tam kartui aš jos nebejučiau, kai išvydau „mūsų šaną“ su jo berželiais ir visą žemės rojų.

Vezuvijaus šlaituose ir apylinkėje auga ypatingos rūšies Vezuvijaus kalno vynuogės, iš kurių daromas gardus vynas, keistu vardu vadinamas: „Lacrima Christi“ – Kristaus ašara. Vynas taurus, ką ir besakyti; vis dėlto dėti Kristaus vardą prie alkoholinio, linksminančio gėrimo lyg bedieviška; mažiausia – profaniška.

Kyli aukštyn į kalną, o tau rodos, grįžti į šiaurę, namo. Aš romantininku deduos ar mane

kas jūsų deda, bet nesu sentimentalus. Vis dėlto, išvydęs mūsų berželį, nusišiepiau, anot to, kaip geležėlę radęs; kad nebūč traukiamas lyg ant kartuvių, būčiau iššokęs ir meiliai paglostęs nekaltai balta, lygia, švelnią jo tošį. Kokių čia dyvų, kad tolimame krašte sutikęs Lietuvos žydą palaikai jį tiek artimu, kaip tikrą giminę, kai namie jis man svetimas.

Tačiau visi sentimentalumai kažkur dingsta, kai virvelinis baigia tave traukti visiškai nebegyvu apgargažėjusiu konuso šlaitu ir paleidžia tave vos už keliolikos metrų nuo pat ugniakalnio taurės (kraterio) briaunos. Pabaigti kelionę reikia pėsčiam platoku, gerai išlygintu taku.

Ugniakalnis sudaro visiems tą pačią nuotaiką. Lipdamas aukštyn jo nematai; o kai atsirandi kone čia pat, apima nepaprastas nekantrumo nerimas – kuo greičiausiai jį išvysti; lyg jis, devyniolika šimtų metų veikęs, ims ir dings kaip tik tuo momentu, kai tu, atlikęs painią kelionę, esi jau čia pat. Keliauninkus sunervina sutrukdęs policijos užtvaras, kaip tik toks, kokį mes turime su lenkais Vievio pereinamajame punkte, – kažkokia netašyta kartis. Čia italų valdžia ima iš keliauninkų „muitą“ už parodymą jiems savo gamtos stebuklo; neva vadui, kuris vis tiek kaulija jam užmokėti už visai nereikalingą jo triūsą. Vos atsiskaitę su „muitininkais“, visi pasileidžia tekini aplink kalną. Aš, šlubis, palikau paskutinis, ir vis tiek pasileidžiau tekinas aukštyn. Ir taip man buvo lengva, lyg bėgant nuo kalno. Aš ir lygioje vietoje nebepabėgu; skleroza tuoj patroškina; o į Vezuvijų karšiau kaip velniukštis.

Tai padarė skystesnis kalno oras. Kaip lengva ten alsuoti! Nemint kodėl plaučių ligas

gydo kalnuose. Mums kylant dar dantytuoju, vienas kelio monteris su kažkoku padargu nebeįlipo ir bėgte pasileido mus vyti į kalną; vyti nepavijo, bet kone čia pat pridurmai atlėkė į pat stotį. Man tai buvo nemaža dyvų, kad į kalną žmogus bėgtų visą pusę kilometro. Dabar aš supratau, kad aukščiau lengviau bėgti. Vis dėlto su anuo darbininku gal būč ir netesėjęs: čia turbūt reikia per visą amžių širdis pratinti.

Štai mes prie milžiniškos duobės nuo 700 metrų skersai, kokio šimto metrų gilumo. Tai ir yra užrakęs krateris. Jo dugne tik kur ne kur kaip iš pypkės eina dūmeliai: pakanka ir jų parodyti, kad degimas čia tik pelenais ir gargožėmis apžertas. Už 25 liras leidžiama tarp tų dūmelių pavaikščioti. Mes nerizikavome batų.

Patys didieji dūmai veržias iš pat duobės vidurio, kur pasidaręs kitas konusas nuo 100 metrų aukštumo. Iš jo gerklės kaip iš kokio fabriko kamino pukši nepaprastai tiršti dūmų kamuoliai. Neregima ir neregėta galybė juos grūda aikštėn iš kalno. Kamuoliai stengias, bet nesuskuba ir kas minutė ar kas pusė minutės sprogs. Toje velnio taurėje kažkas ima perkūniškai virti gargaliuoti, kad net kalnas dreba; tau rodos, lyg kaip tik po tavo kojom; paskui šauna kaip dinamitas dar tirštesniais dūmais, kad net raudonai degančius akmenis išmeta aukštyn. Jie krinta čia pat duobėn, bet kartais, itin geru šūviu užsitaisęs, uolą nuo kelių centnerių išspjauna bent pusę kilometro aukštyn, tada ji nukrinta už duobės pakalnėn. Jie aiškiai baltuoja ant pilkų gargožių.

Duobės krašte sumūryta akmeninė siena. Reikia už jos stotis ir per viršų stebėti, kaip ugniakalnio taurė veikia, kad nenuslystumei duobėn ir ten neiškeptumei. Gali stotis

ir toliau nuo duobės krašto. Bet ar šen stosis, ar ten, 1) niekur nėra laido, kad sekamasis šūvis bus lygiai tos pat galios, pakaks jam esamojo šautuvo vamzdžio, o ne iššaus iš visos duobės, su visu dabartiniu krateriu, net su visa smailakalnio viršūne, kur tu dabar stovi. 2) kad neiššaus kaip šatrais – visa krūva akmenų nepapliūpės pelenais ir skysta lava. Aptėskė gi Herkulanumą, aprausė gi Pompėją už trijų mylių, o čia tos prakeiktos Vulkano kalvės bent nesimato.

Šito gargaliavimo: bu bu bu bu bu – pūkš! Neišlaiko nervai. Po keleto šūvių visi vėl tekini, bet dabar išgąščio, nebe susidomėjimo pilni, pasileidžia žemyn nuo viršukalnės ir tik stoty benurimsta, nes čia tos prakeiktos Vulkano dievaičio kalvės bent nebesimato.

Dieve, kaip ten tuščia aplink, kaip nyku, kaip ilgu patekti vėl į žaliuojančią, į gyvenimo pilną antai pakalnę! Rodino skulptoriaus Mefistą, velnio mąstytojo figūrą muziejuje pastatė ant viškų, kad jis žiūrėtų žemyn į salės duobę. Vezuvijaus kalne aš pats jaučiaus demonu, kuriam rodoma iš aukštybių karalystės ir visi jų monai. Ir mane suėmė neaiškus ilgesys. Ko? Viešpatauti, laisvintis, nardyti tose gamtos grožybėse, kaip nardos paukščiai?

Prieš akis gulėjo vienatinė taip graži panorama. Keliolikos kilometrų atkalmėje žaliavo žydėjo vienas ištisas šiltųjų kraštų sodas. Sodas baigės vėl bene vienatine tokia gražia jūros atseja, kur Naujapolis, kur keletas gražių miesčiukų, kur toli toli Kapri salos kalnai ir kiti kalnai pabaigia regioną. Va ko per amžius nebepamirši; nebent patekęs į rojų tokia dvaselė, kaip Čiurlionis kad piešė. Jei Čiurlionis būtų buvęs Vezuvijaus kalne, būtų pasakęs, iš ten jis savo „Rojų“ nusikopijavo.

Ir nebesinorėjo man nulipti nuo kalno. Viešpatie, gera man čia būti! Leisk man čia pasistatyti palapinę, užmiršti valgį ir gerį (vynuoges ir „Lacrima Christi“...); užmiršti, kad antai už nugaros Valle dell' Inferno, pragaro šlaitas... Bet jau šaukė virvelinis leistis žemyn.

Prof. Steponas Kolupaila, „Gamtos Draugo“ 1930 m. 1 nr. aprašęs Vezuvijų, pabaigė: „Inteligento auklėjimo programon reikia įtraukti... Vezuvijaus lankymą.“ Matęs paveiksluose, skaitęs aprašymuose Alpių sniego kalnus, švedų fjordus ir kt. visa radęs taip, kaip parašyta. Matęs papieštą, skaitęs aprašytą ir Vezuvijų, bet nieko to nesivaizdinęs, ko galima iš tikro ten pamatyti ir pajusti.

Vedi e pei mori – pamatyk ir numirk.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Daiva Červokienė

Vinco Kudirkos premija – TV žurnalistei Audronei Kosciuškienei

”

2019 m. prestižinė Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos Vinco Kudirkos premija skirta LŽS Vilniaus skyriaus narei Audronei Kosciuškienei už 29 televizijos laidų ciklą „Laikinosios sostinės fenomenas“, skirtą Lietuvos 100-mečiui. Ta proga su kolege kalbėjomės apie dokumentiką, laikinosios sostinės įžymybes ir, žinoma, žurnalistiką.

Audronė Kosciuškienė:
„Džiaugiuosi, kad labai
daug sužinau ir išmokstu
iš savo herojų.“

“

Pradėjo nuo laidų vaikams

Televizijos ekranuose nešmėzuojate, tad žurnalistų bendruomenei nesate labai žinoma. Kaip klostėsi Jūsų gyvenimo kelias iki televizijos laidų scenarijų? Kada ir kaip pradėjote juos kurti?

Baigiau žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Žurnalistinį darbą dirbu seniai – nuo trečiojo VU kurso, kai įsidarbinau radijo laidų vaikams ir jaunimui redakcijoje. Kuo tik ten nebuvau – ir Pasakų Seneliu, ir Nežiniuku, ir Mike Pūkuotuku. Rašiau pasakas, kūriau radiofonizacijas. Į Televizijos ir radijo komitetą grįžau po 7 metų pertraukos, praleistų Operos ir baletu teatre. Vėl laidos vaikams – tik jau televizijoje: „Mano pasaulis“, „Vyturiams ir pelėdžiukams“, vėliau – visuomeninių laidų redakcija ir laida „Po savo stogu“. Per savo karjeros Radijo ir televizijos komitete metus dirbau su visais vadovais, net ir su legendiniu komiteto pirmininku Jonu Januičiu. 1998 m. pradėjus naikinti autorines laidas, o jas rengusius žurnalistus suvarius, kaip aš vadinau, į „kolūkius“ – kolektyvines laidas „Po darbų“, „Skersai išilgai“, išėjau dirbti į kitą barikadų pusę: tapau Susisiekimo ministerijos, Lietuvos savivaldybių asociacijos atstove spaudai, LR TK komisijos nare. Teko krimsti ir bedarbio duonos, darbuotis Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje. Nuo 2013 m. bendradarbiauju su VšĮ „TV Europa“ (prodiuseris Algirdas Žvinakevičius) ir UAB „Manifestus“ (direktorė Lina Lingienė).

Minėjote darbą kitoje barikadų pusėje – atstovės spaudai. Gal galite apibūdinti, ar daug jis skiriasi?

Senokai tai buvo... Iš esmės tai tas pats rašymas, tik jame kur kas mažiau kūrybos. Į tas „barikadas“ pakliuvau vos ne pačioje atstovų spaudai eros pradžioje, patirties neturėjau, sunkiausia buvo saugoti ministrą nuo savo buvusių kolegų. Širdyje juk buvau su jais... O kritinių situacijų visiems būna, juk ir ministrais negimstama, paveldimas tik mėlynas kraujas...

Dėlioja laikinosios sostinės mozaiką

Pristatykite televizijos laidų ciklą „Laikinosios sostinės fenomenas“, kurį pradėjote kurti, regis, 2016-aisiais.

1919 m. Kaunas gavo istorinę šansą ir juo pasinaudojo. Visa Lietuva verkė prarasto Vilniaus, o Kaunas, iš gūdzios carinės gubernijos tapęs ryškiu taškeliu pasaulio žemėlapyje, dvidešimt metų džiaugėsi savo aukso amžiumi. Po to vėl 80-iai metų nugrimzdo į ignoravimo, užmaršties ir net kandokų pašaipų liūną. Nors gimtąjį miestą palikau baigusi mokyklą ir grįžau vos prieš kelerius metus, ne kartą gavau studijų draugų ir kolegų *špilką*, kad esu iš Kauno.

2015 m. Kaunas tapo pirmuoju Rytų ir Vidurio Europos miestu, gavusiu UNESCO dizaino miesto statusą, „1919–1940 Kaunui“ suteiktas Europos paveldo ženklas, bylojantis apie laikinosios sostinės fenomeno unikalumą Europos kontekste. 2016 m. spalį britų dienraštis „The Guardian“ paskelbė dešimt geriausių Europos miestų,

V. Kudirkos premijos laureatę sveikina LŽS pirmininko pavaduotojas Vytautas Kvietkauskas.
Vlodo Dekšnio nuotraukos

išsiskiriančių *art deco* stiliumi. Kaunas, aplenkęs Valensiją, Lisaboną, Londoną, Amsterdamą, Maskvą ir Berlyną, nusileido tik Paryžiui, kuriame *art deco* stilius ir gimė. Beje, ciklą „Laikinosios sostinės fenomenas“ sugalvojo ne kauniečiai, o vilniečiai, pamilę Kauną. Laidose pristatomas Kauno kultūrinis ir techninis paveldas, Lietuvai nusipelnę žmonės, kūrę ne tik Kauną, bet ir visos valstybės pamatus, aptariami jų iškilieji darbai, ryškiausi architektūros objektai (Prisikėlimo bažnyčia, Vytauto Didžiojo karo muziejus, Valstybės teatras, Tyrimų laboratorija, VDU ir kt.).

Kokios šio ciklo laidos Jums išskirtinės, reikšmingiausios? Kuo?

Visos, nes žmonės išskirtiniai: V. Jurgutis, P. Leonas, S. Kairys, V. Kuzma, T. Ivanauskas, A. Gustaitis, N. Nagevičius, J. Prapuolenis, V. Žemkalnis-Landsbergis, V. Dubeneckis, S. Kudokas, M. Dobužinskis, L. Truikys,

P. Babickas ir daugelis kitų. Vien prisiliesti prie jų likimų yra pragiedruliai. Kai įsigilini į jų darbus, biografijas, sužinai tai, ko jie patys apie save nėra girdėję, turiu galvoje nekrologus. Pvz., Lietuvos sąžine vadintas pirmasis Lietuvos teisingumo ministras ir pirmasis Lietuvos įstatymų kūrėjas Petras Leonas, galėjęs būti ir siūlytas ne kartą kandidatu į prezidentus, gyvas būdamas tikrai negirdėjo tokių pagarbos ir liaupsinančių žodžių, kokiais pasitiko jo mirtį ne tik draugai, bet ir neprieteliai, o jų nedaug ir turėjo. Visi tie žmonės tampa tokie savi: juk išnarstai juos po kruopelytę, perskaitai ne tik faktus, bet ir apie tai, kas vyko tuo metu.

Įdomios ir kai kurių filmų sukūrimo istorijos. Įdomiausia – Kristaus Prisikėlimo bažnyčios, kurios pastatymo ir atstatymo istorija atkartoja pačios Lietuvos istoriją. Filmuojant tris kartus dėl įvairių priežasčių negalėjo atvykti pašnekovė, kurios pareigos būtent ir buvo supažindinti su Lietuvos

šventovės statymo istorija. Po ilgų derybų atsisakė kalbėti ir bažnyčios klebonas. Toliau ieškojau, knisausi archyvuose, nagrinėjau dokumentus. Kaip ir statant bažnyčią, taip ir atstatant buvo įkurtas statybos komitetas. Jo sąraše užkliuvo viena pavardė – Henrikas Žukauskas. Pasirodo, pažįstu, bet nežinojau, kad jis architektas, dirbęs Radijo gamykloje nuo 1985 m. (Kristaus Prisikėlimo bažnyčia 1952 m. Stalino dekretu buvo atiduota gamyklai). H. Žukauskas mažosios Prisikėlimo bažnyčios palėpėje rado brėžinius, kaip bažnyčia buvo paversta gamykla, ir su bendraminčiais pradėjo atstatymo darbus. H. Žukauskas ne tik papasakojo visus kryžiaus kelius atstatant bažnyčią, bet ir supažindino su žmogumi, kuris turėjo unikalią, tarpukariu filmuotą medžiagą apie bažnyčios statybą. Filmuojant bažnyčios viduje stacijas – Kristaus Kryžiaus kelią, į galvą toptelėjo mintis, kad kartą buvau susitikusi ir su stacijų autoriumi dailininku Juozu Vosyliumi iš Klaipėdos. Ir jis sutiko pagelbėti. Nutarėme per Kristaus Kryžiaus kelią papasakoti bažnyčios statybos ir atstatymo istoriją. Taip susidėliojo kur kas įdomesnė vieno iškilusių Kauno tarpukario objektų istorija.

Jūsų galva, 29 televizijos laidų ciklas jau aprėpė laikinosios sostinės fenomeną?

Čia pasaka be galo... Kuo tolyn į mišką, tuo daugiau medžių. Iš vienos temos kaip sudužus veidrodžiui pažyra daugybė kitų temų. Iš pradžių buvo sumanyta pasakoti tik apie architektūrą, bet, anot Platono, „miestas – tai ne sienos, tai žmonės“. Taigi po pirmų penkių bandomųjų laidų, kai 2017 m. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas parėmė dar 12, pasiteisino sprendimas pasakoti apie Kauną per žmonių istorijas. Netgi „Petrašiūnų panteonas“ yra ne

tik to žemės lopinėlio, bet ir jame besišilpnusių žmonių istorijos.

Ką dar norėtumėte pridėti, papasakoti?

Kai kuriuos filmukus perkurti, papildyti, kurti antrąją, trečiąją dalis. Negalime leisti sau tokios prabangos filmuoti kelias dienas, kelių pašnekovų, laukti tinkamo apšvietimo, metų laiko, daryti vaidybinius intarpus, kurti animaciją ir t. t. Ne visą reikalingą medžiagą randame iš karto. Filmuojant viena tema, išaiškėja daugybė papildomos informacijos kitomis. Štai kuriant filmą apie scenografą Liudą Truikį (jį teko laimė sutikti Nacionaliniame, tada dar Valstybiniame, operos ir baletų teatre, kai jis statė savo nemirtingąjį „Don Karlą“) liko daug nepanaudotos medžiagos apie operos solistę Marijoną Rakauskaitę. „Mes atpažinom vienas kitą ir neturėjom kito pasirinkimo, kaip būti kartu“, – sakė L. Truikys. Pasiūliau režisieriui Justinui nufilmuoti dar vieną dalį ir bus dar vienas filmas, tiksliau, filmukas apie scenografo mūžą, gyvenimo draugę, operos primadoną M. Rakauskaitę jau ciklui „Vyrų šešėlyje“. J. Lingys sutiko ir gimė atskiras pasakojimas, bet tarsi pratęsiantis ir papildantis pirmąjį apie L. Truikį.

Asmenybių ir reiškinių dedamosios

Kaip renkate medžiagą scenarijams?

Visais įmanomais būdais. Kaip ir visi kolegos: bibliotekose, archyvuose, muziejuose. Neišsenkančios versmės – pašnekovai.

Kaip manote, kas svarbiausia norint sukurti, parodyti asmenybės portretą, miesto gyvenimo etapą?

Nuosekliai, įdomiai ir nenuobodžiai papasakoti žmogaus istoriją, nenukrypstant į smulkmenas, atskleidžiant esminius asmenybės bruožus, istorines aplinkybes, turėjusias įtakos svarbiausiems gyvenimo pasirinkimams. Dabar labai didelis dėmesys skiriamas Kaunui, jo praeičiai, daug kas kuria apie tas pačias istorines asmenybes. Svarbu savaip jas pamatyti ir parodyti.

Scenarijaus apie istorinę asmenybę ir šiandienos žmogų, miesto fenomeną kūrimas labai skiriasi? Detalizuokit...

Apie šiandieną dar daug ką gali pašnekinti. Istorijos toliuose blanksta ne tik kūrūsieji Lietuvą, bet ir mažėja jų giminaičių bei artimųjų. O kai randi žmonių, prisimenančių ir galinčių, jei ne savo akimis matytus įvykius, tai bent vaikystės prisiminimus papasakoti, džiaugiesi dvigubai. Taip buvo kalbantis su

Magdalenos Avietėnaitės dukterėčia Valentina Gustainyte, stebukladario baltu chalatu Vlado Kuzmos dukterėčia Kuzmaite Norkevičiene ir kitais. Didelė vertybė filmuojant rasti, sutikti žmonių, kurie po kruopelytę renka, saugo informaciją ir ją dalijasi su mumis, žurnalistais. Tik tie muziejų, bibliotekų, archyvų darbuotojai nematomi. Puikūs filmų dalyviai – istorikai dr. A. Veilentienė, dr. V. Rakutis, I. Jakubavičienė, R. Minevičius, G. Ramoška, prozininkė, muziejininkė A. Ruseckaitė, VDA docentas H. Šabasevičius, nepakartojama pašnekovė L. Truikio ir M. Rakauskaitės namų muziejininkė R. J. Ruibienė ir daugelis kitų. Kol gyva mūsų atmintis, kol yra jos saugotojų, tol gyvi ir tie, kurie per šitokį trumpą laiką nuo pamatų sukūrė tokią gražią mūsų Lietuvą. Dėl tos edukacinės filmukų vertės ir verta stengtis, kad jaunimas, nors akies krašteliu pamatęs juos, toliau tęstų Lietuvos kūrimo darbus.

Jaunystės akimirka, kai Audronė televizijoje vedė laidas vaikams „Mano pasaulis“, „Vyturiams ir pelėdžiukams“, vėliau dirbo visuomeninių laidų redakcijoje ir laidoje „Po savo stogu“.

Audronės Kosciūskienės asmeninio albumo nuotrauka

Kaip atrenkate, derinate faktus? Juk apie daugumą ryškių asmenybių sklando nemažai gandų, yra gana prieštaringų gyvenimo faktų, jų vertinimų?

Derinu ne faktus. Labai kruopščiai derinu tekstus, pašnekovų mintis, kad užkadrinis tekstas nekartotų tiesiogiai girdėtųjų. Jei yra galimybė, faktus tikrinu, klausiu bent dviejų istorikų. Istorija jau skęsta ūkuose, plati dirva interpretacijoms. Kaip sakė nuostabi mūsų talkininkė, dalyvavusi keliose laidose apie tarpukario dailininkus, pasaulines 1937 m. Paryžiaus ir 1939 m. Niujorko parodas, dailės istorikė dr. G. Jankevičiūtė, tą patį paveikslą gali interpretuoti dvejopai – kaip holokausto istorinės atminties pavyzdį ir kaip raudonojo teroro iliustraciją. Tokių pavyzdžių ir ne tik apie paveikslus – ne vienas.

Koks Jūsų kriterijus – ką laidose dera viešinti, apie ką nutylėti?

Mano herojai jau tokio amžiaus, kai galima viską viešinti, tad nėra jokių tabu. Tai ir sunku, ir lengva. Kai daugiau kaip prieš 20 metų filmavome pirmąją laidą „Po savo stogu“ Kupiškio rajone, sutikau jauną kunigą, kuris su jauna choriste susilaukė vaikelio. Pavyko prašnekonti tą jauną žmogų. Veiksmas vyko jau nepriklausomybės laikais, bet kunigas su „žmona ir vaiku“ dar buvo sensacija. Kai grįžome į Vilnių, atvažiavo kunigo sesuo ir paprašė dėl tėvų nerodyti nufilmuotos medžiagos, nes paviešinimas per TV „ant visos Lietuvos“ baisiau negu rajono žmonių apkalbos. Tuometinė mano valdžia vietoj pagyrimo pasakė, kad laida, jei įterpsiu tą siužetą, neišvys dienos šviesos, t. y. nebus transliuojama. Vėliau tą siužetą atidaviau „Nakvišos“ rengėjams: kunigėlis jau buvo metęs kunigystę, dirbo muitinėje, o aš gerai iškalčiau tą

pamoką, kad mano vienadienė abejotina šlovė neverta nė vienos kito žmogaus ašaros.

Labai nemėgstu (per švelnus žodis), kai kliuojamos etiketės. Visi darome klaidų. Ne visi esame sunkumų kilnotojai, dabar daugiau vadybininkų negu dvasios milžinų. Ne vienas mano herojų buvo priverstas rinktis tarp sąžinės ir šeimos, tarp Tėvynės ir emigracijos, Sibiro ar Butyrkų kalėjimo. Laisvės statulos autorius J. Zikaras pasinaudojo iš draugo V. Kuzmos išprašytu morfijaus buteliuku, prieš tai draugui vaikais prisiekęs – jei iš Lietuvos netrems, tikrai negers. O pats Kuzma *parvežė saulę iš Maskvos*, nes buvo pagrasinta: „Arba šeima į Sibirą, arba esi deputatas“, bet prarado gyvenimo džiaugsmą. Net dukros pastebėjo, kaip pasikeitė tėvelis: pasidarė niūrus, iš padilbų žvelgiantis tylenis, nors anksčiau šypsena nenuslinkdavo nuo lūpų. Kartą atėjo į savo ligoninę, atsigulė ant operacinio stalo, kur tiek ligonių išgelbėjo, ir... numirė 50-ies nesulaukęs. Štai tokia istorija. Su viešinimais ir nutylėjimais.

Nedidelė kūrybinė grupė

Televizijos laida – kelių žmonių darbo rezultatas. Kas svarbiausia jas kuriant?

Tikrai ne vieno. Mūsų kūrybinė grupė – aš ir operatorius / režisierius / vairuotojas viename Justino Lingio asmenyje. Dar montuotojai, kurie keičiasi, jei reikia – „skolinamės“ vyrišką ar moterišką balsus skaityti užkadriniam tekstui, kurio ne taip jau daug ir būna.

Jau ketvirtį amžiaus žemaitis Justinas pakencčia mane, aukštaitę, ir atvirksčiai. Vertėjo retai teprareikia. Svarbu susiklausymas, savo norų neprimetimas kitam.

Kas lemia, kad pavyksta sumanymą įgyvendinti?

Asmeninis pasirengimas, valandos, praleistos archyvuose, bibliotekose, muziejuose. Labai daug priklauso nuo pašnekovų. Be galo džiugu rasti tuos deimančiukus. O muziejininkė Rasa Jonė Ruibienė, istorikės dr. Audronė Veilientienė, dr. Ingrida Jakubavičienė, dr. Aušra Jurevičiūtė man ne tik deimančiukai, bet tikri perlai ir lobių skrynios, kurių turtais jos mielai dalijasi.

Kaip manote, geriausią savo scenarijų jau sukūrėte?

Apie tai negalvoju, jų nelyginu. Džiaugiuosi, kad labai daug sužinau ir išmoku iš savo herojų. Scenografas, dailininkas L. Truikys klausdavo savo studentų: „Kas yra Tikėjimas? = TIK + ĖJIMAS.“ Įdomiausia ieškoti, rasti, filmuoti, dėlioti. Rezultatas kartais nuvilia. Juk norisi kuo geriau, bet ne viskas pavyksta.

Ką Jums reiškia V. Kudirkos premija?

Įteikiant premiją jau sakiau, kad jei galėčiau, atiduočiau ją savo herojams. Ir ne tik premiją atiduočiau, bet ir paminklą kiekvienam pastatyčiau. 1918-ųjų lapkritį sudaryta I Lietuvos vyriausybė savo deklaracijoje pateikė nelabai tolimos ateities viziją: „Lietuva pavirsta į didelius laukus ir sodus, gražias pievas, tarp kurių išmėtyti gražūs, paskendę žalumoj ūkininkų namai. Viensėdžiai ir

miesteliai surišti lygiais kaip delnas keliais. Kraštas išraižytas geležinkeliais. Į visas Lietuvos puses lengva ir pigu nuvažiuoti. Vietomis užėini didelį fabriką. Bet jo nerodo iš tolo aukšti kaminai su dūmų debesiais. Jis elektra varomas, taigi galima pažinti tik arčiau priėjus, kada išgirsti linksmą darbo užimą. Aplink juos auga eilė miestų ir miestelių. Skirtumas tarp miestų nedidelis; visi švarūs, malonūs, visi gyventi patogūs. Visur elektra, visur kanalizacija. Taigi skirtumas daugiau dėl akių. Kur pažvelgsi, pamatysi sveikus žmones linksmomis veidais. Kas pamatys Lietuvą, pasakys: čia darbo ir laimės šalis.“

Reikėjo būti dideliems optimistams: nuskurdintoje iki begalybės Lietuvoje nepriklausomybės pradžioje net durų rankenos ir vyriai buvo išlupinėti, ūkininkai turėjo pristatyti vyšnių kauliukus perdirbti, o tie žmonės, patys alkani, grįžę iš tolimiausių Rusijos pakraščių, per dvidešimt metų ėmė ir įgyvendino viziją. Padėka už tai jiems buvo kulka į kaktą, Sibiras, emigracija ir mirtis po svetimu dangumi arba okupantų valdžia savo žemėje. Aš tik parodyčiau, kokie buvo tie žmonės, ir už tai buvau apdovanota. Su J. Lingiu turėjome pasidalyti ir garbingą V. Kudirkos apdovanojimą, bet pagal nuostatus premija dukart neskiriama. V. Kudirkos premijos laureatu J. Lingys tapo 2012 m. kartu su žurnaliste Inga Beruliene.

Dėkoju už pokalbį ir linkiu sveikatos, prasmingai darbuotis.

Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Lilija Valatkienė

„Išrinktieji“ keliauja su LŽS Kelionių klubo vėliava

”

Mano medžioklės ginklas – fotoaparatas, o trofėjai – Lietuvos dailininkų portretai. Aš fotografuoju dailininkus ne dėl to, kad noriu pati sau turėti jų veidus. Jaučiu didelę kūrybinę prasmę juos jamžinti ir ypač tuos, kurie atstovauja vyresniajai kartai.

„Išrinktųjų“ parodą Zyplių dvare pristatė laikraščio „Valsčius“ redaktorė Giedrė Didžiapetrienė (kairėje) ir autorė Lilija Valatkienė.

“

Manipuliacija vaidmenimis

Paroda ir mano fotoalbumas vienu pavadinimu „Išrinktieji“ skirti menui populiarinti. Šis albumas kiek kitokio turinio. Esame įpratę meno albumus sklaidyti kaip reprezentacinį vizualaus meno kūrinių kaleidoskopą. Šį kartą irgi panašiai, tačiau sklaidomuose puslapiuose į mus žvelgia portretai tų, kurie meną kuria ir savo kūryba užpildo nacionalinio kultūros lauko kontekstą.

„Albumo ir parodos „Išrinktieji“ autorė Lilija Valatkienė į kultūros lauką žvelgia savaip. Būdama žurnalistė ir fotografe, ji aktualizuoja menininko atvaizdą, fotografuodama išryškina specifinius herojaus charakterio bruožus, vidinės savasties atspindį veiduose, ieško savitų tipažų. L. Valatkienei menas tiek svarbus, kiek jis siejasi

su menininku – asmenybe, jo charakteriu, būdu. Meno kūrinys atskleidžia ir tam tikrų kūrėjo sąmonės klodų, kiekvienas interpretuotinas per kūrėjo prizmę ir jo kontekstualumą. Neretai autorius slepiasi už kūrinio. Bent jau gali pasislėpti. O ar galima pasislėpti už savo veido? L. Valatkienė mano, jog nesuavoidinta, natūrali išraiška yra pati tiesiausia portretuojamojo asmenybės išdava. Todėl savo fotografija autorė mėgina atskleisti menininko psichologinio portreto braižą“, – pastebi menotyrininkė Evelina Januškaitė-Krupavičė.

Albumė ir parodoje pristatau devynias dešimtis subjektyviai atrinktų menininkų, menotyrininkų, kritikų, kitų kultūros lauko atstovų portretinių nuotraukų. Kiekvienas portretas turi savitą nuotaiką, kiekviena asmenybė pristatoma kitokiu rakursu – ne tiek formos, kiek naratyvo prasme. Portretai pasakoja skirtingas istorijas, sužadina vis kitokį impulsą. Prie nuotraukų pateikiamos pavardės ir trumpi pastebėjimai, kredo, šūkiei ar lozungai, dar labiau suasmeninantys kiekvieną

Klaipėdos LDS galerijoje „Išrinktuosius“ pasitiko bičiuliai. Iš dešinės: Klaipėdos galerijos vadovė Neringa Poškutė-Jukumienė, skulptorius Arūnas Sakalauskas, aktorė Virginija Kochanskytė, žurnalistė, fotomenininkė Lilija Valatkienė, žurnalistė Gražina Juodytė, dailininkė Irmina Viningienė ir tapytojas Virginijus Vingas.

fotografiją. Nėra meno albumams būdingų metrikų, papildomos faktinės informacijos. Žiūrovo žvilgsnis susitinka tik su portretuojamojo, kuris neretai fiksavimo akimirka nė nenutuokia, jog yra stebimas „kito“, t. y. fotoobjektyvo akies, atvaizdu. Vėliau portretai jungiami į savotiškus segmentus-koliažus, o pristatomų autorių darbai paverčiami dėlione. Jos atsiranda kaip savotiškas žaidimas.

Šis projektas – dailininkų psichologinių portretų, sujungtų į segmentus, alegorinė dėlionė, taip pat jų nutapytų paveikslų reali dėlionė bei viską fiksuojantis ir intrigą atskleidžiantis katalogas – savotiška psichologinio portreto žanro „veidaknygė“. Paroda – tai mano subjektyvi „Išrinktųjų“ metaforos (visi pašauktieji, bet ne visi išrinktieji) interpretacija, todėl į mano išrinktuosius pažvelkite taip pat subjektyviai.

Kaip teigė E. Januškaitė-Krupavičė, galima sudėlioti šią mozaiką ir taip edukuoti, mokyti, tačiau galima išvelgti ir autorės sąmoningą ar nesąmoningą manipuliaciją vaidmenimis – tarsi dabar jau žiūrovas iš turimų mozaikos gabalėlių „režisuoja vaizdą“, kuria topografinį meno žemėlapi. Taip vyksta ir tiesioginėje meno kūrinio percepcijoje – kūrinio vizualumas ir filosofinė mintis įgauna prasmę tik žiūrovui segmentas po segmento renkant matomą dėlionę, t. y. patiriant ir suvokiant kūrinį.

RECENZIJĄ

Menotyrininkė

Austėja Mikuckytė-Mateikienė

Psichologiniai portretai

Lilija Valatkienė iš tiesų kūrybinga ir originali autorė. Kone kiekvienas jos inicijuojamas

meno įvykis sunkiai apibrėžiamas, vargiai įspraudžiamas į įprastas kategorijas ir sąvokas. Neseniai L. Valatkienė buvo atidariusi savo vieno paveikslu „Lietuva – struktūrinė formulė“ parodą, papildytą archyviniais dokumentais. Šį sykį L. Valatkienė menui patiesė raudoną kilimą. Ant drobės atspaustose nuotraukose – Lietuvos dailės lauko dalyvių portretai. Dar viena menininkės iniciatyvų tendencija – bendruomeniškumas. Kaskart autorės renginiai tampa tikra švente kultūros atstovams, kai užverda diskusijos, mezgasi ir tvirtėja kontaktai. Autorė taip pat visuomet sujungia vaizdo ir žodžio kalbą, kuria jų sintezę. Matyt, vienintelis L. Valatkienės veiklai apibūdinti tinkamas žodis – nestandartas.

Parodą „Išrinktieji“ palydi, kaip pavadina menotyrininkė Evelina Januškaitė-Krupavičė, „lietuviško meno albumas“. Tačiau jame – ne menininkų kūrinų reprodukcijos, o patys menininkai bei menotyrininkai. Tokia pastanga itin prasminga. Ne kartą susizgribau, jog pažįstu, atpažįstu dailininko kūrybą, prisimenu jo pavardę, gal net žinau jo kūrinų pavadinimus, tačiau negaliu identifikuoti paties autoriaus išvaizdos, veido, apibūdinti jo asmenybės. Panašiai nutinka ir su dailėtyrininkų tekstais ir publikacijų autorių tapatybėmis. Nors postmodernistinio meno kūrėjai yra linkę savo darbuose kalbėti apie bendrąją kontekstą ir jį komentuoti, jie remiasi subjektyvia nuomone, nuostatomis, refleksijomis. Todėl jų kūrinuose neišvengiamai atsispindi ir jų pačių asmenybės. Na, o visas modernusis menas buvo net iš esmės paremtas subjektyvumu, intymiomis emocijomis ir pajautomis. Tad kūrėjo asmenybė ir jo kūryba turėtų būti žinomi bei suvokiami ir įtraukiami į interpretaciją kompleksiška.

Būtent tokio integralaus principo bei nuostatos, kad „nesuvaidinta, natūrali išraiška yra

pati tiesiausia portretuojamojo asmenybės išdava“, šiame projekte ir laikosi L. Valatkienė. Devyniasdešimties kūrėjų psichologinių portretų kataloge ir autorės sumanytose tapybos, grafikos ir skulptūros meno kūrinių dėlionėse. Fotomenininkei jau seniai kirbėjo mintis, jog vietoje jau visiems pabodusių ikoninių kūrinių reprodukcijų vaikai galėtų dėlioti lietuvių autorių kūrinių atvaizdus.

Skvarbus žvilgsnis

Kataloge po kūrėjų nuotraukomis randame trumpus pačių autorių, jų kolegų ar menotyrininkų pasisakymus. L. Valatkienė neginčytinai turi skvarbų žvilgsnį. Per kūrėjų portretus tokiu būdu atsiskleidžia ir pati autorė. Kaip įžvalgi stebėtoja ir klausytoja, akcentuojanti šypsenas ir gėrį. Dauguma citatų – autorių mintys, išsakytos nematant atrinktų nuotraukų ir nežinant, kur ir kaip šie atsakymai bus pritaikyti. Vis dėlto kaip

„Plungės ir Rietavo krašto laikraštis „Žemaitis“ rašo apie Lilijos Valatkienės „Išrinktųjų“ parodą ir kūrybos vakarą“, – džiaugiasi Plungės savivaldybės viešosios bibliotekos direktorė Violeta Kisielienė.

puikiai surezonuoja vaizdas ir žodis! Čia, galima sakyti, panaudota kolaboracinė strategija, autorei prisiimant režisierės vaidmenį. Šmaikščią, ekspresyvią karikatūristo Vitalijaus Suchockio emociją palydi citata: „Žilė galvon...“ Tokie sutapimai negali būti atsitiktiniai. Tai – L. Valatkienės gebėjimo stebėti, fiksuoti ir apibendrinti asmenybių esmę, perteikti jų dvasinius portretus rezultatas.

Matome, kad kūrybinių asmenybių paletė labai spalvinga. Čia regime modernistus ir postmodernistus; apdovanotus, pripažintus, garsius ir mažiau žinomus; tapytojus, skulptorius, vitražistus, grafikus, tekstilininkes, menotyrininkus... Džiugu, kad gausiai pristatomos kūrėjos moterys. Projekte sumaniai panaudojamos medijos. Medijuoti modernizmo tradicija sekantys kūriniai įgyja postmodernistinio atspalvio. Ant drobės atspaustos nuotraukos tampa instaliatyvios. Dailės diskurse reprodukcijos pripažįstamos mažiau vertingomis, paveikiomis. Jose kūrinyms praranda paviršiaus teikiamą estetinę ir prasminę informaciją ir, filosofo Walterio Benjamino žodžiais tariant, savo aurą. Tačiau šiame projekte autorių kūriniai, patekę į ekraną ar dėlionę, įgyja naujo kūrinio statusą. Tai net tam tikra apropiacijos apraiška. Be to, L. Valatkienė nesiima vertinti įamžintų menininkų kūrybos. Ji į pačius autorius žvelgia kaip į meno kūrinius.

Žodžių žaismas

Meno kūrėjai ir tyrinėtojai užfiksuoti įvairiomis progomis, aplinkybėmis, skirtingose aplinkose. Vieni pozuoja, kiti pagauti ir užfiksuoti akimirkoje paslapčia. Fotografijos atrinktos iš didžiulio daugybės metų kaupto archyvo. Tapytojas Aleksandras Vozbinas su šokolado plytele rankose žvelgia įdėmiu filosofišku žvilgsniu ir taria: „Individo trapumas

Bene populiariausias meno dėlionių kūrinys – Martyno Gaubo skulptūra „Konteineris“. Apie jį edukatorė Lilija Valatkienė įvairiuose miestuose sulaukia daugybės klausimų.

Vytauto Juškos nuotraukos

pasaldintas ironija.“ Skulptorius Augustinas Kluoda rodo mums liežuvį ir tvirtina, jog dauguma jo kūrinių yra „tik jausmų iliustracijos trimate esperanto kalba“. Nuoširdus, atviras tapytojo Arvydo Šaltenio veidas kaip visada ragina nemeluoti. Tiesos sakymo, kalimo ir paišymo temą pratęsia M. P. Vilutis. Iš tamsaus fono išnyra tapytoja Silvija Drebeckaitė ir skleidžia šypsenos šviesą. Tapytojas Saulius Rudzikas įsikanda pypkę ir leidžiasi į savęs pažinimo kelionę. Tapytoja Rūta Eidukaitytė klausosi savo muzikos, sklindančios potėpių ritmu. Akį primerkęs Julijonas Urbonas „mėgsta gluminti žmones“, kalbėdamas apie save trečiu asmeniu. Tekstilinkės Jolantos Šmidtienės instaliacija virsta dekoratyvia fotografine abstrakcija. Skulptorius Leonas Pivoriūnas sugniaužtu kumščiu išreiškia savo teisybės ieškotojo poziciją.

Kūrėjų portretai į albumą sudedami vadovaujantis intuicija, estetinė pajauta, prasminėmis

asociacijomis. „Meno sienoje“ kūrėjų portretai sugrupuojami, sujungiami ir padengiami dėlionės raštu. Tokia demokratiška, nehierarchizuota atranka ir jungtis tarsi kertasi su pačiu projekto pavadinimu. Tačiau L. Valatkienė, kaip su kalba, žodžiu pratusi dirbti žurnalistė ir redaktorė, tiesiog remiasi žodžių žaismu. Meno kūrėjai virto dėlionės detalėmis, buvo išrinkti ir vėl surinkti. Išrinkti į mažesnes detales ir išrinkti tapti dėlionės dalimi. Detalė, smulkmena kūrėjų portretuose atlieka svarbų prasminį ir estetinį vaidmenį. Išrinktieji tikrai turi kuo didžiulis, yra pastebėti, įvertinti kaip svarbūs kultūros lauko dalyviai. Tačiau šiame renginyje toli gražu nesiekama elitiškai atmesti, atriboti, paneigti kitų menininkų ir menotyrininkų, nepatekusių į L. Valatkienės objektyvą. Kaip teigia pati autorė, per objektyvą ji žvelgia ne objektyviai, bet subjektyviai. Štai dar vienas žavus ir prasmingas žodžių žaismas.

APIE EDUKACINĮ PROJEKTĄ „IŠRINKTIEJI“

Lilija Valatkienė, žurnalistė, fotomenininkė, surengė fotografijų parodą „Išrinktieji“, išleido fotoalbumą „Išrinktieji“, pagamino šiuolaikinių dailininkų kūrinių edukacines dėliones. Šį fotografinį projektą autorė pristatė Lietuvos dailininkų sąjungos galerijoje Vilniuje 2017-ųjų lapkritį, atidarydama dailininkų psichologinių portretų parodą „Išrinktieji“. Nuo to laiko edukacinis projektas po LŽS Keliautojų klubo vėliava keliauja per Lietuvą. Su paroda „Išrinktieji“ L. Valatkienė jau aplankė 18 Lietuvos miestų. 2020-aisiais taip pat suplanuota tolesnė šios labdaringos veiklos tąsa.

Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas

LŽS 90-mečio šventė Valdovų rūmuose

”

Neeilinė LŽS sukaktis pažymėta Valdovų rūmuose, Vilniuje, surengus šventinį vakarą, kuriame dalyvavo apie 250 Lietuvos žiniasklaidos atstovų ir svečių. Devyniasdešimtmetį švenčiančią LŽS pasveikino Lietuvos Prezidentė Dalia Grybauskaitė, jos sveikinimą perskaitė šventinį vakarą vedęs žinomas radijo ir televizijos žurnalistas Juozas Šalkauskas.

Dešimt žurnalistų už LŽS veiklos stiprinimą buvo apdovanoti žinomo tautodailininko, etnografo Alberto Martinaičio sukurtais skulptūromis „Šviesos simbolis“.

“

Susirinkusius renginio dalyvius sveikino Seimo pirmininko pavaduotojas Gediminas Kirkilas, kultūros ministras Mindaugas Kvietkauskas, Europos žurnalistų federacijos generalinis sekretorius Rikardas Gutierrezas, LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius.

„Daug kas sako, kad žurnalistas turi turėti daug proto, išsilavinimo ir kitų dalykų, rodančių jo pranašumą prieš tuos, kurie galbūt taip gerai nevaldo žodžio. Daug kas sako, kad žurnalistui reikia turėti širdį, kad jis suprastų žmones. Manau, svarbiausia žurnalistui turėti tvirtą stuburą. Noriu padėkoti visiems Lietuvos žurnalistams, kurie turi protą, širdį ir stuburą. Taip pat noriu padėkoti mūsų rėmėjams Juozapui Budrikiui, Sauliui Galadauskui, Tautvydui Barščiai, visiems žurnalistams, politikams, kurie padėjo LŽS, kai jai buvo sunkiausia. Kai trūko pinigų renginiams, kūrybiniams sumanymams ir kai trūko vieno mažo žingsnio, kad būtų kriminalizuota žodžio laisvė“, – šventiniame vakare kalbėjo D. Radzevičius.

Rašytojas, žurnalistas Raimundas Polis, Spaudos, televizijos ir radijo rėmimo fondo tarybos pirmininkė Vaiva Žukienė.

Dainius Radzevičius Lietuvos žurnalistų sąjungai vadovauja nuo 2003 metų.

Vakaro metu buvo parodytas filmas apie LŽS per 90 metų nueitą kelią, kurį sukūrė žinomi televizijos žurnalistai Virginija Motiejūnienė, Laima Lingytė ir Vytautas Kvietkauskas.

Dešimt žurnalistų už LŽS veiklos stiprinimą apdovanoti žinomo tautodailininko, etnografo Alberto Martinaičio sukurtomis skulptūromis „Šviesos simbolis“. Tai Audronė Nugaraitė, Aurelija Arlauskienė, Asta Kažukauskienė, Virginija Motiejūnienė, Birutė Mačienė, Vytautas Radzevičius, Henrikas Vaitiekūnas, Domas Šniukas, Vytautas Žeimantas ir Bronius Raguotis.

Įspūdingą pasirodymą surengė kamerinis styginių instrumentų orkestras „NIKO“, vadovaujamas Gedimino Gelgoto.

Šventiniai renginiai dar vyks visus metus – Kaune, Klaipėdoje, Kudirkos Naumiestyje, kitur. Seime ir Žurnalistų namuose bus surengtos žurnalistų meno ir fotografijų parodos. Jau išleista jubiliejui skirta solidi Domo Šniuko knyga „Žurnalistikos lankosė“. Sukakčiai bus skirti šiųmetiniai almanacho „Žurnalistika“ numeriai. Spaudai rengiama knyga „Žurnalistų dainos“.

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkė Jolanta Beniušytė su skyriaus tarybos nariais Pauliumi Matulevičiumi (kairėje) ir Gediminu Pilaičiu.

LŽS sukaktį pasitinka konsolidavusi savo jėgas, pasirengusi įgyvendinti pagrindinius sąjungos tikslus – ginti žurnalistų teises ir laisves, gerinti darbo ir gyvenimo sąlygas, laikytis profesinių etikos normų, rūpintis žurnalistų profesiniu mokymusi, dalyvauti žurnalistų ir kitose tarptautinėse organizacijose.

Lietuvos Prezidentės Dalios Grybauskaitės sveikinimas: „Gerbiamieji Lietuvos žurnalistų sąjungos nariai, Jūsų organizacijos ištakos – pirmasis atkurto nepriklausomybės dešimtmetis, subrandinęs idėją suvienyti spaudos darbuotojus.“

LŽS Vilniaus skyriaus valdybos nariai Liana Binkauskienė ir Vytautas Kvietkauskas.

Dvi Radzevičių šeimos: Laisvė ir Vytautas, Jūratė ir Dainius.

LŽS kolegės menininkai Aida Vėželienė ir Kazys Kęstutis Šiaulytis.

Arino Sartanavičiaus nuotraukos

Tai buvo žurnalistai, kurių žodis, mintis ir patriotiškumas daug prisidėjo prie modernios valstybės kūrimo ir išsaugojo istorijai svarbiausius jos įvykius, vardus ir veidus.

Mūsų dabartis žiniasklaidai diktuoja naujus profesinius reikalavimus, kurie taip pat neatskiriama nuo tarnavimo Tėvynei, nuo aukščiausių atsakomybės ir etikos principų. Kaip visada žurnalistams YRA dėl ko kovoti, liudijant tiesą ir žmogiškumą, propagandinių ir informacinių karų laikais ginant objektyvumą, žodžio laisvės ir demokratijos pozicijas.

Lietuvos žurnalistų sąjunga, minėdama 90-mečio sukaktį, atstovauja tęstinumui, kuris kelia didelius įpareigojimus tiek visuomenės informavimo srityje, tiek saugant savo narių teises ir galimybę garbingai atlikti profesinę pareigą.

Sveikinu su gražiu gimtadieniu ir linkiu daug prasmingos veiklos, artėjančią į savo organizacijos šimtmetį.“

Kultūros ministro Mindaugo Kvietkausko sveikinimas: „Garbūs svečiai, žurnalistai, kolegos. Žurnalistų sąjunga 1929 m. buvo įsteigta

atsiskyrus sąjungai nuo anksčiau buvusios bendros literatų, rašytojų ir žurnalistų sąjungos. Žurnalistika jungiasi su žodžio menu, su literatūra, tos pirmos bendros sąjungos įkūrėjas ir pirmininkas buvo Juozas Tumas-Vaižgantas, kuris buvo ir vienas iš Lietuvos valstybės kūrėjų. Ši 90-mečio sukaktis – svarbus simbolinis taškas ilgoje grandinėje, ilgoje sekoje, kurioje yra be galo daug svarbių įvykių, siejančių valstybę ir žurnalistiką, valstybę ir spaudos raidą. Be abejo, „Aušros“ ir „Varpo“ atsiradimas, draudžiamos spaudos, 1904 m. gegužės 7 d. spaudos laisvės atgavimas, datos, susijusios su valstybės nepriklausomybės gynimu, nelegali partizanų ir disidentų spauda, Kovo 11-oji, atgimimo spauda. Tai įrodo žinomą tiesą, kad šiuolaikinė europietiškoji demokratija, jos ištakos yra susijusios su žodžio laisve, viešąja erdve, be to neįmanoma demokratija. Tad nuo to, kokia yra žiniasklaida, kokias ji turi galimybes atlikti savo misiją ir kaip ji tas galimybes įgyvendina, labai priklauso šiuolaikinės demokratijos būklė. Labai džiugu, kad Kultūros ministerija konstruktyviai bendradarbiauja su Žurnalistų sąjunga, su kitomis šios srities asociacijomis, kad ministerijoje veikia sukurta Medijų taryba, kurioje svarstome svarbiausius klausimus. Neseniai patvirtintas Visuomenės informavimo priemonių įgyvendinimo planas Kultūros ministerijoje ir, manau, svarbu, kad valstybė turi nuosekliai apmąstyti ir aptarti visuomenės informavimo politiką, kurioje deriname žodžio laisvę ir šiuolaikinei visuomenei išskylančius naujus iššūkius bei siekiame žodžio laisvės ir žodžio atsakomybės dermės, šito derinio, kuris visą laiką išlieka kaip iššūkis. [...]“

Parengė Jolanta Beniušytė

Remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas

Povilas Sigitas Krivickas

Kur nuves tas mūsų kelelis? Mintys po Spaudos baliaus Kaune

”

Mūsiškėje žiniasklaidos bendruomenėje šiemet dažnai kartojamas žodis „jubilejus“. Ir yra dėl ko! 90 metų mūsų kūrybiniam susivienijimui – Lietuvos žurnalistų sąjungai! Ši sukaktis kovo 22-ąją sumaniai ir talentingai (scenarijaus autoriai ir įgyvendintojai – Vytautas Kvietkauskas, Virginija Motiejūnienė, Juozas Šalkauskas) pažymėta atkurtuose LDK Valdovų rūmuose. Įspūdingai jubiliejinė nuotaika pratęsta LŽS gimtiniėje – Kaune – gegužės 11-ąją sutapatinant su Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos švente.

Spaudos baliuje Kaune su Vidu Mačiuliu ir atlikėjais Liudu Mikalausku bei Egidijumi Bavikinu (kairėje) būrys kauniečių kolegų.

Vido Mačiulio ameninio albumo nuotrauka

“

Pirmasis kauniečių spaudos balius buvo surengtas 1929 m., kai skilo Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjunga ir atsiskyrė LŽS. Žurnalistų sąjunga prieš 90 metų susikūrė Kaune. Verta prisiminti, kad jos branduolį anuomet sudarė Lietuvos telegramų agentūros Eltos žurnalistai, dirbę Prancūzijoje, Vokietijoje, kitose užsienio šalyse ir Lietuvoje.

Šių metų gegužę Kaune surengta jau dvidešimt septintoji šventė. LŽS Kauno apskrities skyriaus sukviestas kolegų sambūris, kaip visada, prasidėjo tradiciniu „Spaudos baliaus valsu“. Jį smagiai su klausytojų palingavimais traukė operos solistai Liudas Mikalauskas ir Egidijus Bavikinas muzikantams padedant. Ši vieno populiariausių Lietuvos mažosios scenos artisto Antano Šabaniausko (1903–1987) atliekama daina pirmąkart nuskambėjo prieškario laikais. Ji lydėjo visas Kauno žurnalistų šventes, dažnai aidėjo per radiją.

Dar kartą girdint ir niūniuojant „žurnalistų himnu“ pavadintą dainą, kažkaip naujai sąmonę nusmelkė jos posmas: „Jei slegia krūtinę / Kažkas kaip akmuo, / Matyt, kad klajojau / Keleliu ne tu.“ Mums, išgyvenantiems didįjį žiniasklaidos virsmą – iš popierinės į elektroninę, nuolat kirba abejonė: ką iš tiesų šiandien reiškia mūsų profesija ir kiek ji bus reikalinga visuomenei ateityje? Tokiai visuomenei, kai feisbukuose, instagramuose, tviteriuose ir kitokiose efemerinėse laikmenose kiekvienas panorėjęs gali įsteigti savo „laikraštį“? Kai galima nepaisyti elementarios gramatikos? Kai vieni iš kitų gali neatlygintinai „skolintis“

tekstus, iliustracijas? Kaip pavadinti tokį laikmetį – visuotinis demokratijos triumfas ar destruktuvios anarchijos siautėjimas? Kokių klajonių kelelis (ar keleliai) toliau laukia mūsų įvairiarūšės žiniasklaidos?

Vis dėlto šventė yra šventė! Ją maloniai pajvairino Domeikavos liaudiškos muzikos kapela „Seklyčia“ (vadovė Virginija Stunžėnienė), smagiais maršais pasitikdama spaudos, televizijos, radijo ir interneto portalų darbuotojus. Jie susirinko iš įvairių Lietuvos regionų į „Vasaros olimpą“ – Kauno žurnalistų namų lauko kavinę. LŽS vadovas Dainius Radzevičius pirmiausia padėkojo energingajam Kauno apskrities skyriaus pirmininkui Vidui Mačiuliui ir kitiems kolegoms kauniečiams. Už tai, kad puoselėja gražias tradicijas bei teberengia šventes – Spaudos balius. Į juos nepasididžiudavę atkakti prieškario verslo ir valdžios atstovai, netgi pats Lietuvos prezidentas Antanas Smetona.

Šiemetinėje šventėje, pradėdant oficialias iškilmes, gausiai išdalyta apdovanojimų. LŽS ir NŽKA Vinco Kudirkos premijos laureate tapo televizijos žurnalistė Audronė Kosciuškienė, sukūrusi keliasdešimties TV laidų ciklą apie Kauną – Laikinąją sostinę. Vytauto Gedgaudo premija už kultūrinę ir istorinę išliekamąją vertę turinčias publikacijas iš ciklo „Iškilieji šiauriečiai“ ir už ciklą „Atkurtos Lietuvos šimtmečiui“ įteikta šiauriečiui teisininkui, kultūrologui, kraštotyrininkui ir fotografui Jonui Nekrašui.

LŽS Kauno apskrities skyriaus ir NŽKA pirmojo Lietuvos radijo pranešėjo Petro Babicko premijos laureatu tapo LRT apžvalgininkas, Vytauto Didžiojo universiteto garbės daktaras Mykolas Drunga. Vokietijoje gimęs, JAV mokslus baigęs, Laisvosios Europos radijuje

dirbęs kolega gerai pažįstamas iš balso mūsų šalies žmonėms, LRT klausytojams. Jam P. Babicko premija skirta už objektyvias ir įtaigias užsienio spaudos apžvalgas. Šventės šeimininkas V. Mačiulis perdavė M. Drungai ir negalėjusio tąkart į Kauną atvykti prezidento Valdo Adamkaus sveikinimus. Anksčiau jis kauniečių žurnalistų rengiamame Spaudos balijuje yra dalyvavęs.

Kauno prekybos, pramonės ir amatų rūmų bei LŽS Kauno apskrities skyriaus paskelbtą konkursą ekonomikos temas nagrinėjantiems žurnalistams šiomet laimėjo „Kauno dienos“ dienraščio ir jo portalo korespondentė Edita Radzevičiūtė-Šileikė. Jai įteikta tų rūmų premija. Grupė kolegų šventėje apdovanoti medaliais už nuopelnus žurnalistikai. O išskirtinius apdovanojimus – Padėkos ženklus – V. Mačiulis įteikė trims prie LŽS Kauno apskrities skyriaus puoselėjimo prisidėjusiems žmonėms. Tai – buvęs Kauno apskrities viršininkas, dabar Seimo narys Kazys Starkevičius, verslininkas, buvęs Kauno miesto meras Arvydas Garbaravičius ir Eltos korespondentė Birutė Mačienė.

Nors šventės pavadinime kiek senamadiškai skamba žodis „balius“, bet tiek seniau, tiek dabar jis sėkmingai neįvyktų be rėmėjų. Juk reikia ne tik gražių kalbų, bet ir ši bei tą sočiaus ir skanaus ant stalo padėti! Atsisakius vieniems rėmėjams, ne taip lengva buvo įkalbinti kitus.

Aludarių gildijos prezidentui Sauliui Galadauskui už V. Kudirkos premijos finansinį parėmimą įteikta originali skulptūrėlė „Ačiū“. Spaudos baliaus šeimininkui V. Mačiuliui, ne kartą tvirtinusiui, kad „tai – tikrai paskutinis toks balius...“, – simbolinė skulptūrėlė, pavadinta „Rūpestis“. Jam interneto laiškeliu

padėkojome už dar vieną profesinę šventę, kuri vėl suvienijo gražią bičiulių draugiją.

Atvirai pasakius, vykstant į šiemetinę kauniečių surengtą šventę pirmasis tikslas buvo pamatyti studijų draugę, bendrakursę Teklę Mačiulienę. Jai neseniai atlikta sudėtinga širdies operacija, tad nudžiugome sutikę tokią guvią bendraamžę, su kuria neseniai (istoriniu požiūriu) 1961 m. baigėme Vilniaus universitetą. Tecės, kaip mes, bendramoksliai, ją vadiname, profesinė karjera buvo išaugusi iki „Kauno dienos“ vyriausiosios redaktorės pareigų, o pervartų laikais pareikalavo daug sveikatos. Likimo išbandymus jai lengviau išverti šalimais turint supratingą gyvenimo draugą Vidą. Todėl jam nuskriejo toks laiškelis: „Didžiausia padėka ir linkėjimai jums abiem už nuostabų pasimatymą. O dėl „paskutinio baliaus“ tai amerikoniai turi pasakymą: never say never (niekada nesakyk niekada), nes Tu ne tokios natūros, kad nustygtum gero kitiems nedaręs. Gyvuokite, nepasiduokite!“ V. Mačiulis atsiliepė: „Pagyvensim – pamatysim, bet... Metų pabaigoje – ataskaitinis rinkimų LŽS Kauno apskrities skyriaus susirinkimas.“ – „Na, ir kas? Liaudis Tavęs nepaleis.“ Arba kaip toj naivokoj, bet nesenstančioj „Spaudos baliaus valso“ dainoj: „Dainuok / Ir šok, / Ir valso sparnais / Nuplasnok. / Tenai, kur tu / Su ja kartu / Užmiršt pasaulį galėsi... / Sapnų šaly / Ten tu rasi / Nuvargusiai širdžiai / Pavėsi...“

Daina ir telieka daina, o ramaus pavėsio tokiam entuziastui, kaip V. Mačiulis, liežuvis nesiverčia linkėti.

**Remia Spaudos, radijo ir
televizijos rėmimo fondas**

Klaipėdos žurnalistams – ŽENIA statulėlės

”

Gegužės 10 d. Klaipėdos žurnalistai minėjo Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną. Šia proga tradiciškai surengti Žurnalistų entuziastų nepriklausomų informatorių apdovanojimai (ŽENIA), kurie vyko populiariame Klaipėdos muzikos klube „Jazzpilis“. Renginį LŽS Klaipėdos apskrities skyrius organizavo jau vienuoliktą kartą.

ŽENIA 2019

“

Šiomet unikali ŽENIA šventė, į kurią gausiai susirenka uostamiesčio žurnalistų bendruomenė, buvo skirta LŽS 90-mečiui.

ŽENIA dalyvius pasveikinusi LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkė Jolanta Beniušytė pasidžiaugė, kad skyrius per pastarąjį dešimtmetį išaugo bene trigubai ir šiuo metu vienija 65 žurnalistus. Prie Klaipėdos skyriaus jungiasi žurnalistai iš kitų Vakarų Lietuvos regionų – Mažeikių, Jurbarko, Šilalės, Kretingos, Gargždų. Pajuokauta, gal jau reikia keisti skyriaus pavadinimą į Vakarų Lietuvos.

Žurnalistus sveikino Klaipėdos miesto meras Vytautas Grubliauskas, renginyje dalyvavę politikai, rėmėjai ir visuomenės atstovai.

ŽENIA apdovanojimai – linksmi, nominantus siūlo ir renka patys žurnalistai, renginio metu sustodami kolegoms už nugarų. Už kieno pečių vinguriuoja ilgesnė eilutė – tas ir laimi.

Renginį nuo pat jo atsiradimo pradžios 2001 m. veda radijo žurnalistas Žydrūnas

Naujokas. Jis kasmet visus nustebina pasirinkdamas vis kitą įvaizdį. Šįkart charizmatiškasis ŽENIA vedėjas Ž. Naujokas buvo pasipuošęs teisėjo mantija. Išdalyti kelių nominacijų, į kurias pretendavo iš viso 20 uostamiesčio žurnalistų, apdovanojimai.

Šiomet „Metų atradimu“ už netikėto talento proveržį pripažintas portalo „Atvira Klaipėda“ redaktorius Martynas Vainorius už devynialvio slibino ambicijas plečiant žurnalistikos ribas. Tik kad nebūtų kaip liaudies išmintis byloja – devyni amatai, dešimtas badas.

„Metų praradimo“ titulas atiteko dviem kolegoms – Vidai Bortelienei ir Denisui Nikitenkai už prarastas „Lietuvos žinias“.

„Metų skrydžio“ apdovanojimą laimėjo Tomai Arcišauskaitė-Lukošienė, „Balticum TV“ žurnalistė: „Už šventosios trejybės darbą: reporterė – Toma, žinių vedėja – Toma, o reklamoje ir vėl Toma.“

„Metų praskridimo“ ŽENIA atiteko „Vakarų ekspreso“ žurnalistei Editai Gudavičiui už trumpiausiai trukusį gydymą nuo „Vakarų ekspreso“ vienos iš Klaipėdos ligoninių viešųjų ryšių palatoje.

LŽS Klaipėdos apskrities skyrius surengė ŽENIA jau 11 kartą, o kitais metais ŽENIA minės 20 metų nuo savo atsiradimo. Nuotraukoje – skyriaus pirmininkė Jolanta Beniušytė ir ŽENIA vedėjas Žydrūnas Naujokas.

ŽENIA
 apdovanojimų
 balsavimai.
*Eugenijaus
 Maciaus
 nuotraukos*

Garbingiausias Metų Knyslio titulas atiteko radijo stoties „Laluna“ žurnalistui Ž. Naujokui, kuris pirmasis išsiaiškino skandalingą faktą, kiek kainavo Klaipėdą reprezentavęs simbolis – plagiatas. Beje, per metus Klaipėdos žurnalistai parašė ne vieną rezonansinį straipsnį, sukūrė ne vieną laidą – žurnalistinį tyrimą, t. y. labai daug ko iškniso, tad teko gerai pasivaržyti dėl apdovanojimo.

Kolegos panoro išiamžinti su ŽENIA „Metų akis“ ir Nac. diktanto laureate, LŽS nare, „Vakarų ekspreso“ žurnaliste Virginija Kesmine (antra iš dešinės).

„Metų akies“ nominacija už kūrybiškumą fotografijoje atiteko „Vakarų ekspreso“ žurnalistei Virginijai Kesminei, kuri šiemet laimėjo dar ir Nacionalinį diktantą. Taigi, kaip pažymėjo šios nominacijos rėmėjas – fotografas ir spaustuvininkas Saulius Jokužys, smagu, kad žurnalistė ne tik gerai fotografuoja, bet ir rašo.

Žurnalistai turi tradiciją šventėje pagerbti ir, jų nuomone, geriausiai dirbusį miesto įmonių, įstaigų viešųjų ryšių atstovą. Šiemet šis titulas atiteko Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos viešųjų ryšių atstovei Nijolei Dvarionaitei-Milkintienei.

Uosto direkcijos padėkos „Pažink draugą“ prizai įteikti „Lietuvos ryto“ televizijos žurnalistei Gintarei Butkienei ir „Vakarų ekspreso“ fotografui Egidijui Jankauskui.

Politikės Ninos Puteikienės įsteigta simbolinė „Nikės“ plunksna atiteko „Balticum TV“.

**LŽS Klaipėdos apskrities
 skyriaus informacija**

**Remia Spaudos, radijo ir
 televizijos rėmimo fondas**

Rūkas Kuršių nerijoje – įprastas dalykas.
Nuo jo toli nepabėgsi, bet ieškant švyturio jis paslaptingas net dieną.
*Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2019“
temos „Gamta ir jos apsauga“ nugalėtojo Jono Staselio nuotrauka*

Turinys

REDAKTORĖS ŽODIS	3
MES – ŽURNALISTAI. NUOMONĖS Visuomenės informavimo ir savireguliacijos iššūkiai	6
KARŠTA AKTUALIJA Žurnalistai vienijasi prieš dezinformaciją	15
VEIDAI IŠ ARTI Žeimantų kelmas ir žurnalistikos aktualijos Apie žurnalisto įvairiapusiškumą ir galimybes galynėtis su Jupiteriu	23 32
LIETUVOS ŽURNALISTŲ SĄJUNGAI – 90 Atstovavusi laisvam lietuviškam žodžiui pasaulyje LŽS jubiliejus – linksmu žvilgsniu Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkų draugiški šaržai Einu žinoti ir kurti. Prisiminimai Pirmasis žurnalistų Mokytojas	40 63 65 71 77
SPAUDOS IR FOTOGRAFIJOS ISTORIJA „Periodikos“ fenomenas sovietmečio Lietuvoje Priklausoma nepriklausomybė. Nuomonė – kitu kampu	82 87
VAIŽGANTUI – 150 METŲ „Nenusimanau, kur mano baigias beletristika, o prasideda publicistika...“	100
MŪSŲ KŪRYBA Vincio Kudirkos premija – TV žurnalistei Audronei Kosciuškienei „Išrinktieji“ keliauja su LŽS Kelionių klubo vėliava	107 114
ŽURNALISTŲ RENGINIAI LŽS 90-mečio šventė Valdovų rūmuose Kur nuves tas mūsų kelelis? Mintys po Spaudos baltaus Kaune Klaipėdos žurnalistams – ŽENIA statulėlės	119 123 126

ISSN 0135-1346

9 770135 134000